

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Δ'

ΑΡ. 10

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΥΘ. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ : Μιά νύχτα.—'Ηρθε.—'Ικεσία.—'Εγκατάλειψη (ποιήματα)

ΚΩΣΤΑ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ : Μικρή άγωνία (διήγημα)

Γ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ : 'Η καταγωγή τής γυναίκας (μελέτη)

ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ : 'Ο μαγεμένος αύλός (ποίηση)

ΔΗΜ. Μ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ : 'Από τὰ «'Ανήσυχα βήματα» (ποιήματα)

ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ : 'Η 'Αροδαφνούσα (μελέτη)

Δ. ΔΑΝΙΗΛ : Τής Τρίχας τὸ γιοφύριν (δημοτικό τραγούδι)

ΚΥΠΡΟΣ

ΦΛΕΒΑΡΗΣ, 1940

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερύνεια

Τυπογραφέο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Φιλολογικός άπολογισμός.—
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Ταφόπετρες ή σελίδες από την Ιστορία της Λεμε-
σοῦ.—Κριτική: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Ι. Θ. Κακριδῆ «Φιλολογική έρμη-
νεί».—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Γ. Δούρα «Καρπός χειλέων».—Ειδήσεις.—Τύ-
πος.—Βιβλία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ:

Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ: Οί Πηγές τοῦ Κάλβου.
ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ: Δήμμαν άντροῦνου.
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Λόγοι καί Ἐντίλογοι πάνω στην ποίηση.
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ὁ θάνατος τοῦ Ἄδωνῆ (ποίημα).
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Τέσσερα νέα ποιήματα.
ΣΟΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Sibelius.
Ν. ΒΡΑΧΙΜΗ: Ὁ ἀδελφός μου ὕβ.
LEONID ANDREIEFF: (μεταφ. Ἄντ. Ἰντιάνου) Τό κληρο-
δότημα.

Κυπριακά Γράμματα

ΞΕΤΟΣ Δ'
ΑΡ. 10

ΚΥΠΡΟΣ

ΦΕΒΡΑΡΗΣ, 1940

ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ

"Έτρεμε ή φλόγα ως κίτρινο τριαντάφυλλο σέ φράχτη
πού άχνοσαλεύει στής νυχτός τή μυρωμένη άνάσα
κ' ήσουν μπροστά μου ως όνειρο χερουβικό και πρῶο,
κ' έμοιαζαν σαν γαλάζιοι άνθοι τὰ έκστατικά σου μάτια.

Στό πάρκο έπέθαινε βουβά τό ώραίο τό καλοκαίρι
και στίς άλέες τὰ στερνά περίλυπα λουλούδια,
σκορπίζαν τὰ πολύχρωμα ξεθωριασμένα φύλλα,
κ' είχαν τό δέος τών φριχτών μελλούμενων θανάτων.

Κ' έσκυβε ό κύκνος τής ψυχής νά πιεί και νά μεθύσει
τό δυνατό τής ώμορφιάς κρασί τό ευωδιασμένο
άπ' τόν γλαυκό τής νειότης σου, περίλαμπρο, άμφορέα
κ' έτρεμε ή πένθιμη ψυχή μη σβύσει τ' όνειρο τής.

ΗΡΘΕ

*Ηρθε τό άβρό φθινόπωρο με τίς γλυκύτετες βραδυές,
γιομάτο άνία, ρεμβασμούς και πράες μελαγχολίες,
*Ηρθε τό άβρό φθινόπωρο νά μάς ματώσει τίς καρδιές,
με κάποιων βασανιστικών έρώτων νοσταλγίες.

*Ηρθε κ' αισθάνονται οί ψυχές χλωμών θανάτων βήματα,
νά τίς γιομίζουν με βουβά και άνεξιχνίαστα δέη,
Κ' είναι, θαρρείς, τὰ ριγηλά τών πλατανιών θρηνήματα,
του ώραίου καλοκαιριού ή ψυχή πού νείρεται και κλαίει.

ΙΚΕΣΙΑ

Δώσε μου κάτι κάτι από τη νειότη σου
 Κι από τής ώμορφιάς σου τόν Ἀπρίλη
 Ἐνα γιούλι, μιὰ βιόλα, ἕνα τραντάφυλλο
 Πυρὸ πυρὸ σάν τ' ἀλικό σου χεῖλι.

Δώσε μου κάτι κάτι από τη νειότη σου
 Κι ἀπ' τή χερουβική σου τή χλωμάδα
 Τώρα πού με προφταίνει τὸ χυνόπωρο
 Καὶ σώνεται τής νειότης σου ἡ λαμπάδα.

Δώσε μου κάτι κάτι από τη νειότη σου
 Μι' ἀχτίδα ἀπὸ τὸν ἥλιο τοῦ ἔρωτά σου
 Καὶ τής ψυχῆς μου ὁ κύκνος ὁ περήφανος
 Θὰ ξεψυχῆσει ἐπὰ στὰ γόνάτά σου.

Δώσε μου κάτι κάτι από τη νειότη σου
 Σὰν ἅγιο φυλαχτό, πού νὰ κρατήσω
 Τώρα πού ἐνώ ὅλα γύρω με προδίδουνε
 Ἐγὼ τολμῶ τολμῶ νὰ σέ ἀγαπήσω...

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ

Ἄπόψε Θεέ μου, Θεέ μου τί ἐγκατάλειψη
 δίχως οὔτε μιὰ ἀχτίδα καλωσύνης!
 πῶς νοιώθω τὴν ψυχὴ μου νὰ βυθίζεται
 σὲ μιὰν ἀπελπισιὰν ἀλλοπροσύνης!

Στυγνοὶ σὰν πάντα οἱ ἄνθρωποι κι ἀδιάφοροι
 περάσανε κι ἀπάνω ἀπ' τὴν καρδιά μας
 κ' ἦταν ἡ μέρα σήμερα ἡ ἀτέλειωτη
 φριχτότερη ἀπ' τὴ πιὸ φρικτὴ βραδυὰ μας.

Κ' ἦταν ἡ μέρα σήμερα «Μαρτύριο»
 πού μπόρειε κάθε κρῖμα νὰ ἐξαγνίσει
 κι ὅμως σὲ μᾶς οὔτε ἕνα δάκρυο λύτρωσης
 ἀπ' τῶν ματιῶν ἐκύλησε τὴ βρῦση...

Ἄπόψε Θεέ μου, Θεέ μου τί ἐγκατάλειψη
 μὲς τὴ ναυαγισμένη τὴ ζωὴ μου!...
 πῶς νοιώθω τὴν ψυχὴ μου νὰ σπαράζεται
 σὰ φοινικιά στὰ μάκρη μιᾶς ἐρήμου!

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΜΙΚΡΗ ΑΓΩΝΙΑ

Τὴν πῆρε τὴν πρώτη ἕνα μεσημέρι στὶς ἀρχές τοῦ Νοέβρη. Εἶχε γυρίσει σκοτωμένος ἀπ' τὴν πληχτική δουλιὰ του, ἀπαυδισμένος ἀπ' ὄλα στὸν κόσμο, κακοδιάθετος καὶ μουρμούρης. Δὲν ἔβλεπε φῶς πουθενὰ καὶ τότε στενοχωροῦσε ἀκόμα κ' ἡ σκιά του. "Ἐνωθε πῶς ὄλα τὸν προδῶνουν: ἡ κοινωνία, ὁ πλατὺς κόσμος, ὁ κάμπος, δυὸ βήματα ἔξω ἀπ' τὴν πόλη, τὰ χρόνια ποὺ κυλοῦσαν ἄγωνα, κι ὁ ἑαυτός του. Τίποτε, τίποτε δὲν τοῦδινε καμιὰ χαρὰ στὴ ζωὴ, καὶ παραδόθηκε κι ὁ ἴδιος χεροπόδαρα δεμμένο, ἄβουλος καὶ θλιβερός, στὸ ἀμείλιχτο ρέμα ποὺ τὸν ἔσερνε ἄγνωστο πρὸς τὸ "Ἄγνωστο.

Μὰ τοῦ ἦρθε ἡ ἐπιστολὴ αὐτῆ: "Ἐνα κοινὸ ἄσπρο φακελάκι μὲ γραφικὸ χαραχτήρα ἄγνωστό του. Τὸ ἄνοιξε ἀπρόσεχτα, ἀκατάστατα, ἀδιάφορος κι ὀργισμένος γιὰ τὴν ἐνόχληση. Τράβηξε ἀπὸ μέσα μιὰ καρτέλα μὲ στίχους γραμμένους μὲ μολύβι. «Κι ἄλλος ποιετᾶστρος!» σκέφτηκε ἀδιασμένος, κ' ἦταν ἔτοιμος νὰ πετάξει τὴν ἐπιστολὴ ἀδιάβαστη στὸ γραφεῖο του, ὅταν τὸ μάτι του ἔπεσε σὲ μιὰ κάπως θερμῆ, κάπως ὑποκειμενικῆ, πὲς προσωπικὰ γι αὐτόνε γραμμένη φράση. Ὑπογραφή δὲν εἶχε. «Τί πάει νὰ πεῖ πάλι αὐτό;» συλλογίστηκε μὲ περιέργεια. "Ἐκανε τὴν προσπάθεια—πραγματικὸ σάλτο μορτάλε—καὶ διάβασε ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος: μιὰ ἐρωτικὴ ἐξομολόγηση σὲ στίχους! Πρῶτη φορά τοῦ ἐρχόταν καὶ μάλιστα ἀπὸ μιὰν ἄγνωστὴ του. «Ποιὰ εἶναι;» ρώτησε τὸν ἑαυτό του. Ξαναδιάβασε τοὺς στίχους κ' ἕνα πικρὸ χαμόγελο καταφρόνιας ἄνθισε στὰ στεγνά του χεῖλια: «Στίχοι κακοί,» σκέφτηκε, «ποὺ μόνο ἕνας ἀπλοϊκὸς μπορεῖ νὰ κατασκευάσει. Μὰ τὸ νόημα τους δὲν εἶναι κι ἄσκημο, μόνο ποὺ σὲ μένα δὲν ταιριάζει.» Στους ἄμουςους ἐκείνους στίχους τοῦ ἔλεγε ἡ ἄγνωστη μορφή αὐτὰ περίπου:

«"Ἦθελα νᾶξαιρα τί σκέψη κάνεις, ὅταν μὲ βλέπεις καὶ μοῦ γελᾷς, καὶ τί ἀκούει γιὰ μένα ἡ καρδούλα σου, [«Θεέ μου,» ἀναφώνησε ὁ πεζὸς ἄνθρωπος, «ἀκούει τώρα κ' ἡ καρδιά μου!】 ὅταν περνᾷς σιμά μου. Τάχα... εἶναι ὅμοια ἡ σκέψη ἐκείνη μ' αὐτὴ ποὺ αἰσθάνομαι μὲς τὴν καρδιά, ποὺ ὅταν μοῦ δίνεις κρυφὸ ἕνα βλέμμα, τάφο μοῦ ἀνοίγεις, σκληρέ, βαθιά;...»

«Δὲν εἴμαστε καλά, παιδί μου,» εἶπε περιφρονητικὰ κ' ἔκρυψε τὸ μοιραῖο γράμμα στὴν τσέπη του. "Ἦτανε πολὺ ἀποκαρδιωμένος ἀπ' ὄλα στὴ ζωὴ, γιὰ νὰ μὴν ἔχει κουράγιο οὔτε καὶ νὰ γελᾷσει μὲ τὸ ξαφνικὸ αὐτό.

Ὡστόσο, βαρὺς πάντα καὶ μεμψίμοιρος, τράβηξε τ' ἀπόγεμα γιὰ τὴ δουλιὰ του, ὅταν στὸ δρόμο θυμήθηκε «τὸ κακὸ συναπάντημα,» ὅπως τῷλεγε στὸν ἑαυτό του. Κλειστὴ ψυχὴ, κλειστὴ καρδιά, κλειστὰ χεῖλια, ποτὲ δὲ θέλησε νὰ φανερώσει σὲ κανένα τίποτε δικό του. Φοβότανε τὸν κόσμο. Ξανάνοιξε λοιπὸν τὸ φάκελο καὶ ξαναδιάβασε τὴν ποιητικὴ καρτέλα καὶ πάλι τὴν ξαναδιάβασε, ἀλλὰ κοιτοῦσε δειλιασμένα γύρω του μὴπως κανένας μαντέψει τί κρατοῦσε καὶ ρεζίλευτεῖ. Καὶ συλλογιζόταν:

«Κοίταξα καμιὰ γυναῖκα τὸν καιρὸ τοῦτο;... Χαμογέλασα σὲ κα-

μιά;... Κ' είναι καμιά τόσο μεγαλόδωρη που νά καταδεχτεί νά πέσει έτσι σέ μένα;... Μήπως είναι φάρσα;... Μπορεί κι αυτό. Μά πάλι γιατί νάνα φάρσα; Ποιός θά τολμούσε νά μου σκάρωνε τέτοιο παιγνίδι καί γιά ποιάν αίτια;...»

Μιά γλυκιά ανησυχία κυκλοφέρνε στό θολωμένο του μυαλό καί τόν τραβούσε σ' ένα μικρό ἴλιγγο, κ' εὐχάριστα ἀφέθηκε σ' αὐτόν λίγες στιγμές. Δέν ἦταν ὅμως ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους πού ξεγελιοῦνται ἀπ' τ' ἀκαθόριστα πράματα. Γρήγορα φρόντισε νά βάλει σέ τάξει τίς σκέψεις του καί νά τίς ξεκαθαρίσει. Ἔπρεπε νά βρεῖ ποιός ἔγραψε τὸ ἀνώνυμο αὐτὸ γράμμα, Φάρσα δέν ἦταν. Μά τότε ποιός — ἢ καλύτερα ποιά τὸ ἔγραψε;... Σκέφτηκε ὅσες γυναῖκες μάταια πόθησε τὸν τελευταῖο καιρὸ καί δέν ἔβρισκε νά ταιριάζει σέ καμιά ἢ ἐνέργεια τούτη. Ἡ Α εἶναι ἀρκετὴ σοβαρὴ γιὰ νά μὴ κάνει τέτοιες ἀνοησίες. Ἡ Β μὲ τὴν πείρα τῆς θά μπορούσε ὅ,τι εἶχε νὰ τοῦ τὸ πεῖ ξάστερα, χωρὶς νά καταφύγει σ' ἐνέργειες πού μόνο πρωτόβγαλτοι ἐπιτρέπεται νά κάνουν. Ἡ Γ δὲ θά εἶχε ποτὲ τὸ κουράγιο ν' ἀποτολμήσει τέτοιο πράμα. Κ' οἱ ἄλλες ὅλες, σωρὸς ἀμέτρητος, πέρασαν ἀπ' τὸ μυαλό του, ξένες κι αὐτὲς κι ἀδιάφορες ὅπως πάντα.

«Ὡστόσο θά τὸ ἐξιχνιάσω,» εἶπε. «Θ' ἀνακαλύψω τὸ γραφικὸ τῆς χαρακτήρα καί θά τὴ μάθω. Μπορεῖ μάλιστα νά τῆς γράψω κ' ἐγώ. Τότε θά τῆς πῶ: «Παιδί μου, σέ λυποῦμαι. Σέ λυποῦμαι γιὰ δυὸ πράματα: πρῶτα γιὰτὶ γράφεις κακοὺς στίχους (μὰ συχωριέται αὐτό), κ' ὕστερα γιὰτὶ λιμπίστηκες ἐμένα — κι αὐτὸ δὲ σοῦ συχωριέται. Τί ἔχω πού σέ τράβηξε, γιὰ ὄνομα ὄλων τῶν Θεῶν καί τῶν Διαβόλων! Τὰ κάλλη μου;... Τὰ πλούτη μου;... Τὴν ψυχικὴ μου δύναμη;... Κακόμοιρο πλάσμα! Σέ λυποῦμαι, ἀλήθεια, γιὰτὶ εἶσαι ἕνα ἀπλοϊκὸ ἀνθρωπάκι.» Αὐτὰ θά τῆς πῶ κ' ἐλπίζω νά ξοφλήσω.»

Καί γέλασε, ἤρεμος τάχα καί σίγουρος γιὰ τὴ σκέψη του. Μά δέν μπορούσε πιά νά ἡσυχάσει. Ὅλο καί στριφογυρνοῦσε στό μυαλό του ἢ στιχουργημένη ἐπιστολὴ καί τότε βασάνιζεν ἐπιμονα, ὅπως τίς κολασμένες ψυχές ἢ θεῖα τιμωρία. Οἱ μέρες καί οἱ νύχτες του πιά γεμίσανε μὲ τὴν ἀγωνία πού τοῦ γεννοῦσε ἢ προσπάθεια του νά ἐξιχνιάσει τὸ μυστήριον. Καί καθὼς δέν ἐμπιστευόταν σέ κανένα τὰ προσωπικά του ἐνδιαφέροντα, φορτώθηκε ὅλο τὸ βάρος τῆς μάταιης αὐτῆς ἀναζήτησης. Προσπαθοῦσε νά διαγνώσει τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴν ἐντύπωση πού θά ἔκανε στὴν Α ἢ στὴ Β ἢ ἀπὸ μακρὰ ἐπίδειξη τῆς ἐπιστολῆς, γιὰτὶ δέν τολμούσε νά ρωτήξει ἴσια ἢ μὲ κλωθογυρίσματα. Φοβότανε μήπως πέσει σέ γκάφα, καί τότε ποιός θά τότε γλύτωνε ἀπὸ τὴν καταλαλιά; Μά τίποτε τὸ θετικὸ δέν μπορούσε νά καταλάβει μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. Σοφίστηκε ἄλλο, καί ἄλλο, μὰ τοῦ κάκου. Κ' ἐνῶ στὴν ἀρχὴ τότε διασκέδαζε ἢ προσπάθεια αὐτῆ, σιγὰ σιγὰ ἄρχισε νά τότε στενοχωρεῖ, νά τοῦ δίνει στὰ νεῦρα, νά τοῦ χαλᾷ τὸν ὕπνον.

Ἦτανε μιὰ πέτρα πού ἔπεσε ξαφνικά καί τάραξε τὰ λιμνασμένα νερὰ τῆς ζωῆς του. Μιὰ ἀλλαγὴ μέσα στὴν ἀσημαντότητα τῶν ὁμοίων ἡμερῶν του. Ἀλλὰ μιὰ ἀλλαγὴ δυσάρεστη γιὰ τὸν ἀνθρώπον αὐτὸ τῆς τάξης καί τῆς ἀκρίβειας, τῆς λογικῆς καί τοῦ μέτρου. Μπορεῖ νά εἶχε στὴν κενὴ ζωὴ του ἔρωτες καί μικροπεριπέτειες μὲ γυναῖκες, μὰ τέτοιο κάζο δέν

του ξανασυνέβηκε : νά ξετρέχει τή σκιά μιᾶς ἄγνωστης. "Ενωθε ὡστόσο σά συνδεμένος πιά μαζί της μέ κάποιο μυστικό, μιᾶ βαθιᾶν ἀνταπόκριση τῶν ψυχῶν τους, μιᾶ συνταύτιση τῶν διαθέσεων τους. Κι ἄρχισε νά δνειροπολεῖ καί νά τήν πλάθει σύφωνα μέ τήν ἐπιθυμία του κάθε φορά. Κάποτε περπατοῦσε μαζί της, νόμιζε, κάτω ἀπό τὸ φεγγαρόφωτο στήν κοντινὴ ἀμμοστρωμένη ἀκρογιαλιά, καί τῆς ἐξηγοῦσε τὸ νόημα τῆς ζωῆς, πού ὡστόσο αὐτὸς ποτὲ δὲν τὸ κατάλαβε. Τὴν κρατοῦσε ἀπαλά ἀπ' τὸ χέρι, βύθιζε τὴ ματιὰ του στὰ μαῦρα πελάγη τῶν ματιῶν της—τᾶθελε μαῦρα τὰ μάτια της καί τὰ μαλιά της μαῦρα—κι ἀνάπνεε τὸ μῦρο τῆς ἀνάσας της. Γρήγορα ὅμως ἐρχότανε στήν πραγματικότητα καί μάλωνε τὸν ἑαυτὸ του : «Τί εἶναι αὐτὰ τὰ καμώματα; Παιδάκι μοῦ ἔγινε καί ρομαντικός; Κι ἂν εἶναι κανένα μόντρο, καμιὰ ξεδοντιασμένη γεροντοκόρη, μπογιατισμένη χαλκομανία;... Κι ἂν εἶναι κανένα κουτσούβελο μιξιάρικο;..»

Κι ὀργισμένος μέ τὸν ἑαυτὸ του προσπαθοῦσε νά δουλέψει. Μά ἔβλεπε ὅλα γύρω του ἄχαρα καί μίζερα, καί ξαναγύριζε στὴ μακρυνή της εἰκόνα, γιὰ νά γλυκάνει τὴν πικρὴ ζωὴ του μέ τῆς φαντασίας του τὸ πλάσμα.

Ὡστόσο κατάφτασε τὸ δεύτερο ραβασάκι σὲ στίχους πάλι : στὸ ἴδιο ἄσπρο φακελάκι, ἢ ἴδια καρτέλα σκαλισμένη μέ κακοῦς στίχους. Πρόσεξε ὅμως τώρα πὼς ἓνα λεπτὸ ἄρωμα ἀναδινόταν ἀπ' τὸ γράμμα αὐτό. Καί μόλις τὸ διάβασε, ἀνασκάλεψε καί βρῆκε καί τὸ πρῶτο, πού μύριζε ἔμὲ τὸ ἴδιο ἄρωμα. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς τοῦ ἄνοιξε τὴν ψυχὴ καί τὸν ἔκανε νά χαμογελάσει ἱκανοποιημένος. Πίστεψε πὼς εἶχε πιά κάτι δικό της, ἓνα κομάτι ἀπὸ τὸ εἶναι τῆς ἄγνωστης γυναίκας, πού τὸν καταδίωκε μέ τις ἐρωτικές της γραπτὲς ἐξομολογήσεις, κι ἀναγάλλιασε γιὰ τὸ κέρδος πού εἶχε ἀπ' τὴν ἀπλὴ προσφορά της : «"ὦ, τώρα,» εἶπε, «θὰ τὴ βρῶ εὐκολώτερα. Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, πού μᾶς ἔδωσες τὴν ὄσφρηση!» Καί μακάριζε τὰ σκυλιά, πού μέ τὴ μυρουδιά μονάχα μποροῦν νά βροῦν ὅ,τι ζητοῦν, καί πόθησε σκυλί κι αὐτὸς νά γίνει στ' ἀχνάρια τῆς ἄγνωστης ἀγαπημένης.

Ἦταν, ἀλήθεια, σπαραγμὸς ψυχῆς νά τότε βλέπει κανένας σάν περνοῦσε ἀνάμεσ' ἀπ' τὸν κόσμον, νά στυλώνει τὸ μουσούδι του γιὰ νά τραβήξει τις γύρω μυρουδιές, νά τις λαμπικάρει καί νά τις ταξινομεῖ, γιὰ νά βρεῖ κείνη πού ποθοῦσε. Μά καί πάλι μάταια! "Αλλωστε τὸ νέο γράμμα δὲν τοῦ ἔδινε ἄλλα στοιχεῖα γιὰ νά προχωρήσει ἀσφαλέστερος στὴν ἔρευνά του. "Ελεγε πὼς «ἢ γλυκιὰ ματιὰ» του, τάχα, ἔριξε στὴν καρδιά του τὴν κοπέλα αὐτή, ὅπως τὸ κύμα ρίχνει τὰ φύκια στὴ στεριά! Τοῦ ἄρεσε πάλι ἢ ποιητικὴ εἰκόνα, ἀλλὰ πασπάτευε μέσα στὴν καρδιά του καί δὲν ἔβρισκε πεσμένη ἐκεῖ καμιὰ γυναίκα. Φορὲς φορὲς ἦτανε τόσο πλατιά ἢ καρδιά του, πού χωροῦσε ὀλάκερο τὸν κόσμον, ὥστε νά μὴ μπορεῖ νά διακρίνει μιᾶ μορφή μοναχικὴ μέσα σ' αὐτή, κι ἄλλοτε—κι αὐτὸ συχνότερα—στένευε τόσο, πού οὔτε ἓνα μερμήγκι δὲν μποροῦσε ἐκεῖ νά κινηθεῖ. Κ' ὕστερα, πὼς ὡς τώρα νά μὴ καταλάβει τὴν τρομερὴ δύναμη τῆς ματιᾶς του; «Δημόσιος κίντυνος κατάντησα, φαίνεται,» ψιθύριζε κοροϊδεύοντας τὸν ἑαυτὸ του μά καί μέ κάποια ὑπερηφάνεια. Θαρροῦσε πὼς τὴ δύναμη τῆς κατάχτησης δὲν τὴν εἶχε ποτὲ, καί σὺλ-

λογιζόταν πώς αν δεν παίζει μαζί του το άγνωστο αυτό πλάσμα, σίγουρα πρέπει να βυθομετρήσει τον εαυτό του για να τότε γνωρίσει καλύτερα.

Κι άρχισε μιὰ ένδοσκόπηση ένκευριστική. "Όπως ό έμπορας καταστρώνει στα κατάστιχα του απ' έδώ τά κέρδη κι απ' εκεί τις ζημιές, τό ένεργητικό του και τό παθητικό του, έτσι κι αυτός μερόνυχτα πιά έκανε λογιστική άνατομία της ψυχής του, κ' εφαρμόζοντας παράξενα την έμπορική διπλογραφία έφτιανε τούς ίσολογισμούς της ψυχής του. Μά ίσοζύγιο δέν έβρισκε ποτέ: "Η μερίδα του ένεργητικού ήτανε φοβερά μικρότερη από τη μερίδα του παθητικού. Γι αυτό γινότανε όλο και πιό δύσθυμος παρά πριν, κ' ένιωθε την άδυναμία του όδυνηρότερη. Αισθανότανε πώς για μιὰ μικρή ζωή σαν τη δική του δέν υπάρχει μεγαλύτερο βάσανο από τό να εφαρμόσει τό άμείλιχτο «γνώθι σαυτόν». "Αν πρωτύτερα ύπόφερε άνεξέλεχτα την άσημαντότητα του και συμβιβάζόταν χωρίς διαμαρτυρία με τη ρουτίνα που τον κύκλωνε, τώρα έβρισκε πώς ό μεγαλύτερος φταιστής γι αυτή την κατάντια είναι ό μίζερος εαυτός του, άνίκανος για ότιδήποτε άξιο, ταπεινός και χαμόσυρτος. "Ένωθε πώς όχι μόνο τό κακό, μά ούτε και τό καλό μπορούσε να κάνει σε κανένα. "Ανάξιος να προσφέρει κ' ένα χαμόγελο, πώς θα μπορούσε να κάνει τά μάτια άλλου να δακρύσουν από λύπη;... Κ' έσφιγγε τις γροθιές του μ' άπόγνωση και προσευχόταν φρενιασμένος: «Θεέ μου, κάνε με κακό!» γιατί καταλάβαινε πώς ή κακία είναι ή ύψιστη έκδήλωση της δύναμης σήμερα, της δύναμης που αυτός δέν την είχε ποτέ.

Κάποιες φορές τον κυρίευε κάτι σα μανία και περπατούσε βιαστικός μέσα στο πλήθος με μάτι φλογερό, είτε και τραβούσε μακριά έξω απ' την πόλη, στις όχθες του ποταμού και στα χωράφια, που άρχισαν να πρασινίζουν. Κατέβαινε ως τη θάλασσα και βάδιζε όλη μέρα στα βότσαλα και στα βράχια της άκρογιαλιάς όλομόναχος κι άμίλητος. "Έβγαζε κάποτε απ' τούς φακέλους τις δυό καρτέλες, τις θώπευε στοργικά, τις διάβαζε κουνώντας έλαφρά τά χείλια, λές και ήθελε ν' άποστηθίσει τά ποιήματά τους, κ' ύστερα βύθιζε άφαιρεμένος τό βλέμμα του στο πέλαγο, που τώρα πιά γινόταν μπλάβο. Ταξίδευε σε χώρες μακρινές, όπου τον έσερναν οι σκοτεινοί του πόθοι κ' οι άνησυχίες της ψυχής του... Μά έτσι άποξεχνούσε τη δουλιά του, την παραμελούσε, κ' ή περίφημη «τάξη» του μπήκε όριστικά στο παρελθόν. "Άλλοτε όμως, μ' ένα πείσμα άλλόκοτο, περιφρονούσε τις όλεθριες αυτές όνειροφαντασιές του, και ξαναποχτούσε την ψυχρή, τετράγωνη λογική, που τότε χαραχτήριζε πάντα πριν από «τό κακό συναπάντημα». "Ένωθε, βέβαια, τότε μέσα του τό ίδιο κενό όπως και τότε, την άδιαφορία για όλα και για όλους, την άγονη τυπικότητα της εργασίας του και τό τέλμα της ζωής του. Του ήταν όμως ένα γνώριμο κλίμα, μιὰ νοστολγημένη περιοχή όπου μ' εύχαρίστηση τσαλαβουτούσε άβουλος.

Μά ή άγωνία του όταν έβλεπε κάποια γυναίκα απ' αυτές που ύποψιαζόταν για τις έπιστολές, τον έκανε να χάνει τη σειρά του και να ξεπέφτει σ' ένέργειες «άντικανονικές» για την ψυχοσύνθεσή του. "Ένωθε σαν έννοχος αλλά και σα θύμα. Προσπαθούσε να δείξει πώς και οι δυό αυτοί χαρακτηρισμοί του ταίριαζαν. "Έκανε τον ήρωικό αλλά και τό μισοκακόμοιρο. "Όρες όλόκληρες και μέρες σε συνέχεια παρακολουθούσε

τή μιὰ σάν τή σκιά της. Γινόταν ένοχλητικός—τό καταλάβαινε. Κ' ἴσα ἴσα τή στιγμή πού ἡ αντίχνευση θά ἔφτανε σ' ἀποτέλεσμα, ἔχανε τό κουράγιο, μασοῦσε τὰ λόγια του κ' ἔφευγε μὲ τό κεφάλι κάτω καί τὰ χεῖλια σφιγμένα, σάν τό δειλό σκυλί πού ξεμακρῦζει μὲ τήν οὐρά σὰτ σκέλια του. Βασανίζοταν, βασανίζοταν ὄλο καί πιό σκληρὰ ἢ μικρὴ ψυχὴ του, κ' ἔσβηνε ἡ ἄχρωμη προσωπικότητά του μέσα στήν ἀβουλία καί τήν ἀναποφασιστικότητά πού τὸν τριβелоῦσαν.

Μὰ ἔφτασε καί ἡ τρίτη ἐπιστολή. Πρὶν τήν ἀνοίξει, τήν πασπάτεψε χαϊδευτικά καί γνώριμα, μύρισε τό λεπτό της ἄρωμα—κανέλα ἦτανε;... "Ἄλλο βάσανο αὐτό, μὰ κι ἀνακούφιση γιὰ τίς ὥρες τῆς μεγάλης του καταστροφῆς.—εἶδε τό ἴδιο νευρικό γράψιμο στό λευκό φάκελο. Τὴν ἐξέταζε ὥρα πολλή. Τό γράμμα δέν ἦτανε πιά σέ στίχους. «Εὐτυχῶς!» συλλογίστηκε· «κατάλαβε ἐπιτέλους τὴν ἀδυναμία της.» Καί χαμογέλασε εἰρωνικά ἀλλὰ καί μὲ κάποια ἰκανοποίηση. "Ἐλεπε τώρα κ' ἡ καρτέλα μὲ τὴ σκληρὴ της ὄψη. Μαλάκωσε κ' ἡ ψυχὴ του καί γιόμισε ἐλπίδες πῶς, τάχα, κάποιο φῶς θά ἐρχότανε πιά νὰ διαλύσει τὰ σκοτάδια πού τὸν κύκλωναν. Διάβασε ρουφηχτά, σάμπως νὰ τὸν καταδίωκε κανένας κι ἀνησυχοῦσε μήπως δέν προφτάσει νὰ νιώσει πλέρια τὴ χαρὰ τοῦ φωτισμοῦ γιὰ τὴν κρυφὴν ἀγάπη. Γιατί ἀγαποῦσε πιά—ἔτσι φαινόταν—κι αὐτὸς τὴν ἄγνωστη κοπέλα. Θυμότανε τὰ λόγια τοῦ Λαμαρτίνου συγκινημένος: «Εἶναι ὠραῖο ν' ἀγαπᾶς καί νὰ σ' ἀγαποῦν, μὰ εἶναι ὠραιότερο ν' ἀγαπᾶς καί νὰ μὴ τὸ ξαίρεις ἂν σ' ἀγαποῦν»—ἢ κάτι τέτοιο τελospάντων, γιὰτι πέρασε καιρὸς ἀπὸ τότε πού χαιρόταν τοὺς ρομαντικούς. "Ἄν ἦταν ἄλλη περίσταση, θά χαμογελοῦσε περιφρονητικά γιὰ τὰ ρομαντικά του ὄραματα καί τίς μεγαλόστομες φράσεις τοῦ δεκατουέντου αἰῶνα, μὰ τώρα, ἀγιάτρευτα ἄρρωστος, βυθιζόταν μέσα στό μούχρωμα τῆς σκέψης του καί μεταρσιωνόταν στοὺς αἰθέρες τῆς φαντασίας του, χωρὶς, ὥστόσο, ποτὲ νὰ πεί σίγουρα τί εἶναι, τί θέλει.

Χρειάστηκε νὰ τὸ διαβάσει καί νὰ τὸ ξαναδιαβάσει, γιὰ νὰ βρεῖ κάποια ἄκρη στό κουβάρι πού μαζεύτηκαν οἱ πόθοι καί οἱ σκέψεις του καί σκότιζαν τό μυαλό καί τὴν καρδιά του, ὥστε κάπου νὰ τὸ σχολιάζει πικρὰ κι ἄλλοτε νὰ θέλει νὰ τὸ φιλήσει. Τοῦ ἔγραφε:

«Πόσο βαριά εἶναι ἡ ψυχὴ μου ἀποψε... Καί εἶμαι μόνη... [Ἐνα ἀδιόρατο χαμόγελο εἰρωνείας πῆγε νὰ σχηματιστεῖ στήν ἄκρη τῶν χεῖλιῶν του, μὰ τὸ κράτησε.] Ἀφῆνω τὴ φαντασία μου σάν σέ ὄνειρο νὰ πετάξει στήν ἀγαπημένη μου μορφή σου, [«Νὰ λοιπὸν πού μ' ἀγαπάει,» συλλογίστηκε καμαρώνοντας.] πού πρὶ λίγο καιρὸ μ' ἔκανε νὰ νιώσω στό ἀντίκρουσμά σου τὸ πρῶτο σκίρημα τῆς ἀγάπης, καί πού μὲ μιὰ ματιὰ σου [«Πάλι τὸ φοβερό αὐτὸ ὄπλο!】 κατόρθωσες νὰ κλέψεις τὴν ἀθῶα παιδικὴ μου καρδιά. [«Παιδάκι λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπιστολογράφισσα; Καλὸ κι αὐτό! Μὰ ποιά εἶναι; Μήπως ἡ...» καί προχώρησε πιό κάτω:] καί νὰ τὴν κάνεις γιὰ πάντα δική σου... σκλάβα σου... Ζοῦσα ἡσυχῇ, χωρὶς καμιὰ ἔγνοια, ὅταν... "Ὅταν ἔτυχες στό διάβα τῆς ζωῆς μου καί μὲ ἀναστάτωσης. "Ἄν σ' ἀγάπησα τόσο πολὺ, ἔφταιξες καί σύ. [«Μὰ γιατί, μικρὴ μου; Τί σοῦ ἔκανα ὁ κακόμοιρος;...»] Σάν νὰ μὴν ἔφτανε ἡ

ἀκατανίκητη γοητεία πού ἔχεις, [«Μωρὲ μπράβο! Τώρα στὰ γεράματα ἀνακαλύπτω πὼς εἶμαι καὶ Δὸν Ζουάν! Κουνήσου, παιδάκι μου, ἀπ' τὴ θέση σου καὶ φτύσε τρεῖς φορές στὸν κόρφο σου νὰ ξορκίσεις τὸ κακό», ψιθύρισε στενοχωρημένος.] κάθε φορά πού σὲ συναντοῦσα, στὰ χεῖλη σου ἀνθίζε ἓνα θεῖο χαμόγελο πού μοῦ ὑποσχόταν πολλά. [«Γεῖά σου, οὐράνιο χαμόγελο, πού ἀνοίγεις παράδεισους εὐτυχίας!» ὑποτονθόρισε, εἰρωνικά πάντα, ὁ στεγνὸς κι ἄχαρος αὐτὸς ἄνθρωπος. "Ὅσο κι ἂν προσπαθοῦσε νὰ σοβαρευτεῖ, δὲν μπορούσε νὰ μὴ ἐκφράσει τὴν ἀηδία του γιὰ τὴν ἀναξιότητά του. "Ἐνωθε πὼς ὄλ' αὐτὰ εἶναι ὠραῖα λόγια μῆς ἀγνῆς ψυχῆς, πού δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ βυθομετρεῖ τὸν ἀνθρώπινους χαρᾶχτῆρες καὶ νὰ τοὺς ἐχτιμᾷ πρεπούμενα. Αὐτὸς ἦταν ἓνας λόγος περισσότερος γιὰ νὰ συμπαθᾷ τὴν ἄγνωστη κοπέλα. Προχώρησε ὡστόσο:] Καὶ ὄσες φορές ρωτοῦσα τὰ ματάκια σου [«τὰ τσαμένα!»] ἂν μ' ἀγαποῦν, μ' ἀπαντοῦσαν παιχνιδιάρικα: «Ναί, Ναί». Κ' ἐγώ; Τὰ πίστεψα καὶ σ' ἀγάπησα. [«Κακὰ ἔκανες».] Ναί, σ' ἀγάπησα μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς μου. "ὦ Θεέ μου, γιὰτὶ θέλησες ν' ἀνοίξεις πληγὴ στὴν καρδιά μου; Γιατὶ δὲν μ' ἄφησες νὰ εἶμαι πάντα ἓνα ἀμέριμνο παιδί, [«Αὐτό, ἀλήθεια, εἶναι πολὺ συγκινητικό. Παιδί πράμα νὰ καταστρέψω!... Οὔτε Σάτυρος νὰ ἦμουν δὲ θὰ ἀποτολομούσα τέτοιο κακούργημα. Ἄφοῦ ὅμως μοῦ τὸ καταλαλεῖ ἡ ἴδια;...» Καὶ πέφτει πάλι σ' ἀγωνία, ἐνῶ τελειώνει τὴν ἀνάγνωση:] ἀλλὰ θέλησες νὰ βυθίσεις τὴν ψυχὴ μου σ' ἀγωνία; Δὲν ξαίρω κατὰ πόσο μπορεῖς νὰ νιώσεις αὐτὰ πού σοῦ γράφω, μὰ ἄσχετο ἀπ' αὐτὸ θέλω νὰ ξαίρεις πὼς ἡ αἰτία τῆς θλίψης μου εἶσαι σὺ. Ἴσως μὲ τὸν καιρὸ νὰ μαντεύσεις ποῖα εἶμαι...»

Τίποτε ἄλλο. Μὰ νὰ ἡσυχάσει πιά δὲν ἦταν βολετό, γιὰτὶ οἱ μελάδες πληθαῖνανε καὶ τὸν πιέζανε βαριά. Διαπίστωσε ξανά κάτι γνωστό του ἀπ' τὰ δυὸ προηγούμενα γράμματα: Φθειρεῖ τὰ χρῆστα ἢ θη γυναικῶν, — ἀγκαλὰ ἔσπαζε τὸ κεφάλι του νὰ βρεῖ ἓνα ἐνδόσημο στὸν ἐαυτὸ του ἐπιβαρυντικό γιὰ νὰ στηρίξει τὴ φοβερὴ κατηγορία καὶ δὲν ἔβρισκε τίποτε. Μελαχολοῦσε πού ποτέ του δὲν κατάφερε νὰ κάνει μιὰ γυναικα νὰ τὸν κοιτάξει μὲ συμπάθεια, μ' ἐνδιαφέρο, μὲ μίσος ἔστω. Γιατὶ καὶ τὸ μίσος θρέφει τὴ στενώτερη συνένωση τῶν φύλων καὶ τῆς μακραίνει τὴ διάρκεια ἀπὸ ἀντίδραση. Διαπίστωσε ἀκόμη κάτι καινούργιο: ἦτανε παιδούλα ἢ ἄγνωστη, ξεπεταρούδι. "Ἐπρεπε, πραγματικά, νὰ περάσει ἀπὸ Ἱερὴ Ἐξέταση καὶ νὰ ὑποστῇ τῶν παθῶν του τὸν τάραχο! "Ἐπρεπε ν' ἀνασκολοπιστεῖ δημόσια καὶ νὰ καεῖ ζωντανός, γιὰ νὰ γλυτώσει ὁ κόσμος ἀπ' τὸ τέρας αὐτό — τὸ ἄκακο, ὡστόσο, αὐτὸ ζῶο, πού οὔτε ν' ἀγάπησει οὔτε νὰ μισήσει εἶχε τὴ δύναμη.

Καὶ βάλθηκε νὰ ξεφυλλίζει τὶς μικρὲς γνωστὲς του: Τούτη, Ἐκεῖνη, ἢ Ἄλλη, ἢ Τάδε... Καμιά δὲν τοῦ πῆγαινε: δὲν ταίριαζε γιὰ καμιά νὰ πεῖ τὸ μεγάλο λόγο: «Αὐτὴ εἶναι, σίγουρα!» Γι αὐτό, ἂν πρωτότερα μπορούσε νὰ ἔχει καὶ μερικὲς ὄρες ἡσυχίας κι ἀπονάρκωσης, κ' ἔτσι νὰ κοιτάζει κάπως τὶς δουλιές του, νὰ βάζει σὲ κάποια ρέγουλα τὴν πάντα μετρημένη πρὶν ζωὴ του, τώρα ζοῦσε σὲ μιὰν ἀδιάκοπη νευρικὴ ὑπερδιέγερση, πού τότε σκότωνε σωματικά καὶ ψυχικά. Τὸ μαρτύριο τοῦ ἀγνωστοῦ γιόμιζε ἀνησυχία τὴν ψυχὴ του κ' ἔφερνε ἀστάθεια στὰ ἔργα του. "Ἐμοιαζε μὲ τὸ καράβι πού ἔχασε τὸ δοιάκι μέσα στὴν τρικυμία καὶ

βολοδέρνει σά μεθυσμένο μέσα στην άπεραντοσύνη του πέλαγου, δίχως να βρίσκει λιμάνι βολικό. Τὰ κύματα σπάζουν άφρισμένα στα πλευρά του και τὸ σκεπάζουνε με τοῦ τάφου τὸ σάβανο, μὰ πάλι δὲν τὸ κρύβουνε γιὰ πάντα, ἀλλὰ τὸ σπρώχνουνε ζερβόδεξα γιὰ νὰ τὸ παραλάβουν παρακάτω και νὰ τὸ μαστιγώσουνε με τὴν ὕγρην ὀργή τους.

Τὸ δράμα κάθε ἀνθρώπου ἀρχίζει ἀπ' τὴ στιγμή πού θὰ βγεῖ ἔξω ἀπ' τὸ συνηθισμένο δρόμο του γιὰ ἓνα τυχαῖο γεγονός—πρὸς τὸ καλύτερο ἢ τὸ χειρότερο. Καὶ γίνεται φριχτότερο, ὅσο προσπαθεῖ ὁ ἀνθρώπος νὰ ξαναγυρίσει στὴν πρώτη του πορεία και νὰ ξαναπιᾶσει τὸν παλιὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς του. Ὅταν ὅμως ἀφήνεται στὸ χεῖμαρρο τῆς νέας κατάστασης και ἀντιτυπᾶει ὀδυνηρὰ στα κοτρώνια ὅπου τότε σπρώχνει τὸ κατρακυλιστὸ νερὸ τοῦ ὀλεθρου, ἢ τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου ὀλοκληρώνεται σ' ἓνα χωρὶς λύτρωση κύκλο ψυχικό. Κ' εἶναι πιά μοιραῖο ὀλο και νὰ βουλιάζει περισσότερο...

Ἔτσι και ὁ ἀνθρώπος μας βολόδερνε μοιραῖα και ὀδυνηρὰ μέσα στὸν κυκεῶνα πού ἢ μικρὴ ψυχὴ του ἔπεσε χωρὶς οἶχτο.

Κάποτε ἔκανε μιὰ κίνηση ἢ ρωϊκή: Ξεμονάχιασε μιὰ μικρὴ, πού περισσότερο ἀπ' ὀλες ὕποψιαζόταν πὼς ἔγραψε τὶς ἔπιστολές, και προσπάθησε νὰ τὴ ρωτῆξει, νὰ ζητήξει ἔξήγηση. Μὰ πάλι τὰ ἔχασε, τὰ μάσησε, κ' ἔφυγε ντροπιασμένος ἀφήνοντας τὴν καλὴ παιδοῦλα ἀπορημένη. Λὲς και τὸν κυνηγοῦσε ἢ συνείδησή του, ἄτεχτη Ἐρινύα, λὲς και φοβόταν μήπως σ' ἀλήθεια γίνεῖ διαφθορέας και με τὴν ἀθῶα του περιέργεια μόνο. Τὸ βράδυ ἔκεινο ἔκλαψε, ἔκλαψε με πόνου γιὰ τὴν ἀδυναμία του. Τῶξαιρε πὼς τὸ δίκαιο ἦταν με τὸ μέρος του, πὼς δὲν ἔφταιξε σὲ τίποτα, πὼς ἢ ἔνοχή του ἦταν ψέμα, και αὐτὸς ἔμεινε πάντα μακριὰ ἀπὸ τέτοια καμῶματα. Τῶξαιρε, μὰ δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ τὸ φωνάξει, δὲν μπορούσε νὰ ὕπερασπίσει τὸν ἑαυτὸ του.

Ξανὰ ἔπεσε σ' ἄγονους ὀπτασιασμοῦς...

Τέλος πῆρε τὴ μεγάλη ἀπόφαση: θὰ ζητοῦσε ἓνα χειρόγραφὸ τῆς γιὰ νὰ παραβάλει τὸ γραφικό τῆς χαραχτήρα με τὶς ἔπιστολές. Μὰ ἔπειδὴ μπορούσε νὰ τὸ καταλάβει αὐτὴ και νὰ θελήσει νὰ τὸν ξεγελάσει, θὰ ἔβαζε μπροστὰ τῆς καθαρὰ τὰ πράματα. Νὰ λείψουν πιά τὰ λάου-λάου. Νὰ λείψουν τὰ κλωθογυρίσματα. Νὰ λείψει κ' ἢ ἀγωνία του. Θὰ τῆς μιλοῦσε τὴ γλώσσα τῶν πραγμάτων χωρὶς ὕπεκφυγές. Θὰ τῆς ἄνοιγε τὴν ψυχὴ του διάπλατα. Μέρεις γύρευε πρόσχημα νὰ τὴν προσκαλέσει: μέρες σχεδίαζε τί νὰ τῆς πεῖ.

Και ἦρθε...

Ἦταν ἓνα γελαστὸ χειμωνιάτικο πρωινό. Ὁ ἥλιος ἔκανε τὴ θάλασσα ἀντίκρου ν' ἀντιλαμπίζει στὸ λεπτὸ ἀεράκι, και γύρω οἱ κάμποι και τὰ βουνὰ ἀνάπνεαν ἠδονικὰ τὴ ζεστασιὰ τῆς μέρας πού ἀνέβαινε. Ὁ μοναχικός περίπατος πού ἔκανε γιὰ νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὴν πόλη στὸ μακρυνὸ ἀκρογιάλι, μέσα στα πρασιτισμένα χωράφια και δίπλα ἀπ' τὶς νεροσυρμές πού κελαηδοῦσαν, τοῦ γαλήνεψε τὴν ψυχὴ και κατακάθισε

τά νεύρα του. Ήτανε πιά κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, σκληρός κι ἀμάλαγος, ὅπως στίς παλιές μέρες τῆς ἀνίας του. Κάθησε στ' ἀπόμερο καφενεδάκι περιμένοντας, καί κοίταζε πέρα τίς βαρκοῦλες πού γύριζαν ἀπ' ψάρεμα. Κ' ἦτανε μέσ τῆν ψυχῆ του τὸ κενό πάλι...

Μά ἦρθε Ἐκείνη: Καλοδεμένη σάν τὴν Ἄρτεμη καί δροσερῆ σάν τὴν Ἄνοιξη. Ἀπέριττη κι ἀπλή, μέ δυὸ μεγάλα φωτερὰ μάτια πού γελοῦσαν ὅπως ἡ Φύση γύρω. Κάπως δειλή, μὰ σίγουρη γιὰ τὸν ἑαυτό της, γιὰ τὴν τρυφερά της νιάτα κ' ἡ γλυκιά, στοχαστικὴ μορφή της τῆς ἔδιναν δικαιώματα πάνω στὸν κόσμο. Ήταν ὠραία μέσα στὸ θάμα τῆς μέρας, κ' ἡ φωνή της κελαηδοῦσε τὴν ἀρμονία τοῦ Παντός, τὴν εὐτυχία τῆς Δημιουργίας...

Μίλησαν χωρὶς στενοχώρια κ' οἱ δυὸ γιὰ τὸ πρόσχημα τῆς πρόσκλησης. Δὲν ἔδειξε κανένα ἐνδοιασμό ἐκείνη, ἀγκαλὰ φαινόταν πὼς κάτι περισσότερο περίμενε ἀπὸ τ' ἄσχετα λόγια τῆς ἀρχῆς. Δὲν ἔδειξε ὅμως καμιὰ βιάση. Τῆς πῆρε ἐκεῖνος ἕνα χειρόγραφο τῆς, μὰ σάν εἶδε πὼς δὲν ἔμοιαζε διόλου μὲ τὸ γράψιμο τῶν ἐπιστολῶν, ἔπαιξε καί τὸ τελευταῖο τοῦ αὐτοῦ:

— Καταλαβαίνεις πὼς δὲν εἶναι γι αὐτὸ πού σε ἤθελα. Θὰ σοῦ μιλῶ εὐχρηστά καί ζητῶ νὰ μὴ μοῦ κρύψεις τίποτα καί σὺ...

Τὴν κοίταξε ἐπίμονα στὰ μάτια. Καμιὰ ταραχὴ δὲν ἔδειξε ἐκείνη. Μονάχα ἕνα λεπτό, ἀδιόρατο χαμόγελο εἰρωνείας διαγραφόταν στὰ κοράλια τῶν χειλιῶν της. Κι αὐτὸ τοῦ ξανάφερε τὴν ἀμφιβολία στὴν ψυχῆ. Λίγο ἀκόμα καί θὰ μπερδεύοταν. Κατάβαλε τὴν ὑπέρτατη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπινου ἐγώισμοῦ του:

— Σοῦ μίλησα προχτές γιὰ κάτι ἐπιστολές...

— Ἄλθθεια! Μὰ δὲν κατάλαβα τίποτε. Τί θέλατε νὰ μοῦ πεῖτε;...

— Ἄκουσε, παιδί μου...

Καί τῆς εἶπε ὅλα γιὰ τίς ἐπιστολές καί τίς ὑποψίες του. Ἐκείνη βέβαια ἀρνήθηκε.

— Εὐχαριστῶ, σ' εὐχαριστῶ γι αὐτὸ πού με διαβεβαιώνεις. Μὰ βέβαια δὲν ἦταν ποτὲ δυνατό νὰ κάνεις ἐσὺ τέτοια πράματα. Ἐσὺ πρέπει νάχεις καλύτερη τύχη. Εἶσαι νέα, ὠραία κι ἀξίζεις μεγάλες χαρές. Ἐγὼ διαφέρω τόσο πολὺ ἀπὸ σένα!... Τραβοῦνε διαφορετικὰ οἱ δρόμοι μας. Εἶμαι πιά ἐγὼ στὸ γέρμα μου, ἐνῶ ἐσὺ, δυνατὴ κι ὠραία, τώρα μόλις ἀρχίζεις νὰ δημιουργεῖς τὴ ζωὴ σου. Πὼς στάθηκε δυνατό νὰ φανταστῶ τέτοιο πράμα γιὰ σένα!... Ἀνόητος πού εἶμαι! Πελαγώνω μέσα στίς ὄνειροφαντασιές μου καί στοὺς κρυφοὺς μου πόθους, καί ξεστρατῶ ἀπ' τὴν πραγματικότητα, παιδί μου.

— Μὰ...

— Σὲ παρακαλῶ, ἄσε με νὰ σοῦ μιλήσω. Ὅσο θλιβερός κι ἂν εἶμαι στὴν κατάντια μου, κάτι περισσότερο ζαίρω ἀπὸ σένα γιὰ τὴ ζωή...

Καί τῆς ἔλεγε, καί τῆς ἔλεγε ὦρα πολλή μὲ πονεμένη ψυχῆ, ἐνῶ αὐτὴ, σκύβοντας ἐπίμονα κάτω, μόνο πού δὲ δάκρυζε ἀπὸ τὴν ταραχὴ της. Σκλήρυνε τὴ μορφή της κ' ἔσφιξε τὴν καρδιά της γιὰ νὰ μὴ προδοθεῖ. Κάποια συμπάθεια θὰ ἔνιωθε γιὰ τὸ ἀνθρώπινο αὐτὸ ἐρείπιο.

— Θὰ σοῦ πῶ καί τὸ ἄλλο: Εὐχαριστήθηκα πού δὲν εἶσαι σὺ πού μοῦ ἔγραψες τίς μοιραίες ἐκεῖνες ἐπιστολές, ἀλλὰ καί λυπήθηκα, λυπήθηκα

πολύ: Γιατί ήσουν ή τελευταία χαρούμενη σκέψη μου μέσα στην έρημο της ζωής μου. Και τώρα πάει κι αυτή...

—Φτωχέ μου φίλε...

"Αρθρώσε κείνη με συμπόνια.

—Ναί, ως μείνουμε δυο φίλοι. Δε θέλω ξαιτίας μου να λυπηθείς διόλου, δε θέλω να σε πειράζει ποτέ το μικρό και σαραβαλιασμένο άτομό μου. "Ήσουν για μένα μια έλπίδα φωτεινή μέσα στο κελλί της μιζέριας μου. Θα θυμοῦμαι πάντα την καλοσύνη σου μ' εύγνωμοσύνη. Ειρήνη στη ζωή και στην καρδιά σου...

Σηκώθηκεν εκείνη χωρίς τίποτε να πει. Κ' έφυγε, έφυγε σχεδόν τρέχοντας, με τη σκληράδα του απρόοπτου ζωγραφισμένη στην άγγελική μορφή της, και μια πεισματάρικη απόφαση στην όψη της, που δε διάφερε πολύ από την περιφρόνηση. Αυτό το τέλος δεν το περίμενε ο μικρός άνθρωπος, κ' έμεινε εκεί περισσότερο άρωστος παρά πρίν. Μά έτσι έπρεπε να γίνει. Δεν ήτανε φτιαγμένη ή ζωή του για χαρές κ' έπιτυχίες...

Πέρασαν χρόνια... "Εσερνε τη ζωή του άγονη μέσα σ' αυτά, δειλιασμένη κι ανήσυχη σαν του λαγουῦ την καρδιά στο παραμικρό σάλεμα. Δεν μπόρεσε ποτέ να λύσει το μυστήριο των τριών ανώνυμων έρωτικών έπιστολών, και πάντα τότε βασάνιζε πικρά. "Επλαθε κύκλους έφιαλτικούς γύρω απ' το ταπεινό του άτομο, και μεγάλωνε περισσότερο την άγωνία του με τους άκαιρους φόβους του. Μά κάθε φορά που ανάθυμόταν το ειρηνικό φῶς των ματιών της παιδούλας, που του χάρισε για λίγο την άγνη συντροφιά της, ειρήνευε κι αυτός και ξεχνούσε το άπότημο τέλος της συνάντησης εκείνης...

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΓΙΣΤΡΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Τὸ παρακάτω παραμῦθι φαίνεται πὼς εἶναι ὑπόλειμμα ἑνὸς πολὺ παλαιοῦ παραμυθιοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ ὀϊαμβικὸς ποιητῆς Σημωνίδης ὁ Ἀμοργίνος (625 π. Χ.) εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ τοῦ Στοβαίου διασωθὲν ὀϊαμβικόν του ποίημα περὶ γυναικῶν, τὸ ὁποῖον πιθανῶς ἔγραψεν ὡς ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐξ ἀμάξης ποιήματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τινὰς ἑορτάς αἰχωρικαὶ γυναῖκες ἀπέτειναν ἀφόβως πρὸς τοὺς ἄνδρας των ¹).

Εἰς τὸ ποίημα αὐτὸ ὁ ποιητῆς περιγράφει ὡς ἑξῆς τὴν καταγωγὴν τῆς γυναικὸς ἀπὸ τὴν σκύλλαν :

τὴν δ' ἔκ κυνὸς λίταργον, αὐτομήτορα,
ἢ πάντ' ἀκοῦσαι, πάντα δ' εἰδέναι θέλει,
πάντη δὲ παπταίνουσα καὶ πλανωμένη
λέληχεν, ἦν καὶ μηδέν' ἀνθρώπων ὄρα.
παύσειε δ' ἂν μιν οὔτε ἀπειλήσας ἀνῆρ,
οὐδ' εἰ χολωθεῖς ἐξαράξειεν λίθῳ
ὀδόντας, οὐδ' ἂν μειλίχως μυθεύμενος,
οὐδ' εἰ παρὰ ξείνοισιν ἡμένη τύχη.
ἄλλ' ἐμπέδως ἄπρηκτον αὐονὴν ἔχει.

Καὶ κατὰ ἐλευθέραν ἀπόδοσιν ²):

Ἄλλην δὲ γυναῖκα ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν σκύλλαν, ἀπαράλαχτην ὅπως αὐτήν, ποῦ ὅλη μέρα τρέχει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ θέλει ὅλα νὰ τ' ἀκούσῃ καὶ ὅλα νὰ τὰ μάθῃ καὶ δὲν ἀφήνει μέρος ποῦ νὰ μὴ τὸ μυριστῆ καὶ νὰ μὴν τὸ γυρίσῃ μὲ γαυγίσματα, ἔστω καὶ ἂν δὲν βλέπῃ κανένα. Καὶ δὲν μπορεῖ ὁ ἄνδρας τῆς νὰ τὴν κάμῃ νὰ παραιτήσῃ οὔτε μὲ θυμοὺς οὔτε καὶ ἂν, πάνω στὸν θυμόν του, τῆς σπάσῃ τὰ δόντια μὲ τὴν πέτρα, οὔτε μὲ τὸ καλόν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μπροστὰ στοὺς ξένους³ καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν εἶναι ἀνυπόφορη μὲ τὰς φωνὰς τῆς.

Ἐπίσης καὶ τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς ὄνου περιγράφει ὡς ἑξῆς :

τὴν δ' ἔκ σποδείης καὶ παλιντριβέος ὄνου,
ἢ σὺν τ' ἀνάγκῃ σὺν τ' ἐνιπῆσιν μόγις
ἔστερξεν ὧν ἅπαντα κάπονήσατο
ἀρεστά· τόφρα δ' ἐσθίει μὲν ἐν μυχῶ
προνούξ, προήμαρ, ἐσθίει δ' ἐπ' ἐσχάρῃ.

1. Gilbert Murray, Ἱστορία τῆς ἀρχ. Ἑλλ. Λογοτεχνίας, μετάφρ. Σίμου Μενάρδου, σελ. 86.

2. Πλήρη μετάφρασιν τοῦ ποιήματος ἰδὲ Σίμου Μενάρδου «Στέφανος» σελ. 20 κέ.

Καί κατά ἔλευθέραν ἀπόδοσιν: "Ἄλλην δὲ γυναῖκα ἔπλασεν ἀπὸ τὴν γαῖδάραν καὶ μάλιστα τὴν γαῖδάραν ποῦ ἔχει χρῶμα στακτί, ποῦ τὸ πείσμα τῆς σκάζει τὸν ἄνθρωπον, ἡ ὁποία μὲ τὴν πολλὴν βίαν καὶ μὲ τὲς πολλὰς φωνὰς καὶ μὲ δυσκολίαν τέλος πάντων νὰ σοῦ κάμνη κάτι ποῦ θέλεις καὶ ὅπως τὸ θέλεις καὶ ἡ ὁποία ὅ,τι καὶ νὰ κάμνη κάτι θὰ μασᾶ νύχτα καὶ ἡμέραν ἢ κρυφὰ ἢ μὲς τὸ μαγειρεῖο.

Εἶν' ἀλήθεια πὼς τὴν γυναῖκα τὴν καλὴν, ἀπὸ τῆς ὁποίας «θάλλει κάπαέξεται βίος» δηλ. πάει μπροστὰ τὸ σπιτι, τὴν δέχεται ἀπὸ τὴν μέλισσαν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ὅπως τὴν δέχεται τὸ παραμῦθι· ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ μόνη διαφορὰ τοῦ παραμυθιοῦ ἀπὸ τὸ ποίημα, διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι καὶ αὐτὰ ποῦ μᾶς λέγει τὸ παραμῦθι διὰ τὴν καταγωγὴν τῆς γυναίκας μᾶς τὰ λέγει πολὺ σύντομα, τὸ ποίημα δέχεται γυναῖκα καὶ ἀπὸ θήλειαν χοῖρον, ἀλώπεκα, θάλασσαν, γαλῆν, φορβάδα, ἀπὸ μαῖμου, ὥστε νὰ εἶναι περίγελως τῶν ἀνθρώπων κ. λ.

Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι τὸ ποίημα εἶχεν ὡς ὑπόθεσιν παλαιότατον παραμῦθι, τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἀπὸ πολλὴν τριβὴν διὰ μέσου τόσων χιλιετηρίδων παρεμορφώθη τόσον, ὥστε ἡ σημερινή του μορφή νὰ φαίνεται ὡς ἓνα πολὺ παρεφθαρμένο ὑπόλειμμα τοῦ ἀρχικοῦ τούτου παραμυθιοῦ.

Μιάφ φορὰν τζ'ἰ' ἓναν τζ'αιρὸν εἰς'εν ἓναν πολλὰ καλὸν ἄδρωπον' εἰς'εν οὐλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ Ἀβραάμ' μὰ ὅμως εἰς'εν τζ'αἰ μιά λύπην γιατί ἔσσω του τζ'ἰ' ἔξω του μίαν κόρην τὴν εἰς'εν, τζ'αἰ γιὰ τοῦτον ἐμαράζωνεν. Ἀνάγινωσεν τὴν κόρην τοῦ τζ'ἰ' ἔκαμέν τὴν τῆς παντρεῖας. Οὐλὸς ὁ κόσμος εἰς'εν τὸ ἔπαινός τῆς τζ'αἰ γιὰ τὲς ὁμορφικίης τῆς τζ'αἰ γιὰ τὲς προκοπὰς τῆς. Ἐπέμπαν τῆς προξένεια τζ'ἰ' ἀρκόντοι τζ'αἰ φτωσοῖ τζ'ἰ' ὁμορφοὶ τζ'αἰ ἄνοστοι. Ὁ πατέρας τῆς ἔδκιάλεξεν ἓναν ὁμορφον τζ'αἰ προκομμένον κοπέλλιν τζ'ἰ' ἐπάντρεψέν τὴν τζ'ἰ' ἐξιοῦσαν εὐτυχισμένο.

Ἄμαν ἐπέρασεν ἄλλος τζ'αιρὸς ἓνας φίλος τοῦ τζ'υροῦ τῆς, ποῦ ἓναν μακρινὸν μέρος, ἤρτεν νὰ τὸν σ'αιρετήση. Ἐκάτσασιν τζ'ἰ' ἐφάαν τζ'ἰ' ἠπιασιν τζ'ἰ' ὕστερις ὁ φίλος ἀρκίνησεν νὰ λαλῆ τοῦ τζ'υροῦ τῆς, πὼς ἤρτεν προξένεια γιὰ τὴν κόρην του. Ὁ ἄδρωπος ἐζήτησέν του τρεῖς ἡμέρες διορίαν, γιὰ νὰ τοῦ δώκῃ ἀπάντησιν. Ὡς που νὰ σώσουν οἱ τρεῖς ἡμέρες ὁ ἄδρωπος ἔππεσεν εἰς τὴν συλλοήν, γιατί ἐν ἔθειεν νὰ κακοκαρτίση τὸφ φίλον του. Οὐλλῆ νύκτα ἐν ἐτζ'οιμάτου τζ'ἰ' ἔπαρ· κάλεν τὸθ Θεὸν νὰ τοῦ βοηθήση νὰ μὲν κακοκαρτίση τὸφ φίλον του. Τὴν τρίτην νύκταν, σάν ἔμπηκεν μὲς στὸν στάβλον, νὰ ταῖση τὰ κτηνά του, εἶδεν τὴβ βονιτζ'ήν του νὰ βυζάννη τὴν πουλαροῦν τῆς. Ἐδίκλησεν πὰς τὸν οὐρανὸν τζ'ἰ' ἐπαρακάλεσεν τὸθ Θεὸν νὰ τοῦ δώσῃ μίαν κόρην τζ'ἰ' ἄς ἐν ἡ πουλαροῦ του.

Θέλεις ἦταν τὰ ἐπουράνια ἀνοικτά, θέλεις ἦταν καλὸς ἄδρωπος, ὁ Θεὸς ἄκουσεν τὴν προσευκὴν τοῦ τζ'ἰ' ἐγίνην ἡ πουλαροῦ του κοπέλλα. Ἄμαν τὴν εἶεν ἐχάρην τζ'ἰ' ἔτρεξεν εἰς τὸφ φίλον του τζ'αἰ εἶπεν του πὼς ἔδ δεκτὸς νὰ γίνουν οἱ γάμοι τῶν παιδικιῶν τους. Ἦρτεν ὁ φίλος του μὲ τοὺς συγγενεῖς του, ἤρτασιν τ' ἀμάξια τζ'ἰ'

ἐπήρασαν τὰ προιτζ'ιά, ἤρτασιν οἱ προεστοὶ τοῦ χωρκοῦ μὲ τ' ἄλογά τους, ἤρτεν ὁ γαμπρὸς πὰς τὴν μοῦλαν, ἐγινήκασιν οἱ γάμοι τζ'ι' ἐπήρασιν τὴν νύφην.

Ἐπέρασεν πάλε λλιὸς τζ'αιρὸς τζ'ι' ἓνας ἄλλος φίλος του, ποὺ ἄλλομ μακρινὸμ μέρος, ἤρτεν, χωρὶς νὰ ξέρη τίποτε, τζ'ι' ἐζήτησεν ποὺ τὸν καλὸν ἄδρωπον τὴν κόρην του. Πάλε τὰ ἴδια ὁ καλὸς ἄδρωπος ἐν ἔθειεν νὰ κακοκαρτίση τὸφ φίλον του. Ἐζήτησεν διορίαν τρεῖς ἡμέρες τζ'ι' ἐπαρακάλεν τὸθ Θεὸν νὰ τοῦ βοηθήσῃ νὰ μὲν κακοκαρτίση τὸφ φίλον του. Τὴν τρίτην νύκταν, σὰν ἐπαρπάτεν μέσ' τὴν αὐλὴν του, εἶεν τὴν σ'ύλλαν του, ποὺ ἦταν γεννημένη, νὰ βυζάννη τὰ μωρά της. Ἐδίκλησεν πὰς τὸν οὐρανὸν τζ'ι' ἐπαρακάλεσεν τὸθ Θεὸν νὰ τοῦ δώσῃ μιὰν μιὰν κόρην, νὰ μὲν κακοκαρτίση τὸφ φίλον του, τζ'ι' ἄς ἐν τζ'αὶ ποὺ τὴν σ'ύλλαν του. Θέλεις ἦταν τὰ ἐπουράνια ἀνοιχτά, θέλεις ἦταν καλὸς ἄδρωπος, ὁ Θεὸς ἄκουσεν τὴν προσευκὴν του τζ'αὶ μιὰ σ'υλλοῦα ἐγίνηκεν κοπέλλα τζ'ι' ἔτσι ἐπάντρεψέν τὴν τζ'αὶ τούτην μὲ τὸγ γυιὸν τοῦ φίλου του.

Ἐπέρασεν κάμποσος τζ'αιρὸς τζ'ι' ἐθέλησεν ὁ καλὸς ἄδρωπος νὰ πᾶ νὰ δῆ τὰ παιδικιά του πρὶν νὰ πεθάνῃ. Ἐτῆεν πρῶτα εἰς τὴν τελευταίαν του τὴν κόρην. Ὅσον τζ'ι' ἀνέφανεν τοῦ ξεπορκοῦ, ἄκουσεν τὲς φωνές της. Ἐμπῆκεν, ἐσ'αιρέτησέν τους, ἔκατσεν νὰ πνάσῃ λλιόν, τζ'ι' ὕστερις ἐκάτσασιν νὰ φᾶσιν Ἄμαν τζ'ι' ἐφάσιν, ἀρώτησέν τους πῶς τὰ πᾶσιν. Ὁ γαμπρὸς του εἶπεν του πῶς οἱ δουλειές του πᾶν καλά, ἐν εὐκαριστημένος τζ'αὶ ποὺ τὲς γιωρκιτζ'ές τους, ποὺ τὰ παιδικιά του, τζ'αὶ ποὺ τὲς δουλειές τῆς γεναίικας του· μόνον ποὺ ἡ γεναίικα του οὐλλῆν τὴν ὥραν φωνάζει τζ'ι' ἐν ι-βρίσκουν τὰ ἴσια της· ὦρες ὦρες ἔμ περίτου ποὺ τὴν σ'ύλλαν. Ὁ πατέρας ἐπαράντζ'ειλεν τῆς κόρης του, εὐτζ'ήθην τους τζ'ι' ἐλάμνησεν νὰ πάη στῆδ δεύτερην του κόρην. Ἄμαν τζ'ι' ἀνέφανεν τοῦ ξεπορκοῦ, ἄκουσεν τὲς φωνές τ' ἀντρός της. Ἐφώναζέν της νὰ φέρῃ τὸ ζεμπίλιν νὰ κουστ'ίσουν τὰ κτηνά· μὰ τζ'εἰνὴ τὸχ χαβᾶν της. Ὡς που νὰ μασήσῃ τὴν πίσσαν της τζ'αὶ νὰ πᾶ τζ'αὶ νὰ ῥτη, τὰ κτηνά ἐκόψαν τὴν ταῆν τους. Ἐμπῆκεν, ἐσ'αιρέτησέν τους, ἔκατσεν νὰ πνάσῃ λλιόν, τζ'ι' ὕστερις ἐκάτσασιν νὰ φᾶσιν. Ἄμαν τζ'ι' ἐφάσιν, ἀρώτησέν τους πῶς τὰ πᾶσιν. Ὁ γαμπρὸς του εἶπεν του πῶς ἐν εὐκαριστημένος, μόνον ποὺ ἔμ πολλὰ ἔβαρετὴ ἡ γεναίικα του στὲς δουλειές της· φωνάζεις, σκοτώννεσαι τζ'αὶ τζ'εἰνὴ τὸχ χαβᾶν της· ὦρες ὦρες ἐν τέλεια γαράα. Ὁ πατέρας ἐπαράντζ'ειλεν τῆς κόρης του τζ'ι' ἐλάμνησεν νὰ πάη στὴν πρώτην του τὴν κόρην. Ὅσον τζ'ι' ἀνέφανεν τοῦ ξεπορκοῦ, ἡ κόρη ἐξαπόλυσεν τὲς δουλειές της τζ'ι' ἐβούρησεν εἰς τὴν στράταν του. Ἄμαν τζ'ι' ἐσουνόμπλασέν του, ἐφίλησεν τὸ σ'έριν του, ἐκαλωσῶρισέν τον, ἔπιασεν τὸ κτηνὸν ποὺ τὰ σ'έρκα του τζ'ι' ἐφώναζεν τ' ἀντρός της ν' ἀννοιξῆ τὴν τσάμπραν νὰ κάτσουσιν μὲ τὸν τζ'ύρην της. Ἐδησεν τὸ κτηνὸν, ἐτάϊσέν το, τζ'ι' ἐπῆεν κοντὰ στὸν τζ'ύρην της νὰ τὸν καλοδεχτῆ. Τὴν νύχταν ὅ,τι εἶσ'εν τζ'αὶ δὲν εἶσ'εν ἐπαρουσιάσέν το εἰς τὸ τραπέζιν. Ἐβκῆκεν ποὺ τὴν καρκόλαν της νὰ βάλῃ τὸν τζ'ύρην της νὰ τζ'οιμηθῆ. Ὑστερα ποὺ τὸ φαῖν ὁ πατέρας ἀρώτησέν τους πῶς περνοῦν. Ἄνοιξεν ὁ γαμπρὸς του νὰ τοῦ πῆ τζ'ι' ἐν ἔμεινεν λόος ποὺ νὰ μὲν τὸν πῆ γιὰ νὰ παινέσῃ τὴν γεναίικαν

του, γιατί ἦταν εὐκαριστημένος ὡς τὰ σ'ίλια. Ἐχάρηκεν ὁ πατέρας, ἔβαλέν τους τὴν εὐτζ'ὴν του τζ'ι' ἐλάμνησεν νὰ πᾶ στὸ σπίτιν του, τζ'ι' ἐπαρακάλεσεν τὸθ Θεόν νὰ τοῦ συχχωρήσῃ ποῦ ἐγένηκεν αἰτία νὰ μποῦν τζ'ι' οἱ σ'ύλλες τζ'ι' οἱ γαδάρες μέσ' τῆς γεναιτζ'ες.

Γ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

Ο ΜΑΓΕΜΕΝΟΣ ΑΥΛΟΣ

Ἦρθε μὲ τὴν προβιά λυτὴ στὸν ὄμο
κι ἀγκλίτσα σκαλιστὴ ποιμενικὴ
πνεῦμα τοῦ δάσου ψυχὴ θεοκριτικὴ
λευτέρο ἀγρίμι ἀπ' τῆς ἐρμιᾶς τὸ δρόμο.

Τ' ἀσκέρι τὸχλικὸ τὸν ζώνει ὀλοῦθε
τὴν ἀφορμὴ νὰ μάθει τοῦ ἐρχομοῦ
γιατί, γιὰ ποιὸ σκοπὸ καὶ πῶς καὶ ποῦθε
ἔπλα γιὰ τὴ σφεντόνα τοῦ ἐμπαιγμοῦ.

Μὰ ἐτοῦτος μὲ ἀπροσποίητη ἀπλότη
χαμογελαίει συγκαταβατικὰ
ζεστή, καμαροφρύδα τοῦ 'ναι ἢ νειότη
κι ἀτίθασα τάγριμια του μαλλιά.

Στὸ κίτρινο ζουνάρι του, σιλιέτο,
τῆς μελωδίας, βυθάει ἕνας αὐλὸς
— Λεβέντη, κράζει ὁ ὄχλος, βάρσεσέ του
νάνθισι ὁ «μερακλίδικος» σκοπός.

Μ' εὐγένεια τὸν αὐλὸ κολλάει στὰ χεῖλη
φυσᾷ κι εἶνε τὸ βλέμμα του γλυκὸ
σιωπὴ! τί θάμμα! μὲ χρυσὸ κλειδί
τοῦ παραδείσου ἀνοίγ' ἢ οὐράνια πύλη.

Κῶμα τὸ κῶμα τὸν ξανθὸν ἀφρό
τῆς ἀρμονίας κυλᾷ κι ἠχοποντίζει
μὲ ἐξαίσια ρόδα ὀρθρίζει τὸ βουνὸ
κι ἡ μαύρη λαγγαδιὰ χελιδονίζει.

Κυλά ό ήχός, τρυλλίζει, βαλαντώνει
 άνθίζει ώς ήλιοτρόπι και μαδά
 σκόνη χρυσή, ροδόφυλλο και χιόνι
 τρίλλια, φτερό και θρός στη φυλλωσιά.

Βογγάει, πεταλουδίζει, άναδονεί
 μπαλάντα ήρωική, θρύλος τιάνων
 τών θαλασσίων σειρήνων θεία μολπή
 κι άνόσια χλαλοή τών αίγιπάνων.

Θεσπέσιο μέλος Δημοδόκου λυώνει
 στη σφραγισμένη όδύσειαν άκοή
 μινύρισμα, ψαλμός και προσευχή
 τ' άρχαίο χορικό άπ' την Άντιγόνη.

Κλαίει μιά ψυχή, θρηνεί της Κσλυψούς
 τ' άρχαίο πικρό παράπονο στο κύμα
 και λυώνει τάγιο πάθος της Σαπφούς
 στο έναλιο του Λευκάτα μνήμα.

— Πάψε — γουρλιάζουν — σκύλε, τον σκοπό
 και τον τρελό άμανέ σου που κοιμίζει
 Ένα λιθάρι ό πρώτος σφεντονίζει...
 στο χέρι ταύλητή πά στον καρπό.

Βροχ' οί κοτρώνες... τον λιθοβολούν
 και τον προγκάνε με άγριότη
 μά ίδές! σαν κύμα, όρδη τον άκλουθοούν
 τών δώδεκα χρονών ή όλόανθη νειότη.

Τάγوريا κι οί παιδοϋλες, μαγεμένα
 παίρνουν στρατι τον δρόμο του αύλητή
 και πάνε κι όλο πάν στρατι, στρατι
 ροδοστεφανωμένα, ήλιοντυμένα.

Και πάνε κι όλο πάν κι όλ' άνεβαίνουν
 στην αύλη φωτοσκάλα τ' ούρανου
 και σβύνουν κι άλαργεύουν και πεθαίνουν
 στη μελωδία του μαγεμένου αύλοϋ.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ «ΑΝΗΣΥΧΑ ΒΗΜΑΤΑ»

1

Και τώρα τί θα γίνουμε ;
Ἄφισαμε τὸ σκοτεινὸ κελλί,
οἱ ἀλυσίδες πέσανε στὰ πόδια μας
καὶ ξεκινήσαμε
ἔχοντας γιὰ σινιάλο μας τὸν Ἥλιο,
μιὰ γελαστήν ἀνατολή
πέρα ἐκεῖ
στὸ μακρινὸ σημεῖο τοῦ ὀρίζοντα.

Πίσω μας τὰ κοπάδια τῶν ἀνθρώπων
τ' ἀφίσαμεν νὰ οὐρλιάζου
γιὰ λεύτερους καὶ σκλάβους
ἐνῶ ἐμεῖς γυμνοὶ στὴν πάλη καὶ στὸ φῶς
τραβώντας πρὸς τὸν Ἥλιο
σαλπίζαμε τὴν πρώτη νίκη μας,
ἥρωες χωρὶς πατρίδα, χωρὶς ὄνομα,
καταχτητὲς — ὅπως θελήσαμε — μιᾶς γερασμένης σφαίρας.

Και τώρα τί θα γίνουμε χωρὶς στερήσεις,
χωρὶς ἀνθρώπους νὰ οὐρλιάζου γιὰ σκλαβιά,
χωρὶς δεσμὰ νὰ σπάσουμε ;
Τὸ στάρι φούσκωσε στὴ φοῦχτα μας
κι ὁ Ἥλιος καταμεσίς στὸν οὐρανό,
ὁ Κύριος κι ὁ Θεός μας,
μᾶς πρόδωσε πὺ μείναμε χωρὶς προσπάθειες
πιστεύοντας στὴν κούφια μας πληρότητα.

Εἶχαμ' ἀφίσει τὴ στερεὰ
 τραβώντας ὄχι γιὰ τόπους μακρινούς
 ἢ γιὰ φιλόξενα λιμάνια
 μὰ μόνο γιὰ νὰ πνίξουμε τοὺς κόρους μας,
 πὰ σὲ γαλήνιες ἢ ἄγριες θάλασσες,
 μπροστὰ σ' ἀτέρμονες ἐχτάσεις,
 ἔξω ἀπ' τῆς πολιτείας τὰ σύνορα
 καὶ τὰ δεσμὰ τοῦ ἐξοχικοῦ τοπίου.

Καὶ στρώσαμε – ὅπως νομίσουμε – τὶς θλίψεις μας
 κουρέλια στὶς κουβέρτες
 καὶ τὶς βαθιὲς ἀνησυχίες μας ὑψώσαμε
 μαβιὲς παντιέρες στὰ κατάρτια.
 Λευκὰ μαντήλια μᾶς χαιρέτισαν,
 στὸ πέρασμά μας σκύψανε οἱ κάβοι,
 φτερούγισαν οἱ γλάροι νὰ μᾶς εὔρουνε
 σὰ φίλοι κι ἀδερφοποιοὶ
 στὸ μακρινὸ ταξίδι.

Μὰ ὡς ποῦ θὰ πᾶμε;
 ἀφοῦ δὲν τάξαμε κανένα προορισμὸ
 οὔτε γιὰ τὸ νησάκι τῆς χιμαίρας
 ποῦ βυθοκόπησε στὴν πλώρη μας
 – κι ἄς ἦταν ἕνας μας σκοπὸς –
 οὔτε γιὰ τόπους ξωτικούς
 ἀπωθημέν' ἀραξοβόλια
 τῶ γερασμένω μας νεανικῶν ὁρμῶν.

Θὰ πλανηθοῦμε κάπου μέσ' τὸ πέλαο,
 ζητώντας μιὰ χαμένη πολιτεία
 νὰ μᾶς δεχτεῖ μὲ τὰ κουρέλια μας,
 ἔτσι ὅπως θὰ φτάσουμε περίλυποι,
 μὲ λυγισμένο τὸ κορμί,
 ἐμεῖς ποῦ ἐταξιδέψαμε πολὺ
 χωρὶς σκοπὸ καὶ τέρμα
 – οἱ ὠχροὶ ἵππότες τῆς γενηᾶς τῶν ἠττημένων.

Η ΑΡΟΔΑΦΝΟΥΣΑ

Ὁ θρῦλος τῆς Ἀροδαφνούσας εἶναι ἀπὸ τοὺς τραγικώτερους καὶ γοητευτικώτερους τῆς Κυπριακῆς παράδοσης. Ἔχει τὸ ἄγριο πάθος τῆς ζήλειας καὶ τῆς ἐκδίκησης, ἀλλὰ καὶ τὴ μαγεία τῆς γυναικείας ὁμορφιάς καὶ τὴ δύναμη τοῦ ἔρωτα. Ἔχει τὴν ἀπλότητα τῆς λαϊκῆς δημιουργίας, ἀλλὰ καὶ τὶς σκοτεινὲς μηχανορραφίες καὶ τὴ φοβερὴ σκληρότητα τοῦ μεσαιωνισμοῦ. Ὁ θρῦλος αὐτὸς στηρίζεται πάνω σὲ ἱστορικὰ γεγονότα, πού ἡ λαϊκὴ φαντασία τὰ μετέπλασε, γιὰ νὰ τοὺς δώσει τὸ χαρακτήρα τοῦ γενικοῦ, τοῦ ἕξω τόπου καὶ χρόνου, ἀλλὰ προπάντων γιὰ νὰ συγκαλύψει τοὺς πραγματικοὺς ἥρωες τῆς τραγωδίας. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς στὰ τέλη τοῦ ΙΔ' κι ἀρχὲς τοῦ ΙΕ' αἰώνα θὰ παρουσιάστηκε κιόλας τὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Ἀροδαφνούσας στὴν Κύπρο, βασισμένο πάνω στὸ συνταραχτικὸ δράμα πού συγκλόνισε πρὶ λίγα χρόνια τότε τὸ νησί.

Στὴν ἔντεχνη προσωπικὴ λογοτεχνία πρώτη φορά, ὅσο ξαίρω, χρησιμοποιήθηκε στὸ 1901 ὁ θρῦλος ἀπὸ τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ στὸ ποίημά του «Κύπρος»¹), ὅπου συχνὰ ἀναφέρεται σ' αὐτόν, καὶ ὑστερώτερα (1904) στὴν «Ἀσάλευτη Ζωή», ὅπου ἀφιερώνει γιὰ τὴν Ἀροδαφνούσα ἓνα δλάκερο ὀχτάστιχο ἀπὸ τὶς «Ἐκατὸ Φωνές», τὸ 86, αὐτό: ²)

«Χρυσὸ τὸ μῆλο πού κρατᾶς, καὶ μαργαριταρένια σου,
Ἀροδαφνούσα, ἡ φορεσιά, πνοὴ τῆς Ἀφροδίτης
Σ' ἔρριξε σκύλλα ἡ Ρήγισσα στὸ πυρωμένο κλίβανο,
Καὶ σ' ἔτρωγε κι ὁ κλίβανος κ' ἔφεγγε σὰν πλανήτης.
Τοῦ κάκου! ἀπὸ τὴ φλόγα ἐσὺ ξανανιωμένη, ἀφάγωτη.
Τὸ Χάρο μὲ τὸν Ἔρωτα σκορπᾶς, Ἀροδαφνούσα,
Ὅρμῃ ἐκδικήτρα ἀξήγητη μέσα στὰ μάτια σου ἄστραψε·
Βυθοὺς πού κρύβει ἡ θάλασσα ἡ πικροκυματοῦσα!»

Ὅμως πλείρια χρησιμοποιήθηκε ὁ θρῦλος ἀπὸ τὸν Κύπριο ποιητὴ Γλαῦκο Ἀλιθέρησιν στὴν τραγωδίᾳ του «Ἀροδαφνούσα», πού πρωτοπαρουσιάστηκε στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» τὸ 1935 (Α', σ. 451—463) καὶ μόλις τώρα ἐμφανίστηκε σὲ βιβλίον. Ἴσα ἴσα γι αὐτὸ παραθέτουμε παρακάτω τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ τὴ λαϊκὴ παράδοση³), γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἀναγνώστης τῆς τραγωδίας τοῦ Ἀλιθέρησιν νὰ συγκρίνει καὶ νὰ βρεῖ τὶς

1) Ἀπαγγέλληκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ στὶς 7 Ἀπρίλη 1901 στὴ φιλολογικὴ ἐσπερίδα γιὰ τοὺς Κύπριους ἀπ' ἀφορμὴ τῆς Κυπριακῆς Ἐκθεσῆς στὴν Ἀθῆνα τὸν ἴδιο χρόνο, καὶ τυπώθηκε στὸ Λεῦκωμα «Κυπριακὴ Ἐκθεσις» (σ. 63—64. Ἀθῆναι 1901). Ἐπειτα ὁ ποιητὴς τὸ ἔβαλε στὴ συλλογὴ του «Πολιτεία καὶ Μοναξιά» α' ἐκδ. 1912, β' ἐκδ. (1920) σ. 53—56.

2) Κωστῆ Παλαμᾶ «Ἡ Ἀσάλευτη Ζωή.» «Ἐκατὸ Φωνές» 86, σ. 135, Ἀθῆναι 1926 (γ'. ἐκδ.).

3) Πρβλ. καί: Ἀχ. Κύρου «Ἡ Ἀροδαφνούσα», ἐφημ. «Πρωϊνὴ» ἔτ. Α', ἀρ. 198—210, 2 Ἀπρ.—16 Ἀπρ. 1933, Λευκοσία, Κύπρου.

ὁμοιότητες καὶ τὶς διαφορὲς καὶ νὰ ἐχτιμήσει πρεπούμενα τῆ δύναμη καὶ τὴν πρωτοτυπία τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ μας.

Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ὅπως μᾶς τὰ παραδίδουν οἱ χρονογράφοι Λεόντιος Μαχαιρᾶς, Φλώριος Βουστρώνιος, Amadi, Srambaldi κι ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός, εἶναι αὐτά:

Ὁ μεγάλος καὶ ἡρωϊκὸς Λουζινιανὸς βασιλιάς τῆς Κύπρου Πέτρος ὁ Α' (1358—1369) εἶχε γυναῖκα του τὴν κόρη τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀραγώνας, τὴν Ἐλεονώρα, πού τὴν ἀγαποῦσε πολὺ. Μὰ τοῦτο δὲν τότε μπόδιζε νὰ ἔχει κ' ἐρωμένες. Ἀπ' αὐτὲς μιά, τὴν ὠραία Ἰωάννα ντ' Ἀλεμὰ (Λαλεμὰ), χήρα τοῦ ἡγεμόνα τῆς Χούλου, τὴν ἀγαποῦσε ξεχωριστά, τόσο μάλιστα πού νὰ τὴν ἀφήσει κ' ἔγκυο πηγαίνοντας γιὰ δευτέρα φορὰ στὴν Εὐρώπη γιὰ πολιτικὲς ὑποθέσεις (1367—1368). Ἡ Ἐλεονώρα μαθαίνοντάς το ἀναψε ἀπὸ ζήλεια, καὶ βρῆκε τὴν εὐκαιρία τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλιά γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ διπλά: τιμωρώντας σκληρὰ τὴν Ἰωάννα, κι αὐτὴ ἀγαπώντας κάποιον ἄλλο.

Πρῶτα πρῶτα ἡ Ἐλεονώρα κάλεσε τὴν Ἰωάννα μπροστά της, κι ἀφοῦ τὴν ἔβρισε καὶ τὴν ταπείνωσε ἐλεεινά, τὴ βασάνισε ἀπάνθρωπα γιὰ νὰ ρίξει τὸ παιδί. Ἔνα ἀπὸ τὰ μαρτύρια ἦταν αὐτό: ξάπλωσαν χάμου τὴν Ἰωάννα, βάλανε πάνω στὴν κοιλιά της ἕνα γουδί καὶ «ἐκουπανίσαν πολλὰ πράματα»¹⁾ μέσα σ' αὐτό: μὰ τὸ παιδί δὲν ἔπεσε. Τὴν ἐπόμενη μέρα, μᾶς διηγίεται ὁ Μαχαιρᾶς,²⁾ «ὄνταν ἐξημέρωσε, ὥρισε καὶ ἐφέρον τὴν ὀμπρὸς της, καὶ ἐφέρον καὶ ἕναν χερομύλιν, καὶ ἀπλώσαν τὴν χαμαὶ καὶ βάλαν τὸ εἰς τὴν κοιλίαν της καὶ ἀλέσασιν ἕναν πινάκι σιτάριν ἀπάνω εἰς τὴν κοιλίαν της,³⁾ καὶ ἐκρατοῦσαν τὴν καὶ δὲν ἔππεσαν τὸ παιδίν. Καὶ ποῖκέν της πολλὰ κακά, καὶ μυρίσματα, τζίκναις, βρώμους, καὶ ἄλλα κακά, καὶ ὅσα ὠρδονιάζαν ἢ γιλλοῦδες, ἢ μαμμοῦδες». Μὰ τὸ παιδί ὄλο καὶ δυνάμωνε, ὥσπου πιά γεννήθηκε. Κι ὅπως διάταξε ἡ ξαγριεμένη βασίλισσα, τῆς παρουσίασαν τὸ νεογέννητο, καὶ δὲν ξαναφάνηκε πιά «τὸ βρέφος τὸ καθαρὸν καὶ ἄπταιστον», μὲ πόνον λέγει ὁ Μαχαιρᾶς. Τὴν κακότυχη Ἰωάννα, λεχῶνα ἀκόμα αἱματωμένη, τὴν ἔριξε στὸ πιὸ σκοτεινὸ καὶ ὑγρὸ μπουντρούμι τοῦ φρούριου τῆς Κερύνιας, στερεμένη ἀπὸ κάθε τι. Μὰ τὸ πρᾶμα ἔφτασε στ' αὐτιά τοῦ βασιλιά Πέτρου στὴν Εὐρώπη, πού ὀργισμένος ἔγραψε στὴν Ἐλεονώρα πὼς θὰ ἔχει νὰ ὑποφέρει αὐτὴ πολλὰ γιὰ τὸ κακὸ πού ἔκανε στὴν ἀγαπημένη του. Τότε ἡ βασίλισσα ἀπὸ φόβο ἔβγαλε ἀπ' τὴ φυλακὴ τὴν Ἰωάννα, μὰ τὴ διάταξε νὰ κλειστεῖ σὲ μοναστήρι καὶ μὴ πεῖ τίποτε στὸν Πέτρο ἅμα γυρίσει. Ἡ Ἰωάννα τῆς τὸ ὑποσχέθηκε καὶ κλείστηκε στὸ μοναστήρι τῆς Σάντα Κλάρα κοντὰ στὴ Λευκοσία.

1) Λεοντίου Μαχαιρᾶ «Χρονικὸν Κύπρου» στὴ «Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη» Κ. Σάθα, τόμ. Β'. σ. 164 (Ἐν Βενετία 1873).

2) Ορ. cit σ. 164.

3) «Ἄλλ' αὐτὴ εἶναι μίᾳ ὑπερβολή, λέγω, τῶντι κυπριώτικη», γράφει πολὺ χαρακτηριστικὰ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός, ὕστερ' ἀπὸ τρεῖς αἰῶνες, στὴ «Χρονολογικὴ Ἱστορία» του, σ. 164 (Βενετία, 1788).

Στό μεταξύ όμως ή βασίλισσα Ἐλεονώρα ἀγάπησε τόν Ἰωάννη ντέ Μόρφου κόμη ντέ Ρουχιάς, ἕνα ἀπό τούς σημαντικώτερους ἱππότες τῆς Κύπρου σέ δύναμη κι ἀξία πολιτική. Οἱ σχέσεις τους προχωρήσανε πολύ, καί τὸ σκάνταλο ἦτανε κοινὸ μυστικὸ στοὺς εὐγενεῖς καί στό λαό. Γι αὐτὸ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλιᾶ, ὁ Ἰωάννης κι ὁ Ἰάκωβος, ἀναθέσανε στὸν Ἰωάννη Βισκόντη, πού τὸν ἄφησε ὁ Πέτρος σάν ἀντιπρόσωπό του στὴν Κύπρο, νὰ γράψει στό βασιλιά καταγγέλλοντας τὴ διαγωγή τῆς βασίλισσας. Ὁ Πέτρος ἀγρίεψε μόλις πῆρε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Βισκόντη, γιατί ξακολουθοῦσε ν' ἀγαπάει πολὺ καί τὴν Ἐλεονώρα, κι ἀπογοητεμένος κι ἀπὸ τὴν ἀποτυχία του νὰ κινήσει μιὰ νέα σταυροφορία ἀπὸ τὴ Δύση ἐνάντια τῶν Μωαμεθανῶν, μπῆκε στὴ γαλέρα του νὰ γυρίσει στὴν Κύπρο.

Οἱ χρονογράφοι ἀναφέρουν ὅτι στό γυρισμὸ σηκώθηκε μεγάλη τρικυμία, ἔτσι πού ἔκανε τάμα ὁ βασιλιάς, ἂν σωθεῖ καί φτάσει στό νησί, νὰ ἐπισκεφτεῖ καί νὰ προσκυνήσει ὅλα τὰ μοναστήρια τοῦ τόπου πρὶν πάει στὴ Λευκοσία, τὴν πρωτεύουσα. Ἀλλὰ φαίνεται νὰ εἶχε μάθει πῶς ἡ ἀγαπημένη του Ἰωάννα βρισκόταν στὴ Σάντα Κλάρα, γι αὐτὸ ὅταν προσκύνησεν ἐκεῖ, ζήτησε ἀπὸ τὴν ἡγουμένησσαν νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ ἐπισκεφτεῖ καί τὰ κελιά τῶν καλογριῶν. Σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ βρῆκε τὴν Ἰωάννα, πού γονάτισε καί φίλησε τὸ χέρι τοῦ Πέτρου, κι αὐτὸς δακρυσμένος τὴν ἀγκάλιασε μ' ἀγάπη μεγάλη. Τὴν πρότρεψε νὰ πετάξει τὸ μοναχικὸ σχῆμα καί νὰ πάει μαζὶ του. Μὰ φαίνεται πῶς αὐτὴ ἀρνήθηκε, ὅπως ἐπίσης ἀρνήθηκε νὰ τοῦ πει τὰ βάσανα πού ὑπόφερε ἀπὸ τὴ ζηλότυπη βασίλισσα καί τούς ἔρωτες τῆς Ἐλεονώρας μὲ τὸν Ντέ Ρουχιάς. 1) Ὡστόσο ὁ βασιλιάς κάλεσε τούς τιτλούχους του γιὰ νὰ τοὺς ἐκθέσει τὸν πόνο του καί νὰ τοὺς ζητήσει τὴ γνώμη τους. Αὐτοὶ όμως ἀπὸ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητας—ἡ Ἐλεονώρα καταγόταν ἀπὸ μεγάλη καί δυνατὴ ἡγεμονικὴ οἰκογένεια τῆς Εὐρώπης—προτιμήσανε νὰ σκεπάσουν τὴν ἔνοχη βασίλισσα καί νὰ ποῦν πῶς τὴ συκοφάντησε ὁ Βισκόντης, παρὰ νὰ φανερώσουν τὴν ἀλήθεια. Φαινομενικὰ τοὺς πίστεψε ὁ Πέτρος καί φυλάκισε τὸν ἄθῳο Βισκόντη, μέσα του όμως βαθιὰ ἐνιωθε στ' ἀλήθεια περιφρόνηση, ἀηδία καί μῖσος γιὰ τοὺς δειλοὺς κι ἀσυνειδητοὺς εὐγενεῖς του· γι αὐτὸ γρήγορα ἄρχισε νὰ τοὺς ντροπιάζει, νὰ τοὺς ἐξευτελίζει καί νὰ τοὺς βασανίζει, ὡσότου πιά συνωμότησαν ἐναντίου του καί τότε σκότωσαν μιὰ νύχτα τοῦ Γενάρη τοῦ 1369, σάν πλάγιαζε μὲ μιὰν ἄλλη ἐρωμένη του, τὴν Τζίβα Λεπεντίτ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορικὴ παράδοση. Ἄς δοῦμε πῶς τὴ διάπλασε ὁ λαὸς στὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς «Ἀροδαφνούσας»:

Ἀπὸ τίς δοῦλες τῆς μαθαίνει ἡ Ρήγαινα πῶς ὁ Ρήγας ἀγαπᾷ τὴν Ἀροδαφνούσα, μιὰν ἀπὸ τίς τρεῖς ἀδελφές πού κάθονται στὴν πάνω

1) Ὁ Μαχαιρᾶς δίνει τὴν πληροφορία πῶς ὁ Πέτρος, ὅταν συνάντησε στὴ Σάντα Κλάρα τὴν Ἰωάννα, «ῥιπεν τὴν μοναῖτα νὰ ρίψη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ νὰ πάη ἔσω του». Ὁ Φλώριος Βουστρώνιος στὸ Ἰταλικὸ χρονικὸ του λέει: «Καὶ κείνη (ἡ Ἰωάννα) τοῦ διηγίεται ὅλα τὰ γεγονότα. Ὁ βασιλιάς διατάζει τὴν ἡγουμένησσαν νὰ τῆς ἐπιτρέψει νὰ ντυθεῖ λαϊκὰ καὶ τὴ στέλνει σπίτι του».

γειτονιά. Μηνάει λοιπόν τῆς Ἀροδαφνούσας νά πάει στό παλάτι. Ἀπορώντας ἐκείνη γιά τὴν ἀναπάντεχη πρόσκληση, δέχεται στό τέλος, ὕστερ' ἀπὸ ἐνδοιασμοὺς τῆς ποιά ρούχα νά φορέσει, τί λογιῆς ἐργαλεῖα νά πάρει μαζί τῆς καὶ πῶς νά τὴν προσφωνήσῃ. Ἡ Ρήγαινα μόλις ἀντίκρουσε τὴν ὁμορφὴ κοπέλα «ἔμεινε σπαγιασμένη» γι' αὐτὸ λέει: «εἶδα τὴν τζ' ἔσπαγιασθηκα τζ' ἄντρας μου πῶς νά μείνει;» Τόσο ἀκαταμάχητη ἦταν ἡ ὁμορφιά τῆς Ἀροδαφνούσας! Ὡστόσο τὴν ἀφήνει κοντά τῆς καὶ τρῶνε καὶ πίνουν καὶ σεργιανίζουσε στό περιβόλι. Σύμφωνα μὲ μιὰ παραλλαγή, ἡ Ρήγαινα τὴ ρωτᾷε ποῖαν ἀγαπᾷ ὁ Ρήγας, αὐτὴ ὅμως κάνει πῶς δὲν ξαίρει. Τὴν ὥρα πού ἔφευγε γιά τὸ σπίτι τῆς ἡ Ἀροδαφνούσα, περήφανη καὶ λυγιστὴ, πέταξε ἓνα λόγο πειραχτικό γιά τὴ Ρήγαινα, πού αὐτὴ δὲν τὸν ἄκουσε, μὰ φρόντισαν οἱ σκλάβες τῆς νά τῆς τόνε διαβιάσουν. Ὁργισμένη ἡ Ρήγαινα στέλνει καὶ ξαναπροσκαλεῖ τὴν Ἀροδαφνούσα, πού κατάλαβε πιά πῶς τὸ τέλος τῆς εἶναι σιμά. Μαυροφόρεσε λοιπόν καὶ μὲ πόνο ἀποχαιρέτησε τ' ἀγαπημένα τῆς πρόσωπα καὶ πράματα. Ἡ Ρήγαινα μόλις τὴν εἶδε, ἀγριεμένη, τὴν ἀρπάζει ἀπὸ τὰ μαλιὰ καὶ τὴ ρίχνει σ' ἓνα καμίνι—τὴ σφάζει, σύμφωνα μὲ μιὰν ἄλλη παραλλαγή. Πρὶν ξεψυχήσῃ ὅμως ἡ Ἀροδαφνούσα, πού δὲν ἀρνιέται πιά τὸν ἔρωτα πού τῆς ἔχει ὁ Ρήγας γιά ὀχτῶ ὀλάκερα χρόνια, φώναξε τόσο δυνατά, ὥστε τὴν ἄκουσε ὁ βασιλιάς πού ἦταν μακριὰ στὰ ξένα. Ταράχτηκε κείνος γιά τὸ κακὸ πού σίγουρα θὰ ἔπαθε ἡ ἀγαπημένη του. Καβαλλικαίε λοιπόν στὴ στιγμὴ τὸ ἄτι του, πού γοργόφερο τὸν ἔφερε μπροστά στό παλάτι του. Χτυπᾷ τὴν πόρτα γιά νά τοῦ ἀνοίξουν ἀμέσως, ἐπειδὴ τάχα τὸν κυνηγοῦνε Τοῦρκοι καὶ Φράγκοι ἐχτροί, μὰ ἡ Ρήγαινα τοῦ λέει πῶς ἔχει ἐτοιμόγεννη γυναῖκα καὶ δὲν μπορεῖ νά τοῦ ἀνοίξει. Μανιασμένος ὅμως ἐκεῖνος σπάζει τὴν πόρτα καὶ μπαίνει μέσα. Στὸ φριχτὸ ἀντίκρουσμα τῆς νεκρῆς ἀγαπημένης του, ἀρπάζει τὴ Ρήγαινα καὶ τὴ ρίχνει στό καμίνι—σύμφωνα μὲ τίς ἄλλες παραλλαγές τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, σφάζει τὴ Ρήγαινα, ἢ τὴ βάζει στό στάβλο μαζί μὲ τὰ γαῖδουρία, ἢ σκοτώνεται ὁ ἴδιος μὲ τὸ μαχαίρι του, ἢ σκοτώνει πρῶτα τὴ Ρήγαινα κ' ὕστερα σκοτώνεται κι αὐτός. ¹⁾

Ὅπως βλέπουμε, στὰ δημοτικὰ τραγούδια λείπει ὁ ἐρωμένος τῆς βασίλισσας κι ὁ ἄτυχος Βισκόντης, λείπουν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλιά κ' οἱ ἄλλοι αὐλικοί, καὶ βέβαια οὔτε τὰ πραγματικὰ ὀνόματα τῶν προσώπων ἀναφέρονται. Δὲν ὑπάρχουν ἐπίσης ἡ ἐγκυμοσύνη τῆς ἐρωμένης τοῦ βασιλιά κ' ἡ γέννηση παιδιοῦ, ²⁾ τὰ βασανιστήρια, ἡ φυλάκιση καὶ τὸ κλείσιμο τῆς σὲ μοναστήρι, κ' οἱ μηχανορραφίες τῶν αὐλικῶν. Ἡ διή-

1) Τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ τῆς Ἀροδαφνούσας ἀναφέρω δυὸ παραλλαγές πού ἔχει ὁ Α. Σακελλαρίου στὰ «Κυπριακὰ» (Ἀθήναι, 1991) τόμ. Β' σ. 46—52, κι ἄλλες δυὸ πού ἔχει ὁ Ξ. Π. Φαρμακίδης στὰ «Κύπρια Ἔπη» (Λευκοσία, 1926) σ. 88—96. Κατέχω κ' ἐγὼ δυὸ ἄλλες ἀνέκδοτες ἀκόμη παραλλαγές.

2) Ὡστόσο στὴ δευτέρη παραλλαγή τοῦ Σακελλαρίου ἀναφέρεται στ. 70—71 πῶς πηγαίνοντας τὴ δευτέρη φορὰ στό παλάτι ἡ Ἀροδαφνούσα ἀποχαιρετᾷ μὲ πόνο καὶ τὸ «γυιοῦδιν» τῆς, πού θὰ τὸ ἀναθρέψῃ πιά ἄλλη γυναῖκα.

γηση στα δημοτικά τραγούδια είναι πιο άπλη, ανθρωπινότερη και ποιητικότερη. ¹⁾

Πώς ο Γλαύκος Ἀλιθέρης χρησιμοποίησε στην «Ἀροδαφνούσα» του τὸ θέμα αὐτό, καθέννας θὰ τὸ δεῖ στὸ ἔργο του. Εὐρημα δικό του εἶναι ὁ χορὸς μασκαρεμένων ποὺ διοργανώνει ὁ Πέτρος γιὰ τὸν καλὸ γυρισμὸ τοῦ ἀπὸ τῆ Δύση, τὸ συνωμοτικὸ σχέδιο τοῦ Ντὲ Ρουχιάς μὲ τὴν Ἐλεονώρα γιὰ νὰ φαρμακώσει αὐτὴ τὸν Πέτρο μὲ δηλητηριασμένο κρασί καὶ νὰ γίνει ἐκεῖνος βασιλιάς, καθὼς καὶ τὸ φαρμάκωμα τοῦ Ντὲ Ρουχιάς ποῦ, ἀκούσια της, τοῦ τὸ ἔκανε ἡ βασίλισσα. Δικό του ἐπίσης εὐρημα εἶναι ἡ τρέλλα τῆς Ἐλεονώρας καὶ ἡ ἐμφάνιση τῆς Ἰωάννας κρυφὰ μέσα στὸ παλάτι ὕστερ' ἀπὸ τὸ γυρισμὸ τοῦ Πέτρο.

Ἰδιαίτερα ὁμος καὶ ὡς δρᾶμα, ὡς ἔργο τέχνης ἔχει μεγάλη ἀξία: Ὁ ἀνθρωπιστικὸς τόνος τοῦ δραματούργου κ' ἡ μεστωμένη του σκέψη, ἡ γενικευτικὴ του τάση, ξελαγαρισμένη ἀπ' τ' ὄριμο μυαλό του κι ἀποκρυσταλλωμένη σ' ἀλήθειες καθολικές, ἡ πλούσια λυρική διάθεσή του, ἡ μουσικώτατη φράση του κι ὁ ἀδρός, στέρεος, καλοδεμένος στίχος του, ἡ δύναμη κ' ἡ ζωηρὴ παραστατικότητά τοῦ λόγου του, δίνουν στὸ ἔργο αὐτὸ θέση ἐξαιρετικὴ ἀνάμεσα στὴ νεοελληνικὴ ποιητικὴ δραματογραφία. Ἡ σκηνικὴ του οἰκονομία, ἀπλή καὶ στερεή, μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε πὼς ὁ Ἀλιθέρης γνωρίζει βαθιὰ τὰ μυστικὰ τοῦ θεάτρου κι ὅτι μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει κι ἄλλα ἀξία θεατρικὰ δημιουργήματα, — ὅπως δὰ τὸ ἔδειξε καὶ μὲ τὸν «Πύργο τῆς Βαβέλ» του. ²⁾

Μὰ ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ προσεχτεῖ πολὺ στὴν «Ἀροδαφνούσα» τοῦ Ἀλιθέρη εἶναι, πὼς ἐδῶ χρησιμοποιεῖται μὲ τὸν καλύτερο τρόπο γιὰ πηγὴ ἐμπνευσης μιὰ ἀπὸ τίς συγκινητικότερες σελίδες τῆς πλούσιας λαϊκῆς παράδοσης τῆς Κύπρου. Θέλω νὰ τονίσω ξεχωριστὰ τὸ ὥραϊο αὐτὸ σημεῖο, γιὰτὶ ἀποτελεῖ σπάνιο καὶ παρήγορο παράδειγμα, πὼς ἐπιτέλους θὰ καταδεχτοῦν οἱ λογοτέχνες μας νὰ στρέψουνε τὸ ἐνδιαφέρον τους καὶ στὰ τοῦ ἀγνοημένου θησαυροῦ τοῦ λαοῦ μας, θὰ τοὺς μελετήσουνε συστηματικὰ καὶ θὰ τοὺς χρησιμοποιοῦσιν δημιουργικὰ, ἀξια καὶ καλλιτεχνικὰ στὰ ἔργα τους. Ὁ Διγενής, ὁ Κωσταντάς, ὁ Πορφύρης κ' οἱ ἄλλοι ἀκριτικοὶ ἥρωες, ἡ Ἀροδαφνούσα, ἡ Ζωγραφοῦ καὶ τόσα ἄλλα πρόσωπα εἰδυλλιακὰ καὶ καταστάσεις ἱστορικές, ποὺ τὰ κρύβει στὸ θεληχτικὸ μισόφωτό του ὁ θρόλος κ' ἡ παράδοση, θὰ μπορούσαν ἐξαιρετὰ νὰ ξαναζωντανέψουν στ' ἀξία χέρια τοῦ δυνατοῦ τεχνίτη καὶ νὰ φωτίσουν μὲ τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν παληκαριά τους τὴ λογοτεχνικὴ μας παραγωγή. Τοῦ πρέπει λοιπὸν κάθε τιμὴ τοῦ Ἀλιθέρη γιὰ τὴν ὥραϊα του τόλμη νὰ δραματοποιήσει τὸ θρόλο τῆς Ἀροδαφνούσας καὶ νὰ τὸν ἀνυψώσει στὶς σφαῖρες τῆς Μεγάλης Τέχνης.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

1) Τὰ πρόσωπα στὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Ἀροδαφνούσας τὰ ταύτισε μὲ τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα ποὺ ἀναφέραμε πιο πάνω, πρῶτος ὁ Κ. Σάθας στὴ σ. 43 τῆς «Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης» τόμ. Β'. Ἐν Βενετία 1873.—Γιὰ τὴν Ἀροδαφνούσα ὑπάρχει καὶ ἡ μελέτη τοῦ Gidel «La chanson d'Arodaphnousa» (Nouvelles études sur la littérature grecque moderne. 1878. σ. 445—476.)

2) Πρωτοδημοσιεύτηκε στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», Γ' (1937) σ. 139—154, 210—228, 271—286 καὶ σὲ ξεχωριστὸ τόμο: Γλαύκου Ἀλιθέρη «Ὁ Πύργος τοῦ Βαβέλ», τραγῶδια, ἔκδοσις «Κυπριακῶν Γραμμάτων», Λευκοσία, Κύπρος, 1937.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΗΣ ΤΡΙΧΑΣ ΤΟ ΓΙΟΦΥΡΙΝ

- Κάτω στοὺς πέντε ποταμούς, κάτω στὲς πέντε βρύσες
γιοφύριν ἔμ πού χτιζασιν μὲ δώδεκα καμάρες.
Ὅλομεραν ἐχτιζετου, ὀλόνουχταν ἐχάλαν.
— Ἄμ μεβ βάλεις τοῦ γένους σου, γιοφύριν ἐν ι-χτιζεις
— «Ἄμ μεβ βάλω τοῦ γένους μου, γιοφύριν ἐν ι-χτιζω! 5
Ἄν βάλω τὴνμανούλλαν μου, μαννούλλαν ποῦ ἐν νᾶβρω ;
Ἄν βάλω τὸν τζ'υρούλλην μου, τζ'υρούλλην ποῦ ἐν νᾶβρω ;
Ἄν βάλω τὸν ἄρφούλλην μου, ἄρφούλλην ποῦ ἐν νᾶβρω ;
Ἄν βάλω τὴν καλίτσαν μου, καλλύττερην ἐν νᾶβρω ;»
Πέμπει δκυὸ πουπασ'ήριδες στής Μαρουλλοῦς τζ'αἰ πᾶσιν. 10
— Ἐλα νὰ πᾶμεν, Μαρουλλοῦ, τζ'ι ὁ μάστορας σὲ θέλει.
— Τζ' εἴντα μὲ θέλ' ὁ μάστορας τζ' εἴντα ἔν τὸ μῆνυμάν του ;
Τζ'αἰ ἄμ μὲ θέλει γιὰ χορόν, νὰ πκιάσω τὰ μαντήλια.
Τζ'αἰ ἄμ μὲ θέλει γιὰ μάειρον, νὰ πκιάσω τὲς κουτάλες.
— Ἄτε νὰ πᾶμεν, Μαρουλλοῦ, τζ'ι ὅ,τι τζ'ι ἄθ θέλεις πκιάσε.» 15
Ἐμπην ἔσσω τζ' ἐφόρησεν ροῦχα τῆς φορεσιᾶς τῆς,
μὲ μακρυὰ μήτε κοντά, ἴσσια τῆς ἐλιτζ'ιάς τῆς
παππέσω φόρησεν χρυσᾶ, παππέξω χρυσταλλένα,
τέλεια πουπάνω φόρησεν μαῦρα σκοτεινιασμένα,
τζ' ἐφόρησεν τὸν καζακᾶν τζ' ἐσ'έπασεν τα τέλεια. 20
— «Ἐσ'ετε γειάν, γειτόνοι μου τζ'αἰ σκοῦντροι μου χαρῆτε,
τζ'αἰ φκαίννω ποῦ τὴν γειτονιάν τζ'αἰ πκιδόν ἔμ μὲ θωρεῖτε.
Ἐσ'ετε γειάν, σπιτάτζ'ιν μου τζ'αἰ κλίνη ποῦ τζ'οιμούμου
τζ'αἰ τσάμπρες ποῦ τσαμπρέουκουμου τζ'ι αὐλή ποῦ δκιατζ'ινούμου.»
Ἐλάμνισεν ποῦ τζ'ιαχαμαἰ τζ'αἰ πὰ στήν ἐκκλησίαν. 25
Παπᾶς τὴν εἰ(δ)εν τζ' ἔλαβεν, δικιάκος τζ' ἐπουκουπίστην,
ὡς τζ'αἰ τὰ μικροδικιάκονα ἐχάσαν τὸ ψαλτήριν.
— «Ψάλλε, παπᾶ, δικιδόν ἔψαλλες τζ'αἰ, δικιάκο, δικιδόν ἐλάλες,
τζ' ἐσεῖς τὰ μικροδικιάκονα εὔρετε τὰ ψαλτήρκα.
Τὰ κάλλη ὁ Θεκιδὸς μου τᾶδωκεν, τὲς ὀμορκιὲς ἡ μάνα,
τζ'αἰ τὰ νυφοχολιάσματα τὰ σ'έρκα μου τὰ ἴκάμαν.» 30
Χρυσόμηλον στὰ σ'έρκα τῆς τζ'αἰ παίζει το τζ'αἰ πάει.

- Ποῦ τὴν θωρεῖ ὁ μάστορας ἐφύρτην τζ' ἐλλιῶθην.
 – Εἶντα ἴπαθες, γιά, μάστορα, τζ' ἐφύρτης τζ' ἐλλιῶθης;
 – Ἡ ἀραῶνα μουῖππεσεν στὴν μεσινήν καμάραν. 35
 – Ἐχω ἀσήμιμ ἄδολον τζ' ἐγιῶ νὰ σοῦ τὴν κάμω.
 – Θέλω τὴν ἀραῶναν μου ποῦ μᾶς ἀραωνιάσαν.»
 Ψαλλίδιν ἔμ ποῦ φέρασιν τζ' ἐκόψαν τὰ μαλιά της·
 ἐκάμαν σσ'οινίν τρίκλωνον, κουντούριν τζ'αἰ γεμάτον·
 τζ'αἰ βάλλουσιν τὴν Μαρουλλοῦν τζ'αἰ κατεβάζουν κάτω. 40
 – Τάβρα με πάνω, μάστορα, τζ' ἠῦρα τὴν ἀραῶναν.
 – Μεῖνε τζ'εἰ μέσα, Μαρουλλοῦ, τζ' ἐσοῦ τζ' ἡ ἀραῶνα.
 – Τάβρα με πάνω, μάστορα, τζ' ἔχω ψουμῖν στὴν βούρναν.
 – Ἐσοῦ ἔμ ποῦ τὸ ζύμωσες τζ'ἰ ἄλλ' ἐννὰ τὸ δικιαρτίσουν,
 τζ'ἰ ἄλλες νὰ τρῶσιν τὸ βραστὸν τζ'αἰ νὰ σέ μακαρίζουν. 45
 – Τάβρα με πάνω, μάστορα, τζ' ἔχω μωρὸν στὴν σοῦσαν.
 – Ἐσοῦ ἔμ ποῦ τὸ γέννησες τζ'ἰ ἄλλ' ἐννὰ τ' ἀναγυιώσουν.
 – Τάβρα με πάνω, μάστορα, τζ' ἠῦρα πόιν τοῦ Μαύρου.
 – Τζ'εῖνος ἔνι σύντροφος, τζ'εῖνος ἡ συντροφικιά σου.
 Φέρτε χαλίτζ'ισ τζ'αἰ πηλὸν τὴν Μαρουλλοῦν νὰ χτίσω. 50
 – Ὅσοι ἔμ ποῦ τὸ γένος μου, νὰ ρέσσουν νὰ περνοῦσιν·
 ὄσοι ἔμ ποῦ τὸ γένος σου, νὰ ρέσσουν νὰ κρεμμοῦσιν.»
 Τζ'ἰ ἀνέφανεν ἡ μάνα της ὡς τὰ βυζιά σσ'ισμένη,
 τζ' ἐτρώαν ποῦ τὲς βούτζ'ες της δκυὸ σσ'ύλλοι πεινασμένοι.
 – Τρεῖς ἀδερφάδες ἦσαστιν, τζ' οἱ τρεῖς εἰς τὰ γεφύρκα: 55
 ἡ μιά ἔχτισεν τὸν Γαλατᾶν, τζ' ἡ ἄλλη τὸν Ἄφρίτην,
 τζ' ἡ Μαρουλλοῦ ἡ καλλύτερη τῆς Τρίχας τὸ Γιοφύριν.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΗΣ ΔΑΝΙΗΛ

ΣΗΜ.—Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ τὸ μεταφέρω ἐδῶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἔχω ἀκούσει ἀπ' τὸ στόμα τῆς γιαγιάς μου, ποῦ εἶναι τώρα 80 χρονῶν, μὰ διατηρεῖ γερὸ τὸ μνημονικὸ της. Εἶναι μιά ἀκόμη παραλλαγή κοντὰ στὶς ἄλλες ποῦ δημοσιεύτηκαν στὰ «Κυπριακὰ Χρονικὰ» καὶ στὸ περιοδικὸ αὐτό.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Πρὶν μπούμε στὴ λεπτομερῆ ἔρευνα καὶ τὴν κατάταξη τῶν φιλολογικῶν κειμένων ποὺ κυκλοφόρησαν σὲ ξεχωριστὰ τεύχη τὸν περασμένο χρόνο ἢ εἶδαν τοὺς φῶς στὸν καθημερινὸ καὶ περιοδικὸ τύπο τοῦ τόπου μας, θάπρεπε νὰ προβοῦμε σὲ μιὰ σοβαρὴ ὁμολογία, ποὺ ἀφαιρεῖ ἀρκετὸ βᾶρος ἀπὸ τὶς εὐθύνες ποὺ ἐπωμίζει στὸ διανοούμενο κόσμο μας μιὰ συνεχῆ σχεδὸν φιλολογικὴ παράδοση 2700 ἐτῶν, δὲν δικαιολογεῖ ὅμως ὁλοτελῶς τὸ μαρασμὸ καὶ τὴν κατάρπωση, στὴν ὁποία βρίσκονται σήμερα γενικὰ τὰ γράμματα κ' οἱ τέχνες στὸ νησί μας. Ὁ τόπος μας βρίσκεται ἀληθινὰ μακριὰ ἀπὸ κάθε πνευματικὸ κέντρο, κ' οἱ ἰδιαίτερες συνθήκες τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς μας δὲν ἀποτελοῦν δυστυχῶς τὸ ἰδεώδες περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο θὰ μπορούσε νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ νὰ καρποφορήσει ἀνετα μιὰ ἀνώτερη Κυπριακὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή. Ἡ ὁμολογία αὐτὴ ἔχει καταντήσει σχεδὸν μιὰ κοινὴ τυπὴ δικαιολογία στὰ στόματα ὅλων τῶν Κυπρίων διανοουμένων, ἐλάχιστες ὅμως προσπάθειες ἐλήφθησαν ἢ λαμβάνονται γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς κατάστασης καὶ τῆς θεραπείας τοῦ κακοῦ. Στὸ μεταξὺ οἱ ἐργάτες τῶν γραμμάτων παραμένουν ἐδῶ στὴν Κύπρο τὸ ἴδιο ὅπως καὶ πρῶτα ἀνοργάνωτοι, χωρὶς μιὰ σταθερὴ κατεύθυνση καὶ χωρὶς σχεδὸν κανένα σύστημα ἐργασίας καὶ καλλιτεχνικῆς δράσης, προβάλλοντας μόνον κάπου-κάπου μιὰ δειλὴ παθητικὴ ἀντίσταση στὴν ἀδιαφορία καὶ τὸ κατώτερο φιλολογικὸ γούστο τοῦ πολλοῦ κοινοῦ, ποὺ ἀπομακρύνθηκε καὶ δυστυχῶς ἐξακολουθεῖ ὁλοένα νὰ ἀπομακρύνεται ἀνησυχητικά, τὸν τελευταῖο ἰδίως καιρὸ, ἀπὸ τὸ σοβαρὸ βιβλίον καὶ τὴν ἀνώτερη γενικὰ τέχνη. Ἄν ἐξαιρέσουμε ἕνα-δύο, ἀθλητικὰ ἰδίως, σωματεῖα καὶ συλλόγους, ποὺ ἐδημιούργησαν φιλολογικὰ τμήματα, καὶ μὲ διάφορες συγκεντρώσεις καὶ διαλέξεις ἔδωσαν μιὰ κάπνιστὴ ὄψη στὴν καλλιέργεια τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων, δὲν ὑπάρχει στὴν Κύπρο κανένας σοβαρὸς φιλολογικὸς σύλλογος, καμμιὰ λογοτεχνικὴ ἔνωση, ποὺ νὰ ἐμπνέει ἕνα αἶσθημα πειθαρχίας καὶ κύρους καὶ νὰ ἐνορχηστρώνει, νὰ συντονίζει καὶ νὰ καθοδηγεῖ τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας. Τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ἀραιώνει διαρκῶς. Ἐκ παραλλήλου τὸ λογοτεχνικὸ βιβλίον ἀντιμετωπίζει μιὰ πολὺ σοβαρὴ κρίση, καὶ κιντεῦει νὰ ἀντικατασταθεῖ καὶ νὰ ὑποσκελισθεῖ σχεδὸν ὁλοκληρωτικὰ

ἀπὸ τὸ ἐβδομαδιαῖο λαϊκὸ περιοδικὸ, καὶ τὸ εὐκολὰ ἐπιφυλλιδιογραφικὰ ἀναγνώσματα. Εἶναι πιά κοινὸ μυστικὸ ὅτι τὸν περασμένο χρόνο πολὺ λίγοι ἴσταν οἱ Κύπριοι συγγραφεῖς ποὺ ἐκάλυψαν τὰ ἐκδοτικὰ τοῦς ἔξοδα.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἠθικὴ πλευρὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἐνθαρρυντικὸ γιὰ τοὺς λογογράφους μας. Κανένας φιλολογικὸς διαγωνισμὸς, καμμιὰ ἐνίσχυση ἀπὸ μέρους τῆς πολιτείας ἢ τῶν ἄλλων κοινοτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἰδρυμάτων μας. Ὁ φιλολογικὸς διαγωνισμὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου τοῦ Γ' τοῦ ἀπὸ Κυρηνείας, μολοντὶ στὸ 5ον ἄρθρο τοῦ θεμελιώδους κανονισμοῦ τοῦ περιλαμβάνει μεταξὺ τῶν εἰδῶν τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ τὴν «ποίηση ἔν τε τῷ πεζῷ καὶ ἐμμέτρῳ λόγῳ», παρέμεινε δυστυχῶς μέχρι σήμερα μονόπλευρος καὶ δὲν ἀπλώθηκε σὲ θέματα καθαρὰ λογοτεχνικά.

Τὴν ἴδια σχεδὸν δυσμενῆ ἀτμόσφαιρα ἐκαλεῖτο ἐπίσης ν' ἀντιμετωπίσει καὶ ὁ περιοδικὸς τύπος. Ἐδῶ τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἴσως περισσότερο ἐνθαρρυντικά. Ὅχι ὅμως ὅσο ἔπρεπε. Οἱ οἰκονομικὲς δυσχέρειες δὲν ἦταν εὐκολο καὶ πάλιν ν' ἀντιμετωπισθοῦν. Μιὰ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ προκύψει ἀκόμη καὶ μὲ τὴ μορφή τῆς παροχῆς διαφημίσεων γιὰ δημοσίευση ἀπὸ μέρους τῆς πολιτείας ἢ ἄλλων σοβαρῶν οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν. Δὲν ἔγινε ὅμως οὔτε αὐτό, καὶ ἡ τιμὴ τῆς διατήρησής του σ' ἕνα ἀνώτερο σχετικὸ ἐπίπεδο, ἀνήκει σ' αὐτὸν ἐξ ὁλοκλήρου.

Ἐκεῖνο ποὺ ἐπιβάλλεται σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶναι ἡ σύμπηξη ἐνὸς σοβαροῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, ὁ ὁποῖος ν' ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ῥύθμιση καὶ τὴν ἀνάπτυξη ὁλόκληρης τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας. Παράλληλα μὲ τὴν ἐνέργεια αὐτὴ οἱ ἄλλοι θὰ ἔπρεπε νὰ προβοῦν στὴν ἴδρυση δημοσίων βιβλιοθηκῶν, καὶ ἡ πολιτεία στὴν ὀργάνωση λαϊκῶν ἀναγνωστηρίων σ' ὁλόκληρη τὴν ὕπαιθρον. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ καὶ τὸ κοινὸ θὰ ἐκαλλιεργεῖτο καὶ θὰ ἀνεπτύσσεται, καὶ τὸ φιλολογικὸ βιβλίον θὰ βρῆσκε ἀγοραστῆς, κ' οἱ ἴδιοι οἱ λογοτέχνες θὰ ἐξασφάλιζαν μισό, ἔστω μικρὴ ἢ μεγάλη, ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὑποστήριξη.

Τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ εὐκολὰ εἶναι καὶ κατορθωτά. Μικρὲς θυσίες σὲ πολὺ βραχὺ χρονικὸ διάστημα θὰ ἀποφέρουν μεγάλα πλεονεκτήματα. Νομίζω ὅτι εἶναι καιρὸς πιά νὰ ληφθῇ κάπια μέριμνα καὶ γιὰ τὰ πνευματικά μας ζητήματα.

Ἐστερα ἀπὸ τὴν ἀνασκόπηση αὐτὴ δὲν εἶναι βέβαια ἐκπληκτικὸ ὅτι ὁλόκληρη ἡ φιλολογικὴ Κυπριακὴ παραγωγή τοῦ 1939 συνοψίζεται στὶς σελίδες τῶν δύο λο-

γοτεχνικῶν περιοδικῶν μας, στις φιλολογικὲς σελίδες τῶν 9 ἡμερησίων μας, στοὺς τόμους τῶν δύο περιοδικῶν ἐπιστημονικῶν ἐκδόσεων (τῶν «Κυπριακῶν Σπουδῶν», καὶ τοῦ «Report of the Department of Antiquities»), στὰ τεύχη 2 σχολικῶν περιοδικῶν ἐκδόσεων (τῶν «Παιδικῶν Ψυχῶν» τοῦ Ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου Λεμεσοῦ, καὶ τῆς «Μαθητικῆς Φωνῆς» τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς Βαρωσίων), καὶ τέλος στοὺς 20 αὐτοτελεῖς τόμους ποὺ τυπώθηκαν καὶ κυκλοφόρησαν στὸ νησί μας τὴν περασμένη χρονιά. (1) Ἀπὸ τὰ 20 αὐτὰ βιβλία τὰ 9 εἶναι ποιητικά (6 τῆς λυρικής, 2 τῆς σατυρικής καὶ 1 τῆς ἰδιωματικῆς Κυπριακῆς ποίησης), 4 εἶναι πρόζες, 1 διηγήματα, 1 φιλοσοφικὸ στοχασμοί, 1 ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, καὶ 4 μελέτες, ἀντιπροσωπεύουν δὲ 16 συγγραφεῖς ἀπ' ὅλες σχεδὸν τὶς πόλεις τοῦ νησιῦ μας.

Ἡ ποίηση ἐξακολουθεῖ καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἔτος νὰ παραμένει τὸ προσφιλέστερο εἶδος τῆς Κυπριακῆς φιλολογίας. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸ ὄλων τῶν νεαρῶν ἢ ἀναγεννωμένων λογοτεχνιῶν, ὅπου τὸ κριτικὸ καὶ ἀναλυτικὸ πνεῦμα δὲν ἔχουν ἀκόμη ὠριμάσει, καὶ τὸ πρωτόγονο συναισθηματικὸ στοιχεῖο διαδραματίζει ἀκόμη τὸ σπουδαιότερο ρόλο, καὶ δίδει ὀλόκληρον τὸν τόνο στῆ φιλολογικῆ σύνθεση. Ἄν ἐξαιρέσουμε τὴν «Ἄνοδο» τοῦ Ἀνθία, ὅπου ὑπάρχουν εἰλικρινεῖς καὶ ἀξιόλογοι στίχοι ἀνώτερης φιλοσοφικῆς ἔμπνευσης καὶ λυρικοῦ περιεχομένου, οἱ ἄλλες ποιητικὲς συλλογές τοῦ 1939 δὲν προσθέτουν σχεδὸν τίποτε ποιοτικά, στῆ μέχρι τοῦδε Κυπριακῆ παραγωγῆς.

Ὁ Τώνης Μελάς μὲ τὴν συλλογὴ του «Γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ» συνεχίζει τὴν παράδοση τῆς παλαιᾶς ποιητικῆς σχολῆς, ὅπου κυριαρχεῖ τὸ θέμα καὶ ἡ φυσικὴ περιγραφή, καὶ δὲν ἀποδίδεται καμμια σημασία στὸ βαθύτερον παλμό, τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν καὶ τὴ μουσικὴ σύνθεση καὶ εἰκόνα τῶν πραγμάτων.

Δυὸ ἄλλες συλλογές οἱ «Μεταπτώσεις» τοῦ Βραχίμη καὶ οἱ «Φθινοπωρινὲς Ὠδές» τοῦ Χατζηγεωργίου εἶναι τὰ βιβλία δύο νέων ποιητῶν ποὺ ὑπόχονται πολλὰ Ὁ Βραχίμης μᾶς δίδει μὲ τὸ νέο ἔργο του δείγματα τῆς εὐαισθησίας καὶ τοῦ λεπτοῦ λυρισμοῦ του, καὶ ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια

δια τοῦ διαπνέονται ἀπὸ ἓνα βαθὺ αἰσθημα καὶ μὴ τρυφερὴ καὶ πλαστικὴ πρωτοτυπία. Κ' οἱ «Μεταπτώσεις» ὅπως κ' οἱ «Φθινοπωρινὲς Ὠδές» φαίνονται ἀρκετὰ ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὶς ἀνακαινιστικὲς ἐπιδιώξεις τῆς μοντέρνας Ποίησης· εἶναι φανερόν ὅμως ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς νέους ποιητὲς μας δὲν ἔχει ἀκόμη συνειδητοποιήσει τὴν αἰσθησιολογικὴν μέσων καὶ τῆς τεχνικῆς τῆς Νέας Σχολῆς, καὶ γι αὐτὸ οἱ προσπάθειές τους δὲν μπόρεσαν ἀκόμη νὰ ξεπεράσουν τὸ στάδιο τῆς προσαρμογῆς καὶ τῆς δουλικῆς μίμησης.

Τὰ «Ἐπιθαλάμια» τοῦ Γαλατοπούλου εἶναι περισσότερο μιά προσωπικὴ τοῦ ὑπόθεσης παρὰ ἓνα σοβαρὸ ἀντικείμενο τέχνης. Εἶναι λυπηρὸ ὅτι ὁ ποιητὴς τῶν «Τραγουδιῶν τῆς Φυλακῆς» σημειώνει μὲ τὴ νέα του συλλογὴ μιά μεγάλη παλινδρόμησι καὶ καταναλίσκει τὴν ποιητικὴν ἰδιοσυγκρασία του γύρω ἀπὸ μιά στιχουργικὴ μορφὴ ποὺ εἶναι πιά ξεπερασμένη, καὶ ποὺ δὲν κατορθώνει οὔτε κι ὁ ἴδιος νὰ τὴ ζωντανέψει μὲ τὶς πολὺ κοινότητες εἰκόνες καὶ τὸν ἀκατάσχετο βερμπαλισμὸ του.

Τὸ «Ἰντερμέδιο» τοῦ Ἀνθία στέκει βέβαια σὲ πολὺ ἀνώτερον ἐπίπεδο, ὑπερεῖ ὅμως κι αὐτὸ ἀπὸ τὴν «Ἄνοδο».

Ἡ «Ἄνοδος» εἶναι ἀναμφισβήτητα τὸ καλύτερο βιβλίο τῆς χρονιάς ἀπ' ὅσα τυπώθηκαν στὴν Κύπρο. Ὁ Ἀνθίας μ' ὅλο ποὺ καὶ στὸ ἔργο του αὐτὸ μὲνει προσκολλημένος στὴν παράδοση καὶ τὰ παλαιὰ ἐκφραστικὰ μέσα, ὅμως κατορθώνει νὰ μᾶς δώσει ὅλο τὸ μέτρο τῆς ψυχικῆς συγκίνησης, τοῦ ἐσωτερικοῦ δράματος καὶ τοῦ ἀνθρώπινου σπαραγμοῦ, ποὺ ὑπάρχουνε συμπυκνωμένα σ' ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς. Ἡ «Ἄνοδος» εἶναι τὸ ἐγκώμιο τῆς ἡρώικης ἀνθρώπινης προσπάθειας, καὶ ἡ δικαίωση τοῦ ὑπέρτατου ζωικοῦ ἀγῶνα. Ὁλόκληρη ἡ φιλοσοφία τοῦ ποιητῆ καταναλίσκεται γύρω ἀπὸ τοὺς δυὸ αὐτοὺς πόλους ποὺ ἀποτελοῦνε τὴν ἀνώτερη ἐκφραση καὶ τὴ δικαίωση συγχρόνως τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ὅπως ἐγράψαμε καὶ ἄλλοτε, σὲ ὅλα τὰ τραγούδια τῆς «Ἀνόδου» ὑπάρχει ἀληθινὴ συγκίνηση, ποιητικὸς παλμός καὶ προσωπικὸς τόνος. Δὲ θάταν ὑπερβολὴ ἂν ἐλέγαμε ὅτι ὁ Ἀνθίας μὲ τὴ συλλογὴ του αὐτὴ βάστασε ὀλόκληρον τὸ βᾶρος τοῦ ποιητικοῦ 1939. (1)

(1) Ἐχομε ὑπ' ὄψιν μας ὅσα ἔργα τυπώθηκαν ἢ ἀναφέρουν ὡς τόπο τῆς ἐκδόσεως τους τὴν Κύπρο, καὶ ἀπ' αὐτὰ πάλι ἕκαστα μονάχα ποὺ ἔχουν φιλολογικὸ ἐνδιαφέρον.

Στὴ βιβλιογραφικὴ αὐτὴ ἐπιθεώρηση εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ παραλείψουμε μερικὰ βιβλία καὶ ὀνόματα, νομίζομε ὅμως ὅτι περιλαμβάνομε τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα.

(1) Τὴν τελευταία στιγμὴ μαθαίνω πὺς ὁ Γλαῦκος Ἀλιθέρης τύπωσε στὴν Ἀλ-Ξανθόρεια δυὸ βιβλία σὲ στίχους, τὴν τραγωδίαν «Ἀροσφάνουσα» γνωστὴ ἀπὸ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» τοῦ 1935 καὶ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Θερσμοὶ καὶ Ὀργώματα», μᾶ ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν τὸ εἶδα, ἐπιφύλασσομαι νὰ γράψω ὑστερότερα ἀναφέροντας τα ἐδῶ μόνον χρονολογικά.

Ἡ Κυπριακὴ σατυρική ποίηση, μὲ τὰ «Σατιρικά τοῦ Χάνουσαν καὶ τὶς Ἐμμε-
τρες Ἱστορίες τοῦ Νάορ-ελ-Ντιν Χότζα»
τοῦ Μαλτᾶ, δὲν μπόρεσε δυστυχῶς οὔτε
αὐτὴ νὰ ξεπεράσει τὰ ὅρια τῆς κοινοτυπίας
καὶ τῆς χοντρῆς ἠθογραφικῆς παρωδίας.
Ὁ πρῶτος ἔμεινε προσκολλημένος στὴν
ἐπικαιρότητα, κι ὁ δεύτερος περιωρίστηκε
νὰ στιχουργήσει μὲ ἀρκετὴν ἀδεξιότητα
τοὺς γνωστοὺς μύθους τῆς ἀνατολίτικης
παράδοσης. Καὶ στὰ δυὸ ἔργα οἱ τύποι
μένουν κατὰ βάθος ψυχροὶ καὶ συμβατικοί
χωρὶς καμμιά ἐσωτερικὴ πνοὴ καὶ κανένα
ἀνώτερον ἀνθρώπινο παλμό.

Τὰ «Πρωτοβρόσια» τοῦ Γερμασοῦτη, γραμ-
μένα στὴν Κυπριακὴ ντοπιολαλιά, μένουν
κατὰ βάθος μέτρια ἠθογραφικὰ ποιήματα,
ποὺ τὰ ζημιώνει ἀκόμη περισσότερο ὁ κοι-
νωνικὸς χαρακτήρας τοῦ θέλει νὰ προσδώ-
σει σ' αὐτὰ ὁ ποιητῆς.

Ἄν ἢ «Ἄνοδος» εἶναι τὸ ὀρμητικώτερο
καὶ τὸ πιὸ ἀδρό βιβλίον τῆς χρονιάς, ὁ
«Χρυσὸς μῦθος» (1) τοῦ Νίκου Νικολαΐδη
εἶναι ἀσφαλῶς τὸ ἀβρότερο καὶ τὸ εὐγενέ-
στερο. Δὲ μιλῶ γιὰ τὶς «Ἀνθρώπινες καὶ
Ἀνθινες ζωές», γιὰτὶ κυριολεκτικὰ δὲν πρό-
κειται γιὰ νέα συλλογὴ, ἀλλὰ γιὰ νέα ὀλο-
κληρωμένη ἔκδοση τοῦ παλαιοῦ βιβλίου.
Στὸ «Χρυσὸ Μῦθος» ὁ Νικολαΐδης μᾶς
συγκινεῖ καὶ ἀπάλι μὲ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν
εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων του. Ἡ λεπτὴ
μουσικὴ πρόταση, ἡ φραστικὴ διαύγεια, ὁ
ἀνώτερος ἀνθρώπινος παλμός, ἡ πλαστικό-
της τῆς μορφῆς καὶ τοῦ περιεχομένου, συν-
δυασμένα μὲ τὴν χάρι τῶν εἰκόνων καὶ τὸν
πλοῦτο τῶν ποιητικῶν μέσων καὶ συμβό-
λων, δίδουν στὸ νέο αὐτὸ βιβλίον τοῦ Νικο-
λαΐδη ἕναν ἀνώτερο τόνο εὐγένειας κι ὁ-
μορφιάς. Ἡ Κύπρος μπορεῖ δίκαια νὰ ὑ-
περηφανεῖται γιὰ τὸ λεπτόν αὐτὸ στυλί-
στα τοῦ χρῆματός καὶ τοῦ λόγου.

Ἀπεναντίας οἱ πρόζες τοῦ Τώνη Μελεᾶ,
ὅπως παρατηρήσαμε καὶ ἄλλοτε, δὲν ξε-
φεύγουν ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς κοινῆς θεματο-
γραφίας καὶ δὲν μποροῦν νὰ κριθοῦν ὡς
λυρικός ρυθμικός λόγος.

Ἐχτός ἀπὸ τοὺς ποιητῆς αὐτοὺς, ποὺ πα-
ρουσιάστηκαν μὲ αὐτοτελεῖς τόμους, δημο-
σίευσαν ἐπίσης ἀξιόλογες πρόζες ἢ ποιήμα-
τα στὸν καθημερινὸ καὶ περιοδικὸ τύπο
τοῦ τόπου μας καὶ οἱ Ἀντώνης Ἰντιάνος,
Παῦλος Κριναῖος, Γλ. Ἀλιθέρης, Ξάνθος
Λυσιώτης, Πυθαγόρας Δρουσιώτης, Λεωνί-
δας Παυλίδης, Δημητρός Δημητριάδης,
Ἄντ. Γεωργιάδης, Πάνος Ταλιαδῶρος, Πύ-
λος Λιασιδῆς κλπ. Μνημονεύουμε ἰδιαίτερα
τὸ ἀπόσπασμα τοῦ πρώτου «Ὁ Σαοὺλ στὸ

μαρτύριο τοῦ Στεφάνου» ποὺ δημοσιεύτη-
κε στὸ 7ο τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμ-
μάτων», τὸ ἐνῆα ποιήματα τοῦ Κριναῖου,
ποὺ δημοσιεύτηκαν στὸ 3ο, καὶ τὴν ὠραία
μετάφραση τοῦ «Ἄσματος Ἀσμάτων» τοῦ
Σολομώντα ἀπὸ τὸ Χρυσάνθη, ποὺ δημοσιεύ-
τηκε στὸ 4ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας.

Θάπρεπε ἴσως στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ἀνο-
φέρουμε χρονολογικὰ καὶ τὶς σάτιρες
τοῦ Πεννοφόρου ποὺ δημοσιεύονται σχε-
δὸν καθημερινὰ στὴν ἐφημερίδα «Ἐλευθε-
ρία» τῆς Λευκοσίας.

Ἄπὸ τὰ ποιητάρικα δὲν κρίνουμε ἄξιο νὰ
ὀνομάσουμε κανένα.

Τὸ Κυπριακὸ δίηγημα τοῦ 1939 ἀντιπρο-
σωπεύεται μονάχα μὲ τὴ συλλογὴ τοῦ Κ.
Μόντη «Γκαμῆλες». Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔχει ἀ-
ξιόλογες ἠθογραφικὲς σελίδες ποὺ μαρτυ-
ροῦν ποιητικὴ ψυχὴ καὶ λεπτὴ παρατήρηση.
Τὸ ὕφος του ὅμως εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
στον βαρὺ καὶ συγκρατημένο, κ' ἡ τεχνικὴ
του ἀσυγκίνητη καὶ κουραστικὴ.

Ἄπὸ τοὺς διηγηματογράφους τοῦ περιο-
δικοῦ τύπου ἀναφέρουμε τὸν Εὐρ. Ἀκρίτα,
τὴ Μαρίκα Ρουσιᾶ, τὸ Λ. Μηλιώτη καὶ τε-
λευταῖο τὸ Ν. Βραχίμη, ποὺ μὲ τὸ διήγη-
μά του «Rosamunde» δίδει μεγάλες ὑποσχέ-
σεις.

Τὴ φιλοσοφικὴ διανόηση ἐκπροσωπεῖ ὁ
Γ. Μαρκίδης μὲ τὸ βιβλίον του «Στοχασμοὶ
καὶ Σημειώματα». Στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου
αὐτοῦ ὑπάρχει ἀρκετὴ ἐμβριθεῖα καὶ φιλο-
λογικὴ κατάρτιση, καὶ εἶναι κρίμα γιὰτὶ τὸ
ὕφος τοῦ συγγραφέα εἶναι σὲ μερικές περι-
πτώσεις κατώτερο τῶν καλλιτεχνικῶν του
προθέσεων.

Τὸ ἀπάνθισμα «Ἐκλεκτῶν Σκέψεων» τοῦ
Ν. Ἀθάνατου, εἶναι σταχυολογημένο χωρὶς
καμμιά ἀπολύτως μέθοδο καὶ γνώση, καὶ
ἀνήκει ἐξ ὀλοκλήρου στὸ παθητικὸν ἐκεί-
νου ποὺ τὸ ἐξέδωκε.

«Τὸ ταξίδι στὴν Ἑλλάδα» τοῦ Π. Μπίστη,
τὸ μόνο Κυπριακὸ βιβλίον ἐντυπώσεων καὶ
ταξιδιωτικῶν περιγραφῶν ποὺ κυκλοφόρη-
σε πέρυσι, ἔχει ἀρκετὴ δροσιὰ καὶ ἀνεση,
εἶναι γραμμένο ὅμως βρασιτικά καὶ τὸ ὕ-
φος του εἶναι πολὺ ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὴ
δημοσιογραφία.

Ἄπὸ τὶς μελέτες ποὺ ἐξεδόθηκαν σὲ ξε-
χωριστὸ τόμο ἀναφέρουμε τοῦ Γ. Σ. Φραγ-
κούδη τὴν «Ἱστορία καὶ γενεαλογία τῆς
μεγάλης οἰκογενείας Φραγκοῦδη καὶ τῶν
συγγενικῶν οἰκογενειῶν», καὶ τοῦ Κλεο-
βούλου Μυριανθοπούλου τὴ «Συμβολὴ τῆς
Μαραθάσης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύ-
πρου». Μεγαλύτερο ἐνδιαφέροντος εἶναι
οἱ μονογραφίες καὶ μελέτες ποὺ δημοσιεύ-
τηκαν στὴν περιοδικὴ ἔκδοση τῆς Ἐται-
ρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, καὶ στὸ «Re-
port of the Department of Antiquities», (Cy-

(1) Τυπώθηκε τὸ Δεκέβρη τοῦ 1938, κυκλοφόρησε
ὁμως πέρυσι.

prus 1936, part. II), πού κυκλοφόρησαν πέ-
ρσοι. Οί περισσότερες από τίς μελέτες
αυτές είναι έντελώς πρωτότυπες καί χύνουν
νέο φῶς σέ πολλά σκοτεινά σημεῖα τοῦ
ἀρχαίου καί μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ, καί
τῆς Ἱστορίας ἐν γένει τοῦ νησιοῦ μας. Ἀ-
ναφέρουμε ἰδιαίτερα ἀπό τόν 2ο τόμο τῶν
«Κυπριακῶν Σπουδῶν» τίς μελέτες τῶ «Κοι-
νόν Κυπρίων» τοῦ γυμνασιάρχου Κ. Σπυριδά-
κη, τή μελέτη τοῦ Λ. Φιλίππου γιά τοὺς ἀδελ-
φοὺς Θησεῖς, τὸ «Νεολιθικός πολιτισμός στήν
Κύπρο» τοῦ Π. Δίκαιου, τήν ἐργασία τοῦ Α.
Ἰντιάνου «Δραγομανία καί Δραγομάνοι στήν
Κύπρο», τή μελέτη τοῦ Π. Κυρμίτη «Ὁ Ἀρ-
χιεπίσκοπος Κύπρου Παῖσιος καί ὁ ἰδιό-
χειρος αὐτοῦ κώδιξ», τὸ «Φρούριον τοῦ
Ἁγίου Ἰλαρίωνος ἢ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἐρωτος»
τῆς Κοραλίας Λοιζίδου κλπ.

Μνημονεύουμε ἐπίσης ἀπό τόν καθημερί-
νὸ καί περιοδικὸ τύπο τίς μελέτες «Κυπρι-
ακὰ Ἔθιμα» τοῦ Γ. Παπαχαραλάμπους,
«Ἡ σύγχρονη Ἀγγλική Μουσική σχολή»
τοῦ Σόλ. Μιχαηλίδη, «Οἱ ἀγγλικές μετα-
φράσεις τοῦ ὕμνου τοῦ Σολωμοῦ» καί «Ὁ
Χωροεπίσκοπος Τριμηθοῦτος Σπυριδῶν» τοῦ
Ἄντ. Ἰντιάνου, τὰ τακτικά κριτικά ἄρθρα
καί ἀισθητικά σημεῖωματα τοῦ Κώστα
Προυσῆ στήν «Ἐλευθερία» καί στὰ «Κυπρι-
ακὰ Γράμματα», καί τὰ φιλολογικά ἄρθρα
τοῦ Ἀνθία στίς ἐφημερίδες «Ἐλευθερία»
καί «Ἐσπερινή», (σὴ δευτέρα μετὰ τὸ ψευδῶ-
νυμο Π. Λιμπέρης).

Ἐπίσης, στὴ φιλολογικὴ «Πάφο» ποικίλη
συνεργασία τῶν Α. Περνάρη, Λ. Φιλίπ-
που, Γ. Μαρκίδη, Κ. Λαβίθη, Λ. Γιαν-
νίδη κ λ π., στήν «Ἐλευθερία» τὰ κοινω-
νικοεκπαιδευτικά ἄρθρα τοῦ Π. Σιοῦτα καί
τῆ συνεργασία τοῦ Ἀχ. Αἰμιλιανίδη, στήν
«Ἐσπερινή» τὰ εκπαιδευτικά καί κοινωνικά
ἄρθρα τοῦ Κ. Κόνωνα, στὸν «Ἀνεξάρτητο»
τὴ φιλολογικὴ καί κοινωνιολογικὴ συνεργα-
σία τῶν Λ. Τσιμίλλη, Σάβα Χρίστη, Κ. Χα-
τζηϊωάννου καί Μ. Ραῖση, στὴ «Φωνὴ τῆς
Κύπρου» ἄρθρα τοῦ Κ. Παυλίδη, τοῦ ἀρχι-
μανδρίτου Ἰππολύτου καί τοῦ ἡγουμένου
Μαχαίρα Γρηγορίου, καί στήν «Πάφο» ση-
μειώματα τῶν Λ. Φιλίππου, Ἄνδρ. Ρολάνδη,
Πατσίδη, κλπ.

Ἀπὸ τοῦς χρονογράφους τῶν Κυπριακῶν
ἐφημερίδων ἀναφέρουμε ἐπίσης τοὺς Π.
Σιοῦτα (Ἰξίω), Π. Μπίστην, Widson καί
Φ. Εὐάγη, λυρικώτερον καί ὑποκειμενικό-
τερον τὸν πρῶτον, περισσότερον ἐντυπωσι-
ακούς καί περιγραφικούς τοὺς λοιπούς.

Πρὶν τελειώσουμε τὸ σημεῖωμα αὐτὸ θὰ
ἔπρεπε ἀκόμη νὰ ἀναφέρουμε τὴν ἀξιόπαινη
φιλολογικὴ δρᾶση τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων
Ἀμμοχώστου μετὰ τίς φιλολογικὰς συγκεντρώ-
σεις του καί τὴν σειρά τῶν Λαϊκῶν του δια-
λέξεων, καθὼς καί τίς διαλέξεις τοῦ «Κι-

νύρα», τοῦ «Παγκυπρίου Γυμνασίου», τοῦ
«Ἀποέλ», τῆς «Ἀνορθώσεως» καί τοῦ «Γυ-
μνασίου Κυρηνείας». Ἡ προσπάθεια αὐτὴ
γιά τὴν ἐκλαίκευση τῆς ἐπιστήμης καί τὴν
ἀισθητικὴ καί καλλιτεχνικὴ διαπαιδαγώγη-
ση τῆς μεγάλης μάζας τῶν ἀστικῶν μας
κέντρων ἀξίζει ὄλο μας τὸν ἔπαινο καί τὴν
ὑποστήριξη. Θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργο ἂν παρό-
μοιες διαλέξεις μετὰ ἐντελῶς λαϊκὸ χαρακτή-
ρα διοργανώνονταν καί στὰ μεγαλύτερα
κέντρα τῆς ὑπαίθρου.

Ὅπως γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴ σύντομη
αὐτὴ ἐπισκόπηση, ἡ Κυπριακὴ φιλολογικὴ
παραγωγή τοῦ περασμένου χρόνου δὲν εἶ-
ναι, ὅπως θὰ περιμένε κανεὶς, εὐκαταφρό-
νητη. Τούναντίον, καί νέα ταλέντα παρου-
σιάσθηκαν, καί ἀξιόπαινη ἐργασία καί διά-
θεση φανερώθηκε ἀπὸ μέρους τῶν παλαιο-
τέρων. Πιστεύουμε ὅτι μετὰ λίγη ἐσωτερικὴ
περισυλλογὴ καί μετὰ κάπως δραστικώτερη
προστασία καί ἐνίσχυση ἀπὸ μέρος τοῦ
κοινοῦ καί τῆς πολιτείας, ἡ λογοτεχνία
μας, πού οἱ ἐπιτυχίες τῆς μέχρι σήμερα
μόνο σὰν ἐξαιρέσεις θάπρεπε νὰ ἐχτιμη-
θοῦν, θὰ μπορούσε νὰ ξεπεράσει εὐκολα
τὸ μέτριο καί νὰ μᾶς δώσει, ἂν ὄχι ἀρι-
στουργήματα, ἔργα ἀξιόλογα.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΥΠΡΟΥ

ΤΑΦΟΠΕΤΡΕΣ Ἡ ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΕΜΕΣΟΥ

*Τοῦ φίλου κ. Ν. Κλ. Λαβίτη
πού ἔγινε ἀφορμὴ νὰ γραφτεῖ
αὐτὸ τὸ σημεῖωμα.*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ :

Σὲ μιὰ τελευταία μου ἐπίσκεψη στὴ Λε-
μεσό, σχετικὰ μετὰ κάποιο ἄρθρο μου πού
ἐτοιμάζω γιά νὰ δημοσιευτεῖ σ' αὐτὸ τὸ
περιοδικὸ μετὰ τίτλο «Ναογραφία Λεμεσοῦ»,
κοίταξα ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἀκουμπισμένες, ὄρθιες
ἢ πλαγιαστές στοὺς τοίχους τοῦ περιτοι-
χίσματος τῆς αὐλῆς τῆς Ἁγίας Νάπας λί-
γες μαρμάρινες ταφόπετρες πού μοῦ θύμι-
σαν τὰ παλιά χρόνια πού σ' αὐτὰ οἱ νε-
κροὶ θάβονταν στὸν αὐλόγυρο τῆς παλιάς
ἐκκλησίας (κατεδαφίστηκε στὰ 1905 : «Ναοῦ
Καταστροφή», «Σάλπιγξ», Λεμεσοῦ, Ἄρ. 904,
22)7)1905) πρὶν ἀπὸ τὴν ἴδρυσή τοῦ νεκρο-
ταφείου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, (ιδρύθηκε
τὸ 1865. Α. Κ. Πηλαβάκη, «Ἡ Λεμεσὸς καί

τὰ Σχολεία τῆς'. Λεμεσός, 1929 σ. 22). Αὐτὲς καὶ μερικές ἄλλες πού ἔχουν μεταφερθεῖ, καίρως τώρα, στό νεκροταφεῖο μαζί με τρεῖς-τέσσερις ἀκόμη ξεσηκωμένες ἀπὸ τὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησίας τοῦ νεκροταφείου, πρὶν ἀπὸ τὸν πρόσφατο ἀνακαινισμὸ τῆς, ἀναφέρονται σὲ πρόσωπα πού εἶχαν συνδεθεῖ μετὰ τὴν τοπικὴ ἱστορία καὶ τὶς περιπέτειες τῆς πόλης εἴτε σὲ μέλη οἰκογενειῶν πού μετὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο ἐργάστηκαν γιὰ τὴν προαγωγή καὶ τὴν εὐημερία τῆς. Ἐχτός ἀπὸ ἕνα δυὸ κομμάτια ἀπὸ ἐπιγραφές, πού τὶς ἔσπασαν γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς πάτωμα, με σχεδὸν ὀλότελα σβυσμένα γράμματα σήμερα, κ' ἔχτός ἀπὸ μιὰ, τὴν ὑπ. 'Αρ. 2, πού βρίσκεται in situ ὅλες εἶναι ξεσηκωμένες καὶ σὲ καλὴ κατάστασι. Μιὰ ἔχει δημοσιευτεῖ κιόλας ἀπὸ μὲνα σχετικὰ μετὰ κάποιο προηγούμενο ἄρθρο μου ('Στοιχεῖα γιὰ τὴ Βιογράφησι καὶ τὸ Ἔργο τοῦ Ὀνούφριου Ι. Ἰσσονίδη', 'Κυπριακὰ Γράμματα' Δ' Ἄρ. 7, 1939, σ. 379 καὶ ἐξ.), οἱ ἄλλες ἀνεκδοτοὶ δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά δωπέρα :

"Ἐτοι ἐλπίζω πὼς μ' αὐτὸ μου τὸ ἔρθρο θὰ δοθεῖ ἀφορμὴ νὰ εἰπωθοῦν τώρα ἀπὸ μέρους τοπικῶν προσώπων πράγματα πού ἐνδεχόμενον νὰ με διορθώσουν ἢ νὰ με συμπληρώσουν, γιὰτι αὐριο ἴσως νᾶναι κάπως ἀργά, πὼς ὁ μελλοντικός μελετητὴς θὰ βοηθηθεῖ στό ἔργο του (ξαίρω ἀπὸ τὴν πείρα μου τὶς δυσκολίες καὶ ἀπαγοητεύσεις τοῦ ἐπιγραφολόγου) καὶ πὼς κάποιος, τέλος, θὰ τὶς περισυλλέξει καὶ θὰ τὶς προφυλάξει χαρίζοντας τους μιὰ μόνιμη κατοικία πού θάναι ἢ ἀπαρχὴ ἐνὸς τοπικοῦ Μουοῦ τόσο γιὰ τὶς τωρινές ὅσο καὶ γιὰ τὶς μελλούμενες γενεές. Μιὰ γνωστὴ ἀγγλικὴ ἐπιγραφή πού τὴν ἀναφέρει ὁ Gunnis στό βιβλίον του 'Historic Cyprus' σ. 139: 'A tombstone in the graveyard commemorates Esther infant child of the Rev. Joseph and Lady Georgiana Wolff, who died in 1828, aged nine months' δὲν ὑπάρχει πιά :

ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ :

(1)
 ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΕΒΕΡΤ
 ΕΤΩΝ 40 ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ
 [ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΛΕΜΗΣΣΩ ΚΥΠΡΟΥ
 [ΤΗΝ 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1876
 ΕΛΕΝΗ Ι ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ ΙΑΤΡΟΥ ΤΟ
 [ΓΕΝΟΣ ΕΒΕΡΤ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΕΝ
 [ΑΘΗΝΑΙΣ
 ΤΗΝ 19 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1851 ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ
 ΕΝ ΛΕΜΗΣΣΩ ΚΥΠΡΟΥ ΤΗΝ 7 ΑΥΓΟΥ-
 [ΣΤΟΥ 1884

(1.61X0.72 ἑκατ.), ἀπὸ μάρμαρο, στό ἀπᾶνω μέρος ἀνάγλυφος σταυρὸς στεφανωμένος, κεφαλὴ ἀγγέλου με συμμαζεμένη φτε-

ρούγα, δεξιὰ κι ἀριστερά. Ἐναμμένη λυχνία στό κάτω μέρος με περίγυρη διακόσμηση ἀπὸ μαϊάντρο.

Ἡ ταφόπετρα τούτη προέρχεται ἀπὸ τὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κατὰ πὼς τὴ θυμοῦμαι, πρὶν ἀπὸ τὸ προχτεσινὸ μὸλις μεγάλωμα τῆς. Σήμερα βρίσκεται ἀκουμπισμένη πάνω στὴ νότια ἐσωτερικὴ πλευρὰ τοῦ περιτειχτοῦ τῆς αὐλῆς. Ἡ Μαργαρίτα Ἐβερετ, πού παντρεύθηκε κάποιον Γερμανὸ ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ Βασιλείου Ὄθωνα, ἦταν μητέρα τῆς Ἐλένης Ἐβερετ—Καραγεωργιάδη πού τὴν συνόδευσε στὴ Λεμεσό ὅταν εἶχε διοριστεῖ διευθύντρια τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου ἐκεῖ, (1868—1876).

Βιβλιογραφία : Ἐφημ. 'Σάλπιγξ', Λεμεσοῦ, Ἄρ. 25, ἡμερ. 17)81884 (ἐδῶ δημοσιεύεται περιγραφή τῆς κηδείας καὶ ὁ ἐπικήδειος πού εἶχε ἐκφωνήσει ὁ Δημ. Νικολαΐδης : 'Νεωτάτη κατῆλθε ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ τὰς πτέρυγας σεβασμίας μητρὸς ἀπορφανισμένη πατρός, τοῦ φιλέλλητος Γερμανοῦ Ἐρμαν Ἐβερετ, ὁμοίαζες τότε πρὸς χελιδονέα, ἐν τῇ φωλεᾷ του, ἀφ' ἧς δὲν ἀφίσταται ἡ χελιδὼν εἰ μόνον ἵνα κομίσῃ τροφὴν τοῖς χελιδονοῦσι'. Δ. Α. Νικολαΐδης 'Οἱ σωζόμενοι Λόγοι,' 1892, σ. 95—99. Α. Κ. Πηλαβάκη, 'Ἡ Λεμεσός καὶ τὰ σχολεῖα τῆς', Λεμεσός, 1929, σ. 122—2 (ἐδῶ δημοσιεύεται καὶ φωτογραφία τῆς Ἐλένης). Α. Φιλίππου, 'Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας', Λευκωσία, 1930, σ. 253 (ἐδῶ δημοσιεύεται: 'ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν τῇ 11)23 Αὐγούστου, 1884'), Ι. Κ. Περιστιάνης, 'Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως μέχρι τῆς Ἀγγλικῆς Κατοχῆς (1571—1878), ἐν Λευκωσίᾳ, 1930, σ. 244, 253, 255. Γ. Μαρκίδης Ἐρμαν Καρᾶ, περ. 'Πάφος', χρ. Δ' Ἄρ. 6, 337 (ἐδῶ ἀναφέρεται πὼς ἡ Ἐλένη γενήθηκε στὴν Κόρινθο ἀντὶ στὴν Ἀθήνα).

(2)

HIER RUHT
 DER DEUTSCHE GELEHRTE
 DR JUSTUS SIGISMUND
 AUS LEIPZIG
 EIN UNGLÜCKLICHER STURTZ
 ENDETE AM 3 MAI 1876
 SEIN HOFFNUNGSVOLLES JUNGES LEBEN
 ENTAYΘA KEITAI
 Ο ΕΚ ΛΕΙΨΙΑΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
 ΙΟΥΣΤΟΣ ΣΙΓΙΣΜΟΥΝΔΟΣ
 ΑΤΥΧΗΣ ΠΤΩΣΙΣ ΣΥΝΕΤΑΜΕ
 ΤΗΝ Γ' ΜΑΡΤΙΟΥ ΑΩΟΣ'
 ΤΗΝ ΝΕΑΡΑΝ ΚΑΙ ΠΛΗΡΗ ΕΛΠΙΔΩΝ
 [ΖΩΗΝ ΑΥΤΟΥ

(0.90X87 ἑκατ.) ἀπὸ μάρμαρο σκεπάζει τώρα τὸ χαμηλὸ, ἀπλὸ κι ἀπέριττο τάφο του σὲ σχῆμα ὀρθογωνίου πού περικλείεται με-

σα στο νεκροταφείο πρὸς τὸ ἀνατολικὸ τοῦ μέρους. Μοῦ λείπουν πληροφορίες γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο του. Σὲ καλύτερους καιροὺς θὰ μπορούσε κανένας νὰ τίς πάρει ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Λειψίας. Ἀπὸ τὸ ἐπόμενο ἀπόσπασμα στὸ βιβλίο 'Κύπρις' τοῦ Γ. Σ. Φραγκοῦδη κάτι μαθαίνουμε σχετικὸ μὲ τὸ θάνατο του: (περιγράφει μιὰ ἐπίσκεψη του στὴν Ἀμαθούντα) ('Ἐν ἐνὶ τῶν τάφων τούτων εἶρε τὸν θάνατον τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1875 ὁ ἐκ Στρασβούργου καθηγητῆς τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν Σηγισμουνδος (Siegismund), καταπεσόντος λίθου τινος, οὗ τὴν συνδρομὴν ἐπεκαλέσατο, ὅπως ἀνέλθῃ, καὶ θραύσαντος τὸ κρανίον αὐτοῦ. Αἰμόφυρτος κατέπεσεν ἐκ τοῦ ὕψους εἰς τὸν βυθὸν τοῦ τάφου ὁ γενόμενος θῶμα τῆς ἐπιστήμης νεαρὸς καθηγητῆς, ὃν οἱ Λεμήσιοι ἐν πένθει ἐλικρινεῖ καὶ μεγάλη πομπῇ ἐκήδευσαν ἐν τῷ αὐτόθι ὀρθοδόξῳ ναῶ'. Ἀκόμη ὁ θάνατος του εἶχε ἐμπνεύσει ἕνα ἀγνωστο λαϊκὸ ποιητὴ πού ἔγραψε 42 στίχους στὴν ποιητάρικη φόρμα γύρω ἀπὸ τὸν πρόωρο χαμὸ του.

Βιβλιογραφία: Γ. Σ. Φραγκοῦδη, 'Κύπρις', ἐν Ἀθήναις, 1890, σ. 380 *Ξ. Π. Φαρμακίδου*, 'Τὸ τραοῦδι τοῦ Γερμανοῦ Ἀρχαιολόγου', ἐφημ. 'Ἀλήθεια', Λεμεσοῦ, Ἄρ. 2762, ἡμερ. 30)3)1934 καὶ 'Συμπληρώσεις τινὲς εἰς τὸ Τραοῦδι τοῦ Γερμανοῦ Ἀρχαιολόγου', ἐφημ. 'Ἀλήθεια', Λεμεσοῦ, Ἄρ. 2765, ἡμερ. 20)4)1934.

(3)

ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΡΥΦΩΝΟΣ ΗΛΙΑΔΗΝ
ΩΣ ΕΡΙΘΑΛΕΣ ΕΛΑΙΑΣ ΕΡΝΟΣ
ΟΙ ΤΛΗΜΟΝΕΣ ΓΟΝΕΙΣ ΠΕΡΙΕΠΟΙΟΥΝΤΟ
ΕΙΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΝ ΤΟΥ ΓΗΡΑΤΟΣ
ΕΙΚΟΣΑΕΤΗ ΔΕ
ΕΚ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΑΝΙΟΝΤΑ
ΩΔΕ ΚΑΤΕΘΕΝΤΟ
ΥΠΟ ΝΟΣΟΥ ΛΥΓΡΑΣ
ΤΗΣ ΑΓΚΑΛΗΣ ΑΥΤΩΝ ΔΝΑΡΠΑΣΤΟΝ
ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗΝ 29 ΜΑΡΤΙΟΥ 1836
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗΝ 17 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1876

(1.77Χ0.93 ἑκατ.), ἀπὸ μάρμαρο σπασμένον στὸ ἀπάνω μέρος: στὸ μικρὸ χωριστὸ κομμάτι ἕνας ἀνάγλυφος σταυρός. Ἀπὸ τὸ κάτω σκέλος τοῦ ἀρχίζουσι δυὸ διασταυρωμένοι μικροὶ κλάδοι μὲ φύλλα πού προχωροῦν ἰσόμετροι ἀπὸ τῆ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριά, μὰ δὲν τὸν περικλείουν. Στὸ κάτω μέρος μιὰ ἀνάγλυφη, λυσικόμη κόρη μὲ

γονατισμένον τὸνά της πόδι' ἀκουμπάει τὸνά της χέρι ἀπάνω σὲ λήκυθο καὶ μὲ τᾶλλο κραταίε στεφάνι. Κάτω της τούτῃ ἡ ἐπιγραφή: 'ΖΗΝΩΝ Χ ΛΟΥΚΑΣ ΚΥΠΡΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ' Καὶ τὰ δυὸ κομμάτια βρῖσκονται σήμερα στὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησίας τοῦ νεκροταφείου τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἀκουμπισμένα πάνω στὸν ἐσωτερικὸ τοῖχο τοῦ περιτειχίσματος τῆς αὐλῆς.

Ἡ ταφόπετρα τούτῃ ἀναφέρεται στὸ γιὸ τῶν Λεμεσιανῶν Τρύφωνα Ἡλιάδη, πλοῦσιου μεγαλεμπόρου καὶ τραπεζίτη στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ τῆς Μαρουδίτσας κόρης Πελενδρίδῃ κ' ἐγγονῆς τοῦ Χατζηνικολάκη Φραγκοῦδη. Ἡ χρονολογία 1836 νὰ διαβαστεῖ 1856 γιὰ νὰ ταυρίσῃ μὲ τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς.

Βιβλιογραφία: Γ. Σ. Φραγκοῦδη 'Ἱστορία καὶ Γενεαλογία τῆς Μεγάλῃς Κυπριακῆς Οἰκογενείας Φραγκοῦδη καὶ τῶν Συγγενικῶν Οἰκογενειῶν, Ἀθήναι, 1939, σ. 72-3.

(4)

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝΘΥΜΗΣΙΝ
ΤΗΣ ΗΓΑΠΗΜΕΝΗΣ
ΜΗΤΡΟΣ ΑΥΤΩΝ
ΧΡΙΣΤΙΝΗΣ
ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΡΥΦΕΡΑΣ ΣΤΟΡΓΗΣ
ΟΙ ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΟΙ
ΙΑΣΟΝΙΔΑΙ
ΔΩΛΗ

ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΦΟΒΟΥΜΕΝΟΙ
[ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ
ΟΙ ΠΟΡΕΥΟΜΕΝΟΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΟΔΟΙΣ
[ΑΥΤΟΥ
ΔΑΒΙΔ ΨΑΛ ΡΚΖ

(1.89Χ0.80 ἑκατ.), ἀπὸ μάρμαρο μεταφέρθηκε ἀπὸ τὸ προαύλιο τῆς Ἁγίας Νάπας στὸ νεκροταφεῖο τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Βρίσκεται σήμερα ἀκουμπισμένη πάνω στὴν ἐσωτερικὴ πλευρὰ τοῦ νότιου τοίχου τοῦ νεκροταφείου. Ἡ Χριστινὴ ἦταν ἐξαδέλφη τοῦ ἐθνομάρτυρα Ἀρχιεπ. Κυπριανοῦ καί, ἴσως, ἀδελφὴ τοῦ πατέρα τοῦ Νικολάου Θεοῆα. Εἶχε παντρευτεῖ τὸν Ὀνούφριον Ἰασονίδην πάππο τοῦ δόμνουμου Λεμεσιανοῦ λόγιου καὶ ποιητῆ.

Βιβλιογραφία: Α. Κ. Ἰντζάνου, 'Στοιχεῖα γιὰ τὴ Βιογράφηση καὶ τὸ Ἔργο τοῦ Ὀνούφριου Ι. Ἰασονίδου', 'Κυπριακὰ Γράμματα', Λευκοσία, Ἄρ. 7, 1939, σ. 379 καὶ ἔξ, (ἔδω παραπέμπω σὲ ἄρθρα καὶ μελέτες πού ἀναφέρονται σὲ διάφορα μέλη τῆς οἰκοῦ Ἰασονίδου).

(5)	
ΙΣ	ΧΡ
ΝΙ	ΚΑ

ΜΗΗΣΘΗΤΙ Κ[ΥΡΙΕ]
ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΣΟΥ ΛΑΥ
ΡΕΝΤΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
187[;5] ΦΕ

(1.57X0.60 έκατ.), από ντόπια πέτρα σκέπαζε, κατά πώς θυμούμαι, τόν τάφο πού βρισκόταν πίσω από τήν κόγχη του ἱεροῦ πρὶν ἀπὸ τὸ τελευταῖο μεγάλωμα τῆς ἐκκλησίας. Βρίσκεται τώρα ἀκουμπισμένη πάνω στο νότιο τοῖχο τῆς. Ἡ χρονολογία εἶναι δυσκολοδιάβαστη: ὁ τρίτος ἀριθμὸς τῆς χρονολογίας μπορεῖ καὶ νάβῃαι 1 ἀντὶ 7 καὶ τότε ἡ ἐκκλησιά ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόφαση στὰ 1865 (τὴν ἐποχὴ τῆς χόλερας) νὰ χρησιμοποιηθεῖ τὸ προαύλιο τῆς καί, πῶς ὕστερα, ὁ γειτονικὸς χώρος ὡς ἐνοριακὸ νεκροταφεῖο τῆς Ἁγίας Νάπας καὶ Ἁγίας Τριάδος. Ἀλήθεια πὼς πρὶν ἀπὸ τὸν ἀνακαινισμό τῆς ὑπῆρχαν περικλεισμένα μοναστικά κελιά.

(6)

ΑΝΗΡ ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΕ ΚΑΓΑΘΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΡΕΧΑΚΗΣ
ΤΗΝ ΧΙΟΝ ΕΧΩΝ ΓΕΝΕΤΕΙΡΑΝ
ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΔΕ ΒΙΩΣΑΣ
Κ' ΕΠΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΙΣ ΞΕΗΚΟΝΤΑ
ΕΤΩΝ ΚΑΙΡΟΥΣ ΜΕΤΡΗΣΑΣ
ΕΝ ΤΩ ΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΤΩ ΨΥΧΡΩ
ΜΗΗΜΕΙΩ ΕΚ ΜΑΡΜΑΡΟΥ

(1.45X0.68 έκατ.), ἀπὸ μάρμαρο φερμένη ἀπὸ τὸ προαύλιο τῆς Ἁγίας Νάπας βρίσκεται τώρα ἀκουμπισμένη στὸ νότιο τείχος τοῦ περιτειχίσματος τοῦ σημερινοῦ νε-

1) Ἀντίφωνον Γ' τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ πλ. Δ' ἤχου.
2) Ἀντίφωνον Β' τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ πλ. Δ' ἤχου.

ΟΠΕΡ ΑΥΤΩ ΑΝΕΘΗΚΕ
ΓΥΝΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
ΜΗΗΜΗΝ ΣΥΖΥΓΟΥ ΠΡΟΣΦΙΛΟΥΣ
ΒΑΡΥΛΛΗ ΠΕΝΘΟΥΣΑ
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΩ 1799 ΚΑΙ ΑΠΕΒΙΩΣΕ
[ΤΗ 17 ΣΕΜΠΤΕΜΒΡΙΟΥ
ΤΟΥ 1868 ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΕΤΟΥΣ

(1.60X0.70 έκατ.), ἀπὸ μάρμαρο ξεσηκωμένη ἀπὸ τὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο ἀνακαινισμό τῆς. Τώρα εἶναι ἀκουμπισμένον πάνω στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο τοῦ περιτειχίσματος τῆς αὐλῆς.

(7)

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ
ΙΩΑΝΝΗΣ [; ΠΕΛΕΝΔΡΙ]ΔΗΣ
ΟΣΤΙΣ ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ ΤΗΝ [; 9] ΙΟΥΛΙΟΥ
[1838
ΖΗΣΑΣ ΕΤΗ 68

ΜΑΚΑΡΙΟΙ [.
.]

(1.54X0.72 έκατ.), μάρμαρο φερμένη ἀπὸ τὸ παλιὸ νεκροταφεῖο τῆς Ἁγίας Νάπας εἶναι τώρα ἀκουμπισμένη πάνω στὸ νότιο τοῖχο τοῦ σημερινοῦ νεκροταφείου. Τὰ γράμματα μέσα στὶς ἀγκύλες καθὼς καὶ μερικὰ γράμματα στὴν ἐπιγραφή εἶναι γεμισμένα πιθανὸ ἀπὸ μείγμα γύψου καὶ μαρμάρου πού μαρτυρεῖ κάποια ἀπόπειρα νὰ ἐξαλειφθοῦν τὰ ἐγχάρακτα γράμματα καὶ νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἡ πλάκα γι ἄλλους σκοπούς.

Βιβλιογραφία: Γ. Σ. Φραγκοῦδη, Ἱστορία καὶ Γενεαλογία τῆς Μεγάλης Οἰκογενείας Φραγκοῦδη κλπ., Ἀθῆναι 1939, σ. 67-8.

(8)

ΕΠΙ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ ΑΥΤΟΥ ΓΗΝ ΔΥΝΩΝ ΠΑΣ ΑΥΘΙΣ ΑΝΑΛΥΣΕΙ¹⁾
ΤΟΥ ΛΑΒΕΙΝ ΒΑΣΑΝΟΥΣ Η ΓΕΡΑ ΤΩΝ ΒΕΒΙΩΜΕΝΩΝ
ΕΠΙ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ Ο ΕΣΧΙΚΩΣ ΕΛΠΙΔΑ ΟΥ ΔΕΙΣΕΙ ΤΟΤΕ²⁾
ΟΤΙ ΠΥΡΙ ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΚΡΙΝΕΙ ΚΑΙ ΚΟΛΑΣΕΙ

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ Ο ΔΟΥΛΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΑΒΙΔ Ο ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ
ΕΠ' ΕΛΠΙΔΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΖΩΗΣ ΑΙΩΝΙΟΥ
† 1797 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2

κροταφείου. Μὲ πολὺ ἐνδιαφέροντα σκαλιστὰ στολίδια ἀπὸ ἀνθισμένους κλάδους δένδρων: Στὴ μέση κορωνιασμένος δικέφαλος αἰετὸς κρατώντας στῶνα πόδι μιά ζυγαριὰ καὶ στ' ἄλλο κᾶτι πού φαίνεται ὡς βιβλίον.

(9)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Δ ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ ΤΟΔΕ
ΑΦΩΘ ΘΑΝΟΝΤΟΣ : ΟΓΔΩΗ ΤΗ ΜΑΙΟΥ
ΤΟΥΤ Δ' ΟΤ' ΗΓΕ ΕΤΩΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΔΑ
ΕΗΝ ΤΕ ΠΑΣΙ ΚΑΙ ΘΕΩ ΦΙΛΟΣ
ΠΑΝΤΕΣ ΤΕ ΠΑΝΤΩΝ ΗΓΟΥΝΤΟ :
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙΣ Δ' ΕΤΙΜΩΝ
ΤΕΚΝΑ Δ' ΑΥΤΟΥ ΤΑΔ' ΕΠΕΓΡΑΨΑΝΤΟ :
ΜΝΗΜΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΗΜΑ ΛΙΠΟΝΤΕΣ
ΑΥΤΩΝ ΔΕ ΠΟΝΟΥ ΚΑΙ ΣΤΟΡΓΗΣ
[ΤΕΚΜΑΡ

(2.10X96 εκατ.) από μάρμαρο. Πάππος του Γ. Σ. Φραγκούδη που σχετικά με τούτη την πλάκα έγραψε στο βιβλίο του 'Ιστορία και Γενεαλογία της Μεγάλης Κυπριακής Οικογενείας Φραγκούδη κλπ', σ. 34-5: 'Ο Νικόλαος απέθανεν αιφνιδίως τῷ 1850 και ἐτάφη εἰς τὸν περίβολον τῆς Ἁγίας Νάσας ἔνθα ἐθάπτοντο οἱ πρόκριτοι καὶ ἔνθα ἦσαν θαμμένοι οἱ πρόγονοι του, ἡ δὲ σύζυγος του Κατίνα ἀπέθανεν ἐξηκοντοῦτις τῷ 1870, ταφείσα εἰς τὸν νέον ἐκτός τῆς πόλεως νεκροταφείον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔνθα διετηρεῖτο μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ὁ τάφος τῆς. Μετὰ τὴν κατεδάφισιν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου ναοῦ τὰ ὀστά τῶν ἐν τῷ περιβόλῳ κεκοιμημένων μετεφέρθησαν εἰς τὸν νέον νεκροταφείον. Ἐφρόντισα ὅπως ἡ ἐπιτύμβιος πλάξ τοῦ Νικολάου διατηρηθῆ εἰς τὸν τοῖχον τοῦ νέου περιβόλου τῆς ἐκκλησίας, ἐπὶ τοῦ μεσοτοῖχου μεταξὺ τοῦ νέου ναοῦ καὶ τῆς πατρικῆς μου οἰκίας'.

(10)

QUI GIACE
LUIGI LEVANTE
MEDICO E CHIRURGO
NATO IN LARINO
NEL REGNO DI NAPOLI
IL 17 DICEMBRE=1787
RAPITO IL GIORNO 17 LUGLIO 1849
DOPO 48 ORE DI CRUDE MORBO
IN LIMESSOL DI CIPRO
ALLA DI LUI MEMORIA
QUESTA PIETRA
LA DESOLATA FAMEGLIA
PREGATE PACE

(1.85X0.86 εκατ.) από μάρμαρο, ἀκουμπισμένη στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο τῆς αὐλῆς τῆς Ἁγίας Νάσας. 'Ο Ν. Γ. Κυριαζῆς' στὸ ἄρθρο του 'Ἱατροὶ ἐν Κύπρῳ τοῦ 12'-18' αἰῶνος', 'Κυπριακὰ Χρονικά', τ. Γ', 1935 σ. 215 γράφει: 'Dottor Luigi Levante 1840. Μνημονεύεται ὡς ἐξασκῶν ἐν Λεμεσῶ περί τὸ 1840 τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα ὁ Ναπολιτάνος Dottor Levante. Εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας

Νάσας ὑπῆρχε ἐντειχισμένη ἐπιτάφιος πλάκα ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνεγινώσκετο: Luigi Levante, medico chirurgo di Napoli. Ὁ ἱατρός οὗτος ἐγεννήθη τὴν 18 Δεκεμβρίου, 1787 καὶ ἀπεβίωσε τὸ 1849. Ἀπόγονοι τοῦ ἱατροῦ τούτου ἦσαν οἱ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπάρξαντες Λεβάντηδες'.

(11)

Νικολάου Λανίτη τὸδε
πρεσβύτου τεθνηκότος
ἔηντε μουσῶν καὶ πόνων φίλος
Θεῶ τε λάτρης καὶ ἀρετῆς ἀνὴρ
εἰσὶ δ' αὐτῷ παῖδες τέτταρες
πάντες ἐλευθέρως ἀνατεροφύοτος
ἔργα τ' αὐτοῦ φαίνουσι πόνον
δάκρυα φίλων ἀγαθὴν τε ψυχὴν
τέκνα τ' αὐτοῦ ἐπεγράψαντο τάδε
στοργῆς καὶ μνήμης τέκμαρ
πένθιμον δ' αὐτοῖς ἡμαρ
14ου Νοεμβρίου 1851

(1.30X0.80 εκατ.) από μάρμαρο, ἀκουμπισμένη στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο τοῦ περιβόλου τῆς Ἁγίας Νάσας.

Βιβλιογραφία: Γ. Σ. Φραγκούδη, 'Ιστορία καὶ Γενεαλογία τῆς Μεγάλης Κυπριακῆς Οἰκογενείας Φραγκούδη κλπ,' Ἀθήναι, 1939, σ. 76.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ι. Θ. Κακριδῆ: «Φιλολογικὴ Ἑρμηνεία.» Λόγος ἐναρκτήριος, 1939, Ἀθήνα, 80, σ. 24.

Στὸ προηγούμενο τεύχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» (σ. 458) ἔγραφα γιὰ τὴ σημασία πού ἔχει ἡ γλωσσικὴ μορφή τοῦ ἐναρκτήριου λόγου τοῦ κ. Ι. Κακριδῆ στὸ Πανεπιστήμιο, μὰ τώρα πού τυπώθηκε ἡ μελέτη αὐτὴ βρίσκομαι στὴν εὐχάριστη θέση νὰ παρουσιάσω καὶ τὸ περιεχόμενό του στοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ. Ἔτσι μποροῦμε νὰ σχηματίσουμε σίγουρη τὴν ἀντίληψη, πὼς ὄχι μόνον στὴ γλώσσα εἶναι καινοτόμος μέσα στὸ Πανεπιστήμιο ὁ νέος καθηγητής, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ ἐργασία ἀνοίγει καινούργιους δρόμους, προσπαθώντας νὰ μπᾶσει τὶς νέες γενεές, πού παρακολουθοῦν τὴ διδασκαλία του, στὸ πραγματικὸ περιεχόμενον τοῦ ἀρχαίου λογοτεχνικοῦ κόσμου, στὴν ψυχὴ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς λογοτεχνίας, στὴ βαθύτερη οὐσία τῆς.

Ὁ ἐναρκτήριος του ἔχει τὸν τίτλο «Φι-

λογική έρμηνεία, γιατί «*ή έρμηνεία τών σημαντικῶν έργων τῆς τέχνης τοῦ λόγου, νά ποῖο εἶναι τὸ κύριο ἔργο τῆς φιλολο- γίας*», γράφει ὁ ἴδιος. Καί μιά πού τάχθηκε καθοδηγητῆς τῆς νέας γενεᾶς τῶν φιλο- λόγων, δὲ θάβρισκε καλύτερο θέμα γιά τὸ πρῶτο κ' ἐπίσημο μάθημά του.

Στόν ὄρον *έρμηνεία* δίνει πλατύτατη ση- μασία ὁ κ. Κακριδῆς, ὅπως κι ἄλλοτε τὸ ἔδειξε καί σ' ἄλλες του ἐργασίες. *Έρμηνεία* δὲν εἶναι ἡ ψυχρὴ κι ἄψυχη μετά- φραση, πού χρόνια τώρα προσπαθεῖ ἡ νεοελληνικὴ Μέση Παιδεία νά δώσει στοὺς τροφίμους της, οὔτε καί ἡ σχολαστικὴ ἐυ- μοχίη στῆ γνῶση ἐξηρῶν τύπων ἢ στὸν καθορισμὸ λεπτομερειῶν ὅπου στράφηκε ἡ νεοελληνικὴ φιλολογικὴ ἐπιστῆμη. Τουλά- χιστο δὲν εἶναι αὐτὰ μόνο. Ἐρμηνεία εἶναι καί τιό πλάτω καί τιό οὐσιαστικό, κάτι πού πλησιάζει πραγματικά τὴν ψυχὴ τοῦ νεώτερου μελετητῆ στόν ἀρχαῖο πολιτισμὸ καί τὸν κάνει νά νιώθει τοὺς ἴδιους ψυχι- κούς κραδασμοὺς πού κι ὁ ἀρχαῖος ἔνω- σε, τὴν ἴδια πνευματικὴ ὀλοκλήρωση, σὲ σημεῖο πού κι αὐτὸς νά γίνεται ἱκανὸς ὄχι μόνο νά χαίρεται τὸ ἀρχαῖο δημιούργημα, ἀλλά καί νά δημιουργεῖ αὐτόβουλα κάτι νέο, προσωπικό, σύφωνα με τὰ σημερινὰ αἰτήματα τῆς ζωῆς καί τῆς τέχνης.

«*Καθολικὴ κατανόηση τοῦ έργου*, αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐρμηνείας». «*Έρμηνεία ψυχῶν πού ἐκφράστηκαν μετὸ λόγο*, αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ φιλόλογου», λέγει ὁ κ. Κακριδῆς. Δὲ φτάνει νά πιστοποιή- ρουμε μόνο πῶς ἐδῶ ὑπάρχει ἡ κατάσταση αὐτῆ κ' ἐκεῖ ἡ ἄλλη, πρέπει νά ἐξηγήσουμε καί τὸ γιατί ὑπάρχει αὐτῆ ἡ κατάσταση κι ὄχι ὀποιαδήποτε ἄλλη· ν' ἀνασυνθέσουμε τὴν τότε πραγματικότητα ὀργανικά καί νά τῆ νιώσουμε βαθιά στὴν ἐξωτερικὴ κ' ἐσω- τερικὴ ἀλληλουχία της· νά δοῦμε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς πραγματικότητας τὴν ἀλήθεια τῆς ψυχῆς πού πόνεσε δημιουρ- γώντας μετὸ λόγο.

Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὐτῆ θά φέρει τὸν ἐρμηνευτῆ-φιλόλογο σὲ στενώτερη ἐπαφὴ μετὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης του, θά τόνε συνταύτισε κάποτε μαζί του, σὲ σημεῖο, μάλιστα, πού τὸ ἀντικείμενο νά γίνεῖ ὑπο- κείμενο. Ἔτσι θά μπεῖ ὁ ἐρμηνευτῆς στῆ θέση τοῦ δημιουργοῦ καί θά «ξαναζήσει δυνατὰ τὸ δημιουργικὸ πόνο πού γέννησε τὸ ἔργο», σάν νά ἦτανε δικό του, σάν κάτι καί σήμερα ζωντανό. Βέβαια μετὸν τρόπον αὐτὸ ὑπάρχει ὁ «κίντυνος» στὸ ἴδιο ἔργο νά δοθοῦν διάφορες ἐρμηνεῖες ἀπὸ τοὺς διάφορους μελετητῆς του, καί κάποτε ἀπὸ ἕνα τὸν ἴδιο μελετητῆ σὲ διάφορες χρονι- κές στιγμές. Μὰ ἴσα ἴσα αὐτῆ εἶναι ἡ βα- θύτερη δύναμη καί ἀξία τῶν μεγάλων ἐρ-

γων: πού μπορεῖ κάθε ἕνας τὴν κάθε φορὰ νά δεῖ κάτι καινούργιο κι ἄγνωστο μέσα σ' ἕνα, τὸ ἴδιο ἔργο. Κι αὐτὸ «γιατὶ τὸ νόη- μά του εἶναι ἀνεξάντλητο». «Ὅσο οἱ σκέ- ψες μας βαθαίνουν καί τὰ αἰσθηματά μας γίνονται πλουσιώτερα, ὅσο ὁ ψυχικός μας κόσμος ἀλλοιώνεται καί γίνεται μεστότερος, τόσο καί θά βλέπουμε στὸ μεγάλο ἔργο τοῦ λόγου μιά πτυχὴ του νέα νά φωτίζεται, καί θ' ἀνακαλύπτουμε στοιχεῖα του ζωτικά, πού δὲν τὰ ξαίραμε πρωτύτερα. Θά τὸ ζοῦμε τὸ ἔργο κάθε φορὰ μετὸ νέο στοχα- σμό, μετὸ νέα δύναμη καί θά πλησιάζουμε ἀσφαλῆστερα στὶς βασικὲς ἀλήθειες τῆς δημιουργίας του.

Κι αὐτὸ εἶναι τὸ θεμελιακὸ σημεῖο ὅπου χωρίζονται ὁ κειμενοδίφης ἀπὸ τὸν ἐρμηνευτῆ φιλόλογο. Ὁ πρῶτος ἐργάζεται μετὸ στεγνὴ λογικὴ, μετὸν ἄχαρο τύπο, τὴν ἄψυχη ταξιδέτηση· ὁ δεύτερος μετὸν ψυχὴ ὄρθια, μετὸν τὴν δημιουργικὴ παρατή- ρηση, μετὸν πάντα ἐξελισσόμενο ζωντανὸ στοχασμό. Ὁ πρῶτος στέκεται στὴν ἐπιφά- νεια· ὁ δεύτερος βυθίζεται στὴν οὐσία. Ὁ πρῶτος εἶναι ἀνεύθυνη «μηχανὴ λογικὴ»· ὁ δεύτερος παθαίνεται ἀπὸ τὴ συγκίνηση καί τις εὐθύνες τοῦ δημιουργοῦ. «Γι αὐτὸ καί γιά τὸν ἐρμηνευτῆ μόνο, ὄχι γιά τὸν ἀναδιφητῆ τῶν κειμένων θά ποῦμε, πῶς πραγματῶνε ἀξίες ἀνθρωπιστικές».

Ὅμως αὐτὸ δὲ σημαίνει πῶς πρέπει νά παραβλέψουμε καί ν' ἀγνοήσουμε τὴν ὕλη τῶν λογοτεχνημάτων, ἐπειδὴ τάχα ἐνδιαφε- ρούμαστε γιά τὴν ψυχὴ μόνο. Ποτὲ δὲ θά μπορέσουμε νά κατανοήσουμε τὴν ψυχὴ τους, ἂν δὲν ξαίρουμε τὴν ὕλη τους. Ἡ ἐργασία τοῦ κειμενοδίφη, ὅσο ἄχαρη κι ἂν εἶναι, εἶναι χρήσιμη κι ἀπαραίτητη γιά τὸ φιλόλογο, πού πρέπει νά γίνεῖ κι αὐτὸς κύριος της. Ποτὲ δὲ θά νιώσει σωστὰ ἕνας τὸν ἀρχαῖο τεχνίτη τοῦ λόγου, ἂν δὲν κα- τανοῆσει πλέρια τὴ γλωσσικὴ, τὴ συνταχτι- κὴ, τὴ στιχοτυρικὴ του μορφή, ἂν δὲ γνω- ρίσει τὴν προσωπικὴ του ζωὴ καί τὴν πλα- τιά ζωῆς τῆς ἐποχῆς του. Τῆ γραμματικὴ καί τὸ συνταχτικὸ π.χ., πού μερικὸ τὰ θεωροῦν ἄχρηστο βάρος γιά τὴ φιλολο- γικὴ ἐργασία, δὲν εἶναι δυνατὸ νά τ' ἀγνο- ῆσει ἀτιμῶρητα ὁ πραγματικὸς φιλόλογος. Πῶς θά μπορέσει νά καταλάβει τὴν ἀξία τῆς μορφῆς ἑνὸς ἔργου καί τῆ στενὴ σχέ- ση πού ἔχει μετὸ περιεχόμενό του, ἅμα δὲν κατέχεις τὰ στοιχεῖα της; Τὸ λυπηρὸ βέβαια εἶναι νά σταθεῖς στὰ στοιχεῖα αὐ- τὰ μόνο, ὅπως ἔπαθε ὁ σχολαστικισμός. Ὁ ἀληθινὸς ὅμως φιλόλογος - ἐρμηνευτῆς ἀφοῦ γίνεῖ κύριος των, θά τὰ ξεπεράσει, γιά νά μπορέσει νά βαδίσει στὸν πραγμα- τικὸ προορισμὸ του, στὴν *έρμηνεία*· θά τὰ χρησιμοποιήσῃ σὰ μέσα μέσα μόνο γιά

νά πάει πιά πέρα, αλλά μέσα απαράιτητα γιά τὸ ἔργο τοῦ. Κ' ἐπειδὴ ἡ ἀξία στό λογοτέχνημα δέν εἶναι μόνο στό ἐσώτερο νόημα τοῦ ἀλλά καί στή μὸρφὴ τοῦ, θά μπορέσει ἔτσι ὁ φιλόλογος νὰ καταλάβει γιατί ὁ δημιουργὸς χρησιμοποίησε τοῦτο τὸν τύπο ἐδῶ κι ὄχι ἄλλο, γιατί νὰ βάλει ἐδῶ τούτη τὴ λέξη κι ὄχι παρακάτω, γιατί νὰ πλέξει ἔτσι τὸ λόγο του κι ὄχι ἄλλως; μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θά χρειεῖ κι αὐτὸς τὴ δημιουργικὴ προσπάθεια τοῦ τεχνίτη, πού πολεμάει νὰ δαμάσει τὸ γλωσσικὸ ἢ ἄλλο ὄλικό του, ὥστε νὰ κατορθώσει νὰ τὸ μεσῶσει μὲ τὸ δικό του νόημα αἰώνια κι ὀριστικά. Γιατί «στὸ κλασσικὸ ἔργο ἡ ἔκφραση βρίσκεται παντοῦ σύμμετρη μὲ νόημα»· κ' εἶναι πραγματικὴ χαρὰ καὶ δύναμη γιά τὸ φιλόλογο νὰ μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσει αὐτὸ καὶ νὰ τὸ νιώθει στὸ ἔργο πού μελετᾷ.

Χρειαζέται ὅμως ἔρμηνεῖα ἓνα ἔργο τέχνης; Δέν πρέπει τὸ μεγάλον ἔργο νὰ μιλάει ἄμεσα στὴν ψυχὴ μας ;... Ἴσως. Μὰ δέν εἶναι ποτὲ δυνατό νὰ νιώσουμε βαθιὰ καὶ νὰ κατανοήσουμε σωστὰ ἓνα ἔργο τέχνης χωρὶς ἔρμηνεῖα. Δίχως τὴν ἔρμηνευτικὴ προπαρασκευὴ θά δοῦμε μονάχα τὴν ἐπιφάνεια τοῦ, θ' ἀρπάξουμε ἴσως κάτι ἀπὸ τὸ περιεχόμενό του, ἢ θά τὸ δοῦμε γενικά κι ἀόριστα, ὁπότε ὑπάρχει ὁ κίντυνος νὰ τὸ παρεξηγήσουμε. Ἀλλὰ «τὸν ἀγῶνα τοῦ ποιητῆ νὰ πλάσει μέσα του πρῶτα τὸν κόσμο του καὶ ὕστερα νὰ τὸν ζωντανέψει στὸ λόγο, μόνο μὲ τὴν ἔρμηνεῖα μποροῦμε νὰ τὸν ξαναζήσουμε, κι ἔτσι νὰ τονώσουμε τὴ δική μας ψυχὴ, νὰ παλέψῃ καὶ νὰ νικήσῃ τὸ δικό της ἀγῶνα. Μόνο μὲ τὴν ἔρμηνεῖα θά φανεῖ, πόσο μεστὴ ἢ πείρα πού διαποτίζει τὸ μεγάλον ἔργο, κι ἔτσι θά πληθύνει καὶ τῆς δικῆς μας ψυχῆς ἡ πείρα. Μόνο ἡ ἔρμηνεῖα θά μᾶς ἀποκαλύψει στὸ κλασσικὸ ἔργο τὴ φωτεινὴ αἰσιοδοξία πού τὸ γέννησε, τὴ βαθειὰ πίστη τοῦ ποιητῆ στὴ ζωὴ καὶ στὸν ἄνθρωπο κι' ἔτσι θά δυναμώσῃ καὶ τὴ δική μας αἰσιοδοξία καὶ πίστη, πού τὴς δοκιμάζει κάθε στιγμὴ ἢ ὠμὴ ζωῆ».

Δὲ σταματᾷ ὅμως ἐδῶ τὸ ἔργο τοῦ φιλόλογου. Δέν εἶναι σκοπὸς του νὰ νιώσει τὸ κλασσικὸ ἔργο γιὰ νὰ μορφωθεῖ αὐτὸς μονάχα. Πρέπει νὰ μεταδώσει καὶ στοὺς ἄλλους τὴ χαρὰ καὶ τὴ δύναμη πού αὐτὸς κέρδισε ἀπὸ τὰ κλασσικὰ ἔργα «καὶ νὰ φωτίσει ὅσο γίνεται περισσότερες ψυχές. Ἐδῶ βρίσκεται τὴ δικαιοσύνη τῆς ἡ ἀπασχόλησής μας μὲ τὰ παλιὰ κλασσικὰ κείμενα. Χρέος μας τὶς πνευματικὲς ἀξίες, ὅπως μᾶς ἀποκαλύφθηκαν στὸ ἔργο τοῦ μεγάλου, νὰ τὶς γνωρίσουμε καὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Καὶ τὸ χρέος αὐτὸ θά τὸ κά-

νει πάντα μὲ χαρὰ ὁ φιλόλογος· γιατί νιώθει τὸν ἑαυτὸ του δεμένο ὄχι μόνο μὲ τὸν ποιητὴ του, μὰ καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους γύρω του».

Σὲ πολὺ γενικὲς γραμμὲς αὐτὰ εἶναι πού ἀναπτύσσει ὁ κ. Κακριδῆς στὴ «Φιλολογικὴ Ἑρμηνεῖα» του. Μὲ ἐνθουσιασμό καὶ πίστη στὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ φιλόλογου, μ' αἰσιοδοξία γιά τὴ γόνιμη ἐξέλιξη τῆς φιλολογικῆς ἐπιστῆμης στὴν Ἑλλάδα, μὲ ἀδρῶ στοχασμὸ καὶ καλλιτεχνικὴ, ζωντανὴ ἔκφραση, μίλησε τῆς δυνατῆ γλώσσα τῆς ἀλήθειας, τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὁμορφιάς, βάζοντας στὰ μάτια μας μπροστὰ τὶς μεγάλες εὐθύνες πού ἀναλόβαινε ἐμεῖς οἱ φιλόλογοι ἀπέναντι στὰ κλασσικὰ ἔργα καὶ τὰ βαριά καθήκοντά μας στὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμέτρητη χαρὰ πού αἰσθανοῦμαστε κάθε φορὰ πού φτάνουμε πιά κοντὰ στὸ σκοπὸ μας ὕστερ' ἀπὸ ἀγῶνες κι ἀγωνίες. Γι αὐτὸ νομίζω πὼς εἶναι ἓνα καθοδηγητικὸ κήρυγμα μεγάλῃς ἀξίας ὁ ἐναρχτήριος λόγος τοῦ κ. Κακριδῆ. Ἄν ἀκόμα σκεφτοῦμε πὼς λέγει ὀριστικά καὶ καθαρά ὅ,τι καὶ μεῖς οἱ νεώτεροι φιλόλογοι, ἀπαυδισμένοι ἀπὸ τὴν ἄγνη ρουτίνῃ τῆς καθιερωμένης ἐργασίας, νιώθαμε ἀκαθόριστα μέσα μας, θά τοῦ χάρισουμε τὴν εὐγνωμοσύνη μας ἀκέρια, γιατί συνειδητοποίησε κ' αἰσθητοποίησε τὶς κρυμμένες μας ἀνησυχίες καὶ τὶς παρουσίασε σὰν αἴτημα βασικὸ στὸ ἔργο τοῦ ἔρμηνευτῆ-φιλόλογου. Ὅσο γενικά κι ἂν μίλησε στὴ «Φιλολογικὴ ἔρμηνεῖα» του, ὅμως γιά τὸ στοχαστικὸ μελετητῆ τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας ἔδειξε καθαρά τὸ δρόμο, πού πρέπει ν' ἀκολουθήσει γιά νὰ φτάσει πιά στοὺς σκοποὺς. Ὅπως κι ἄλλοτε ἔγραψα, ἡ ζωντανὴ διδασκαλία τοῦ κ. Ι. Κακριδῆ μέσα στὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ ἔκδοση σχετικῶν μελετῶν του, θά βοηθήσουν πολὺ γιά νὰ διαμορφωθεῖ τὸ σωστὸ φιλολογικὸ πνεῦμα καὶ στὴν Ἑλλάδα, πού θά βλέπει πιά τὴν ἀρχαία λογοτεχνία ὄχι σὰν ἀντικείμενον ἐπαγγελματικῆς ἀσπαχόλησης, ἀλλὰ σὰν «κέντρο ζωῆς».

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΞΗΣ

Γ. Σ. Δούρα, 'Καρπὸς Χειλέων', Ἄθῃνα, 1939, σ. 22.

Κάθε βιβλίον πού στέλνεται πιά βιβλιοκρισία σ' ἓνα περιοδικὸ δὲ δημιουργεῖ αὐτόματα κι ἀναγκαστικὰ ὑποχρέωση γιά τὴ διεύθυνση νὰ τὸ κρίνει ἢ νὰ φροντίσει νὰ κριθεῖ ἀπὸ κριτικὸ συνεργάτη τῆς, κι ὅταν μάλιστα ἄλλο προηγούμενον βιβλίον τοῦ

διου συγγραφέα έτυχε να θεωρηθεί αξιοπροσοχής και βιβλιοκρισίας. Συμβαίνει, συχνά, ένα μεταγενέστερο βιβλίο να μη είναι τίποτε περισσότερο—τίποτε λιγότερο παρά μια επανάληψη ή μια συνεχισμένη προέκταση του προηγούμενου, μια όψιμη και καθυστερημένη σελίδα του ίδιου έργου. "Αν, δηλαδή, το περιεχόμενο του δεύτερου έμφανιζόταν ένα μαζί με το περιεχόμενο του πρώτου σε μια την ίδια έκδοση, ο κριτικός θα έλεγε τα ίδια πράγματα χωρίς να δικαιολογείται να προσθέσει ή ν' αφαιρέσει κάτι πού, κι αν δεν άλλαζε τη βασική σκέψη και κρίση, θα μπορούσε να επιφέρει μια διαστολή ή συστολή στη γενικότητα της, ή, και προσδιορίζοντας την αλλιώτικα, να δημιουργήσει ώρισμένες επιφυλάξεις.

Αυτή, όμως, δεν είναι άπολυτα ή περίπτωση σχετικά με την καινούργια ποιητική συλλογή του κ. Δούρα. Άλθθεια πως μόλις λίγους μήνες πριν, μου δόθηκε ή ευκαιρία να διαβάσω ένα άλλο βιβλίο στίχων του ίδιου συγγραφέα και να γράψω γι αυτό, σε τούτο το περιοδικό, ένα σύντομο κάπως σημείωμα. "Ως κατακλείδα του σημειώματος έκείνου είχα παραθέσει τούτη τη σκέψη: «άπορεί μάλιστα κανένας αν ή παραλογική αυτή προσευχή προς την έλπιδα δεν είναι καρδς πιά να πάρει μιαν έλλη στροφή, ν' άνασυνταγθεί και να προχωρήσει προς κάτι άνωτερο, κάτι ούσιαστικότερο».

Φρονώ πως αυτό το συμπέρασμα μου έχει ανάγκη από μια εξήγηση, μια επέκταση του νοήματος του, γιατί γύρω του συγκεντρώνονται και τώρα οι σκέψεις μου κατόπι από το διάβασμα της νέας ποιητικής παραγωγής του κ. Δούρα. Συνειθισαμε ν' άκούμε να λέγεται, κ' εξακολουθοϋμε ν' άκούμε, πως ό ποιητής έμπνέεται, άποκλειστικά σχεδόν, από τη θρησκεία κ' έτσι γράφει θρησκευτική ποίηση. Θρησκευτική ποίηση γράφει, άλθθεια, μά τι είδος θρησκευτικής ποίησης. Πρώτα—πρώτα δεν είναι ό μόνος και μοναδικός νεοέλληνας πού παρουσιάζει μια τέτοια διάθεση, γιατί όλοι οι ποιητές—ποίος πολύ, ποίος λίγο—έχουν έκφράσει σε στιχουργημένη και ρυθμική γλώσσα τις έμπνεύσεις των από τ' αντίκρυσμα και την προσήλωση προς τό φανέρωμα του Θεού στη φύση, τη γήινη σφαίρα, τη ζωή και, γενικότερα, τό σύμπαν για να συνθέσει μια προσευχή, δήση, αίνο. Η διαφορά μεταξύ των και του κ. Δούρα είναι πως αυτός δε γράφει τίποτε ή σχεδόν τίποτε άλλο από ποιήματα πού άνάγονται σε τούτο τον κύκλο. "Έτσι όρθα χαρακτηρίζει τό έργο του μια πυκνή όμοιογένεια, μια άπαρέγκλιτη συνέπεια και μια ίσοροπημένη μονομέρεια. Κ' ή επίδοση του σε τούτο τό είδος όλοένα και μακραίνει, όλοένα και

πλαταίνει σε διάφορες και ποικίλες φάσεις. "Ήταν, βέβαια, φυσικό—τό αντίθετο θάταν μια άπροσδόκητη άντινομία—να προστρέξει στα 'άπο παραδόσεως' θεόπνευστα βιβλία των χριστιανικών Γραφών και ειδικότερα στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης. Άναμφίβολα οι ψαλμοί του Δαβιδ, όπως άλλωστε συνέβηκε, με την έξχειλη, την 'έκ βαθέων' έξαρση των, με τη μεγαλοστομία των, με την άπλοική άφέλεια και οικειότητα των, με τό φιλικό τόνο της φωνής των—της φωνής του ποιητή πού άμετάπειστα πίστευε πως θα τραγουδούσε για να έξυμνήσει, να παρακαλέσει ή να παραπονεθεί σ' ένα θεό πού τον έβλεπε να τού παραστέκει και να τον συντροφιάζει, όπου κι αν έστρεφε τό βλέμμα του, παντού και πάντοτε, ό Θεός του γένους του και της φυλής του, θα τον μαγνητίζε και θα τον σκλάβωνε. Παραξενεύεται κανένας, τό λοιπόν, πως ό ποιητής έγκαινιάσε τό έργο του κάτω από τέτοιες δυνατές επίδράσεις, πού είναι ζήτημα αν θα μπορέσει στο τέλος να τις άποτινάξει, όλωσδιόλου, και να λυτρωθεί από τη μαγική του δουλωσύνη;

"Έτσι, όπως στο προηγούμενο μου σημείωμα παρατήρησα, παρατηρώ και τώρα πως συνεχίζει τη σταδιοδρομία του, αν όχι προσκολλημένος στο βιβλικό, ψαλμικό τόνο, έπηρεασμένος, όμως, άκόμη, άπ' αυτόν. "Εξάλλου δεν είμαι βέβαιος αν ό κ. Δούρας έχει διαισθανθεί ή αναλογισθεί ποτέ τη βαθύτερη σημασία του έργου του Δαβιδ ως έργου τέχνης, κ' ό,τι οι ψαλμοί έχουν τις ρίζες των στα λαϊκά έβραϊκά τραγούδια κι ό,τι στα χέρια του ποιητή-προφήτη τεχνίτη πέρασαν από τό στάδιο του μεταπλασμού της άναζωογόνησης, της άναπροσαρμογής προς τη δική του προσωπική πείρα και την περιπέτεια του λαού του, πού του ήταν πατέρας και θεόπνευστος άρχηγός, τόσο πού να βγούν στο τέλος νέα, νωπά, άγνώριστα. Κι άκόμη πως έξορμούσαν από τα έγκατα της καρδιάς ενός 'άνθρώπου δράσεως' πού ήξαιρε ν' άνταλλάσσει τη σφενδόνη με τό ψαλτήρι ή την κιθάρα για να ένθαρρύνει τον λαό του σε στιγμές πού δεν ήταν άνάγκη να τον υπερασπίσει και να τον προστατεύσει: Μ' αυτές τις προϋποθέσεις δημιουργήθηκε, μέσα σε μια τέτοια άτμόσφαιρα τράφηκε και μεγάλωσε εκείνο τό έργο και με παρόμοιες προϋποθέσεις, αν υπάρχουν, μπορεί να δημιουργηθεί και σε μια την ίδια άτμόσφαιρα μπορεί να τραφεί και να μεγαλώσει σήμερα παρόμοιο έργο.

Τά ποιήματα της νέας συλλογής "Τραγούδι της 'Ελπίδας', "Ίδου ό Νυμφίος" Έρχεται', "Ωδή του άγώνα' μαρτυρούν μια—κάποια άλλαγή προς τούτη την κατεύθυνση. Μά και σε τούτα, στην τεχνική, ίσως, πε-

ρισσότερο, έπηρεάζεται από τον τόνο, το ύφος, τη χροιά των χορικών των κλασικών τραγωδιών, που, όπως το ξαίρουμε, ψάλλονταν επίσης σχετικά με θρησκευτικές τελετές. Κ' έτσι φοβούμαι πως τίποτε το καινούργιο, τίποτε το πρωτότυπο ή το ούσιαστικό θά δημιουργηθεί αν τα αρχαία χορικά, με το νεοελληνικό τους λυρικό φόρεμα γίνουν ή άφετηρία για το νέο ξεκίνημα. Η νέα θρησκευτική μας ποίηση, αβθόρητη, γερή, ζωντανή κι άληθινή πρέπει να έκφράσει το σημερινό θρησκευτικό, κοινωνικό άνθρωπο μας που παραδέρνει, μέσα σε μία κρίση του νοῦ και τής καρδιάς, και που πιστεύει άκρόδαντα στην καταφυγή σ' ένα δίκαιο και παντοδύναμο Θεό.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΤΥΠΟΣ

Ο περιορισμένος χώρος των έφημερίδων και οι πολεμικές ειδήσεις δέν έπιτρέπουν στις κυπριακές έφημερίδες ν' άσχοληθούν με άλλα ζητήματα. Γι αυτό ελάχιστο είναι τα σημειώματά των γύρω από την περιορισμένη, άλλωστε, πνευματική μας κίνηση. Άναφέρουμε ώστόσο κατά το Γενάρη στην *'Ελευθερία* (12) σημείωμα του Ν. Μ. για το «Παιδικό θέατρο» του Λυκείου 'Ελληνίδων' Αμμοχώστου, τής κ. Μαρίας Π. Ίωάννου ένα ώρασι, θερμό και συγκινημένο σημείωμα (20) για την Καλλιρόη Παρρέν, και του κ. Τεύκρου 'Ανθία τη σειρά των έντυπώσεων του από το τελευταίο του ταξίδι στην Αίγυπτο από τις 21 κ. έ. Στην *'Εσπερινή* του κ. Πέτρου 'Ηλία «Τό παιγνίδι και η ζωή» 19, και από τις 25 δημοσιεύονται έντυπώσεις και σημειώματα του κ. Π. Λιμπέρη από τη χώρα των Φαραώ. Στην *Πάφο* 13 και 25 «Τά πεπραγμένα του «Κινύρα» κατά το 1939» του κ. Λ. Φιλίππου. Στόν *Παρατηρητή* 14 «Η συμβολή τής Κύπρου στην πνευματική επανάστασι του 1898» του κ. Πάνου Φασουλιάτη.

— Πήραμε επίσης τις κυπριακές έφημερίδες *'Ανεξάρτητος*, *Κυπριακός Τύπος* και *Χρόνος*.

Στην έβδομαδιαία έπιθεώρηση *Παρασκήνια* ταχτική συνεργασία των κ. Θ. Ν. Σιναδινού, Λ. Παυλίδη, Η. Βουτιεριδη, Β. Ράτα, Θ. Καρυωτάκη, Σπ. Παναγιωτόπουλου κ. ά.

— Στά *Νεοελληνικά Γράμματα* άρ. 158 δημοσιεύεται το διήγημα «Μάγδα» του κ. Ν. Γιαβή, στο 160 τρία ποιήματα του κ. Ναπ. Λαπαθιώτη από τη συλλογή του που μόλις κυκλοφόρησε. Έδω επίσης έκλεχτή συνεργασία των κ. Δ. Φωτιάδη, Η. Δελφού, Κ. Καρθαίου, Σ. Καραντινού, Γ. Κοτσιούλα, Β. Ράτα, Θρ. Καστανάκη, Γ. Μυλωνογιάννη, Γ. Μηλιάδη, Σ. Οικονόμου κ. ά, και ταχτική ζωντανή έπιθεώρηση τής παγκόσμιας πνευματικής κίνησης.

— Στην *Καθημερινή* τής Δευτέρας έχτος από τα πάντοτε στοχαστικά κριτικά σημει-

ώματα του κ. Αίμ. Χουρμούζιου δημοσιεύονται άρθρα των κ. Φ. Μιχαλόπουλου, Τ. Παπατζώνη, Τ. Άθανασιάδη, κ. ά. Στις 18 Δεκ. ο κ. Σ. Σπηλιωτόπουλος δημοσιεύει μετάφραση άποσπασμάτων του Φιλλανδικού έπους «Καλεβάλα».

— Στην *Πρωία* 'Αθηνών στη στήλη του χρονογραφήματος με τον τίτλο «Τέχνη και Ζωή» ο κ. Τ. κ. Ζ. δημοσιεύει πολύ ένδιαφέροντα σημειώματα γύρω σε πνευματικά ζητήματα. Έδω επίσης συνεργάζονται ο κ. Λ. Κουκούλας με κριτική του θεάτρου, ο κ. Ι. Παναγιωτόπουλος με κριτική του βιβλίου, ο κ. Δ. Χαμουδόπουλος με κριτική τής μουσικής, ο κ. Α. Άναπλιώτης με «Τερπνές Ιστορίες» από το Άνάπλι, ο κ. Άννιους με αισθαντικά χρονογραφήματα, ποιήματα και διήγημα, κ. ά.

— Το περιοδικό *Πάφος* άφιέρωσε το πρωτοχρονιάτικο τεύχος για τα πενήνταχρονα τής δημοτικής.

— Πήραμε την *'Ιόνιο Άνθολογία* άρ. 129 με συνεργασία των κ. Κ. Καιροφύλα, Δ. Ρώμα, Σπ. Μινώτου.

— Πήραμε δυο πλουσιώτατα σε καλλιτεχνικές φωτογραφίες και ύπομνηματισμένα τεύχη για τη Φιλλανδία το «Finland at work» και «Finland in December 1939». Το πρώτο παρουσιάζει την ως πρι δυο μήνες ήσυχη ζωή τής χώρας αυτής σ' όλες τις έκδηλώσεις: γεωργική, βιομηχανική, έκπαιδευτική, κοινωνική κλπ., και το δεύτερο περιέχει μερικές εικόνες από την τωρινή περιπέτειά της.

— Στη Χριστουγεννιάτικη *Νέα Έστία*, έχτος από άλλη έκλεχτή συνεργασία των σημαντικώτερων Έλλήνων διανοουμένων, δημοσιεύονται «Η Κυκκάτισσα» του άκαδημαϊκού κ. Γ. Α. Σωτηρίου, και «Η δημοτική γλώσσα εις την κυπριακήν ποίησιν» του κ. Ν. Κλ. Λανίτη. Στην πρωτοχρονιάτικη *Νέα Έστία* ο κ. Κλ. Παράσχος κρίνει πολύ ενοϊκά την «Άνοδο» του κ. Τ. Άνθια.

— Στη «*Révue Archéologique*», τ. XIV, 1939 pp. 1-5 δημοσιεύεται τής Simone Besques «Sur une statue chypriote». Δές και στα «*Lil. London News*», Aug. 6, 1938 p. 249 του Frank Davis «An art collector's treasure at Ancona», και στην «*Gazette de B. Arjs*», Avril, 1939 p. 217, fig. 16 του Ch. Picard.

— Στο «*Iraq*» vol. VI, part 2, pp. 104-108, δημοσιεύεται το Α. Μ. Honeyman «The Phoenician inscriptions of the Cyprus Museum».

— Στο περιοδικό «*The Franciscan*» vol. 44, No 517, Jan, 1940, pp. 44-46 ή Μ. Bardswell δημοσιεύει έντυπώσεις της από τα Μαρωνίτικα χωριά τής Κύπρου με τον τίτλο «The film of memory»

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

M. Bardswell : The Byzantine paintings in the water cistern, Salamis, Cyprus (Reprinted from the Antiquaries Journal, Ort, 1939 (vol. XIX, No 4)).

Μυθιώτισσα : Κραυγές, ποιήματα, Ά-θίνα, 1939, σ. 53.

Άβρ. Ν. Παπάζογλου : Γλαυκός Άλιθέριος, μελέτη, 1939.

Γ. Δούρα : Καρπός χειλέων. Ποιήματα, Άθήνα 1939.

Γλαύκων Άλιθέριος : Άροδαφνούσα. Τραγωδία, Άλεξάνδρεια, 1938. 8ο, σ. 53. 1/-.

Γλαύκων Άλιθέριος : Θερισμοί κι όργώματα. (ποιήματα) Άλεξάντρεια, 1939. 8ο, σ. 121. 2/-

Ι. Θ. Κακριδής : Φιλολογική έρμηνεία. Λόγος Έναρκτήριος. Άθήνα, 1939, 8ο, σ. 24.

Γιάννη Σφακιανόκη : Ό μύθος των σταγόνων. Δι libitum. Ποίημα. Άθήνα 8ο σ. 43.

Γιάννη Σφακιανόκη : Εισαγωγή στο λυρικό μύθο. Ένα σχέδιο για την ποίηση και μία γενική άπόκριση. Άθήνα, 1939, 8ο σ. 46.

Σοφοκλέους : Άντιγόνη. Μετάφρ. Νίκου Θ. Άντωνιάδου. Έν Λάρνακι Κύπρου 1939, 8ο, σ. 56. 1/-

Paul Moutferde S. J. : Deux inscriptions Jacobites (Extrait από τα «Mélanges de l'Université Saint Joseph» XXII, 2, 1939, p. p. 51-56.) [Η πρώτη βρίσκεται έντειχισμένη στο τουρκικό νεκροταφείο, που συνορεύει με τον Καθεδρικό Ναό του Άγίου Νικολάου στην Άμμόχωστο].

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Άπ' άφορμή μιάς εισηγήσης του κ. Σ. Λυκούδη στην Άκαδημία Άθηνών για τη διαρρύθμιση και συμπλήρωση του νεοελληνικού αλφαβήτου, γεννήθηκε μεγάλη συζήτηση στον άθηναϊκό τύπο για τη χρησιμότητα μιας τέτοιας μεταβολής και γίνετα κι από άλλους ένδιαφέροντες εισηγήσεις.

Με τη εύκαιρία της φετινής συμπλήρωσης 40 χρόνων θεατρικής σταδιοδρομίας του μεγάλου Έλληνα ήθοποιού Αλμ. Βεάκη, ετοιμάζονται στην Άθήνα μνημечικές γιορτές.

Στις 23 Δεκέβρη πέρασε σε ήλικία 67 ετών ό ποιητής Μάρκος Τσιριμάκος. Ήταν ένας από τους λυρικούς και καλύτερους λαζευτές του στίχου, κ' οι πολλές ποιητικές συλλογές του τραβούσαν πάντα την προσοχή. Ήταν από τους ίδρυτες του περιήμου «Εκπαιδευτικού Όμιλου» που τόσο άγωνίστηκε για τη δημοτική γλώσσα και για την εξέψωση της παιδείας στην Έλλάδα, κ' έκανε χρόνια πολλά διευθυντής της Έθνικής Βιβλιοθήκης. Έχτος από τα ποιήματά του, μετέφρασε και έννοιους ποιητές και δημοσίευσε στοχαστικώτατες μελέτες με το ψευδώνυμο Στέφανος Ραμής. Συνεργάστηκε και στα «Κυπριακά Γράμματα» (Β, άρ. 9-10, 1936, σ. 40) με το ποίημά του «Νά γράφεις!» άφιερωμένο στον κ. Ζήνανα Ρασσιδή.

Στις 16 του Γενάρη πέρασε σε ήλικία 78 ετών ή Καλλιρόη Παρέν, ή πρώτη γυναίκα στην Έλλάδα που άγωνίστηκε σ' όλη της ζωή για την εξέψωση της Έλληνικής, Έγραψε διηγήματα, έβγαζε για χρόνια την «Εσημερίδα των Κυριών», ίδρυσε το «Λυκειο Έλληνίδων» και πρωτοστάτησε σ' όλες τις ένέργειες για τη βελτίωση της θέσης των γυναικών της Έλλάδας.

Ύπαρχουν πολλές πιθανότητες να έπισκεφτεί κατά την άνοιξη την Κύπρο ό θίασος της κ. Κατίνας Άνδρέου, για μία μικρή σειρά θεατρικών παραστάσεων στις μεγαλύτερες πόλεις του νησιού μας.

Τό βραβείο Goncourt για το μυθιστόρημα όδθηκε στον Philippe Heriart για το μυθιστόρημα του «Iá Χαϊδεμένα παιδιά», και τό βραβείο Femina στον Paul Valera για το βιβλίο του «Τό Ρόδο της Θάλασσας».

Κυκλοφόρησε ένα πολύ ένδιαφέρον βιβλίο για τον Albert Einstein—που αυτοεξέδριτος από τη χιλιερική

Γερμανία βρίσκεται τώρα στην Άμερική—γραμμένο από τον Η. G. Garbedian (Cassel), 126].

Κυκλοφόρησαν και σ' άγγλική μετάφραση οι τόμοι XV και XVI του μεγάλου μυθιστορηματός του Γάλλου Jules Romains με τον τίτλον «Verdun».

Και μέσα στη μανία του πολέμου έξακολουθεί να ένδιαφέρει τους αναγνώστες ή άρχαία έλληνική φιλοσοφία. Έτσι κυκλοφόρησαν τελευταία τα βιβλία «The philosophy of Plato» του Raphael Demos και τό «Plato» του Ph. Leon.

Δύο νέες έλληνικές άνθολογίες σε μετάφραση κυκλοφόρησαν στην Άγγλία: Η μία με τίτλο «Greek Anthology» μετάφραση των βιβλίων V-VII της Παλατινής Άνθολογίας από τον Α. S. Way κ' ή άλλη «A Greek Garland. A selection from the Palatine Anthology» του F. L. Lucas.

Ό Η. G. Wells στο προτελευταίο του βιβλίο «The fate of homo sapiens», που κυκλοφόρησε λίγο πριν από τον πόλεμο, λέγει πως πρέπει να προσαρμοστεί ή άνθρωπότητα άλλιώς θα χαθεί. Στο νέο του βιβλίο «The new world order», που κυκλοφόρησε την προτοχροιά, άποικρονείται από τη θέση αυτή και συζητεί τις έλλειδες για μία την ειρήνη του κόσμου. «Έίναι τό σύστημα του ένθικιστικού ατομικισμού και της άνασφαθμισ έπιχειρήσης, γράφει ό Wells, που είναι ή άρρώστια του κόσμου, και πρέπει όλο τό σύστημα ν' αλλάξει».

Τό Literary Supplement των Times (30 Δεκ.) με τον τίτλο «Ένας από τους μεγαλύτερους ρομαντικούς», προαναγγέλλει την έκδοση του βιβλίου του καθηγητή R. J. H. Jenkins για τό Διονύσιο Σολωμό με αυτά τα λόγια: «Ένα βιβλίο που άποδίνει τιμή, εκεί όπου ή τιμή όφείλεται πριν πολύ καιρό, θα έκδοθεί από τό Cambridge University Press της Νέας Ύόρκης με τον τίτλο «Διονύσιος Σολωμός»—τό όνομα του ποιητή τό όποίο ό «Υμνος εις την Έλευθερίαν», μία και διαβάσιμη στο έλληνικό πρωτότυπο σχεδόν σε κάθε πολιτισμένη χώρα, είναι άξια όπομνηση τώρα που ή έλευθερία πνιχτο βρίσκεται σε μαρτύριο. Τό βιβλίο γράφτηκε από τον κ. R. J. H. Jenkins, με τον έντικειμενικό σκοπό όχι μόνο να παρουσιάσει μία νέα εισαγωγή σ' ένα μεγάλο λυρικό ποίητή, αλλά και να δώσει μία νέα εικόνα της Έλλάδας για την όποια πόλεμμε ό Βορυσ».

Πολύ ένδιαφέρον είναι τό βιβλίο «Achilles and the great quarrel at Troy» του Dr. W. H. D. Rouse, που γίνεται πολύ ζωντανά την «μήνιν» του Άχιλλέα, χρησιμοποιώντας για βάση του την «Ιλιάδα του Όμήρου» και την Αινειάδα του Βιργιλίου.

Τις τελευταίες μέρες έκδόθηκαν από τον οίκο Heinemann έργα των έπομένων κλασσικών συγγραφέων: Διονυσίου Άλικαρνοσέως, Δημοσθένους, Κικέρωνος. Έπίσης από τό Princeton University Press τό βιβλίο του Norman T. Pratt «Dramatic suspense in Seneca and his Greek precursors».

Ότι ό πόλεμος έπέρρασε την κίνηση του βιβλίου και στην Ευρώπη, είναι φανερό. Έτσι στην Άγγλία αναγκάστηκαν να όψωσουν τις τιμές των βιβλίων κατά 10ο%. Από την άλλη μεριά, σύμφωνα με τις στατικές, κατά τό 1939 κυκλοφόρησαν 1315 βιβλία λιγότερα από τό 1938 (Τα 28οο (4222) από τα περυνία άγγλικά βιβλία είναι μυθιστορήματα)

Ένα βιβλίο που ένδιαφέρει πολύ τη νεοελληνική λογογραφική έπίσημη είναι τό «European Ballads» του καθηγητή W. J. Entwistle, που είναι μία συγκριτική μελέτη των ευρωπαϊκών δημοτικών τραγουδιών. Από την Έλλάδα ιδιαίτερα μελετά τό άκριτικά και τα κλεφτικά τραγούδια. (Τυτώθηκε στο Clarendon Press, Oxford, 176].

Μεταφράστηκε σ' άγγλικό τό περιήμου δράμα του Τσχορλοβάκου Karel Capec «Μητέρα», που τώρα με την πολεμική κατάσταση είναι πολύ έπιταρο. Γιατί, όπως γράφουν οι Times, ό Capec δέν έχει διερμηνέψει μονάχα τον Τσχορλοβάκο λαό, μα και «τό πνεύμα έννοιου της Ευρώπης που άπειλείται από τό μιλιταρισμό και τη βία. «Η παγκοσμίοτης του φαίνεται σε πολλά του έργα, προπάντων στη «Μητέρα» του... Ήταν ύπερασπιστής του έλευθέρου και έπιμνου άνθρώπινου πνεύματος—ό πρωταγωνιστής μας σήμερα ένάντια των δυνάμεων που θέλουν να τό άποκρυσταλλώσουν σε αστήρες και νόμιμες φόρμες».

Κυκλοφόρησε στην Άθήνα από τον έκδοτικό οίκο Γκοβστή ό «Χαμένους Παραδέσιους» του Α. Μιλκάνος, μετάφραση, σχολία, και εισαγωγή του Κύπριου ποιητή κ. Χρ. Γαλατόπουλου.

Ύπεύθυνος ίδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνεια.

Τυπογραφείο «ΝΕΟΣ Κόσμος», Θ. Κυριακίδη—Λευκωσία.

ADAMOS J. ANTONIADES

PAINTER & DECORATOR

By Appointment to His Excellency the Governor of Cyprus
always uses and recommends

Famous Paint.

Full Particulars on request.

.....

Ὁ ἀρχιτέκτων, ὁ ἐργολάβος καὶ ὁ κάθε ἰδιοκτῆτης σπιτιοῦ πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἓνα καλὸ βᾶψιμο χρειάζονται δύο πράγματα : **καλὰ ὑλικά** καὶ **καλὴ ἐργασία**.

Καλὰ ὑλικά εἶναι μόνον τὰ προϊόντα τῶν δαιμονίων κατασκευαστῶν μπογιᾶδων **Blundell, Spence & Co. Ltd, Hull, England**, ποὺ ἀπὸ τὸ 1811 κατασκευάζουν πρώτης τάξεως μπογιᾶδες.

Καλὴ ἐργασία εἶναι μόνον ἡ ἀσυναγώνιστη τέχνη μας.

Ἀποταθῆτε :

ΑΔΑΜΟΝ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΝ

Ὁδὸς Ἐλευθερίας καὶ Ἀριάδνης

Ταχ. Κιβ. ἀρ. 51, Τηλεφ. 72.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ—ΚΥΠΡΟΣ

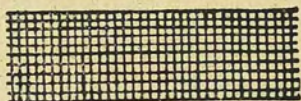
Ἐνδυναμώνει τοὺς πόνους καὶ κοιμίζει.

ΣΑΚΑΤΕΜΑ ΟΣΦΥΑΛΓΙΑ

Τὸ μόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν πόνων τῆς μέσης καὶ ὀπίσθου εἶνε τὸ ΣΛΩΑΝΣ. Ἐπαλειφόμενον ἄνευ ἐντριβῆς συντελεῖ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νέου αἵματος μέσῳ τῶν πορευομένων μελῶν τοῦ σώματος, ἵνα θερμαίνει, διαλύει καὶ κρυστολογημὶ ἀφαιρεῖ τοὺς πόνους καὶ ἀνακουφίζει τοὺς μύς. - Ὁ ὕπνος σας ἀποκαθίσταται βαθὺς, καὶ ἡσυχός. Δικαίως δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπικαλοῦσι τὸ Σλόανς Λίμεντ ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμείσθε τὸ SLOAN'S

Τὸ παγκοσμίου φήμης ἴγρὸν πρὸς ἐπάγγελτην μετὰχειρίζομενον ἀπὸ 183 ἔθνη

SLOANS

LINIMENT

